Η Κοινότητα ενάντια στο Κράτος (Μέρος Δεύτερο)

Το παρακάτω κείμενο αποτελεί την δεύτερη και τελευταία από τις εισηγήσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Βιβλιοπαρουσίαση του τόμου "Η Κοινότητα ενάντια στο Κράτος" (Εκδόσεις Πανοπτικόν, 2019), στα πλαίσια της πρώτης μέρας του Urban Fest, στον Ελεύθερο Κοινωνικό Χώρο Αλιμούρα, στα Ιωάννινα, στις 4/10/19.

του Βασίλη Καραπάνου

Όταν παρουσιάζεται ένα βιβλίο – ανθολόγιο κειμένων με αναφορά σε γεγονότα και καταστάσεις προγενέστερες των ημερών μας κατά πολύ, τουλάχιστον ενός αιώνα πριν, υπάρχει κάπου η διερώτηση στο μυαλό μας αν γίνεται από λόγους ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος ή αν, πράγματι, η ενασχόλησή μας μαζί του έχει κάτι να μας προσφέρει στο τώρα.

Η φλογερότητα κι η επαναστατικότητα των κειμένων του Γκούσταβ Λαντάουερ μπορεί να δώσει από μόνη της την απάντηση, όπως φυσικά και τα εξαιρετικά κι ενδελεχή επίμετρα, που περιλαμβάνονται στην έκδοση του βιβλίου από τις εκδόσεις Πανοπτικόν. Θα πρόσθετα, ότι εξορισμού, η αναρχική κριτική στο κράτος και στο κεφάλαιο, καθώς και η ευρύτητα πνεύματος που διακρίνει ιστορικές φυσιογνωμίες του αναρχικού χώρου όπως ο Λαντάουερ, κάνουν την ανάγνωση ενός τέτοιου βιβλίου τουλάχιστον σημαντική.

> *Αλλά πραγματικά, τόσους αιώνες ανθρώπινης ιστορίας, ξεμπερδέψαμε άραγε ποτέ με την εξουσία των λίγων πάνω στους πολλούς; Ξεμπερδέψαμε μήπως με τη χειραφέτηση του ατόμου, κατακτήσαμε τη δυνατότητα να είμαστε όλοι και όλες ίσοι και ίσες, για να απορρίπτουμε ως αναχρονιστικά τέτοια βιβλία;*

Ο Γκούσταβ Λαντάουερ, με τα κείμενά του αυτά αποδεικνύει πως αυτά και άλλα τόσα ζητήματα, τα συναντάμε διαρκώς και η

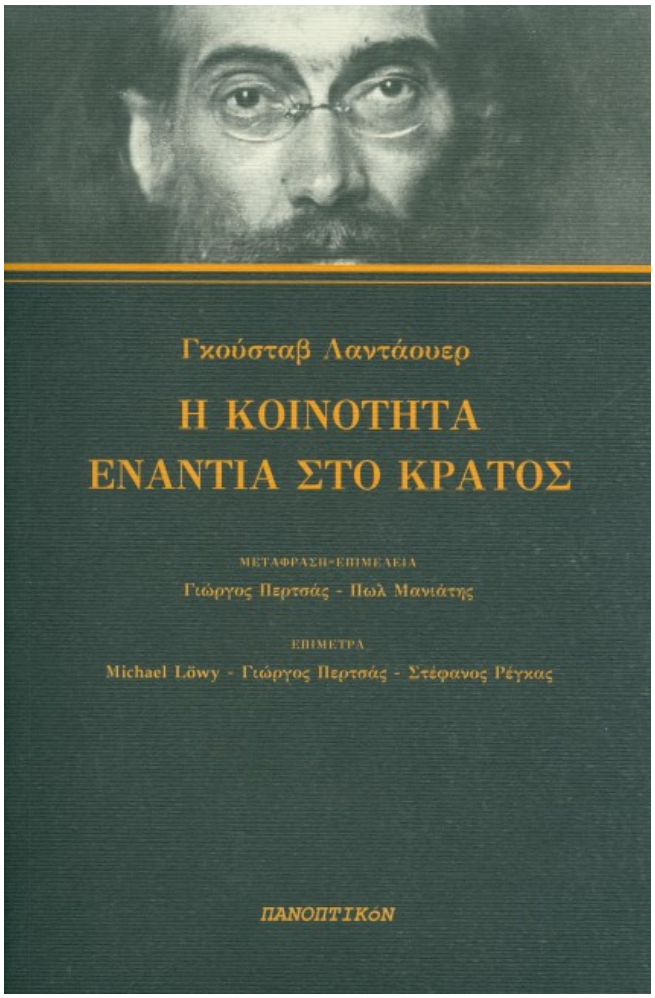
κοσμοθεώρησή του κατέχει μία ιδιαίτερα σημαντική θέση μεταξύ των κορυφαίων αναρχικών στοχαστών.

Τα κείμενά του, θα λέγαμε, διέπονται από μία κυρίαρχη έννοια, η οποία διαπερνά σε μεγάλο βαθμό και την αντίληψή του για τον άνθρωπο. Πρόκειται για την έννοια της σχέσης, η οποία αποκτά κυρίαρχο και ειδικό βάρος και υποκαθιστά την αιτιοκρατία. Ο Λαντάουερ, ορίζει το κράτος ως μία σχέση, δηλαδή ως μία πραγματικότητα που συγκροτείται από όλους τους ανθρώπους μέσω των πράξεων, των παραλείψεων και των επιθυμιών τους. Στη σελίδα 9 του βιβλίου διαβάζουμε τον εξής ορισμό :

> *«Το κράτος είναι μια σχέση, ένας τρόπος σύνδεσης μεταξύ των ανθρώπων, είναι ένας τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι συμπεριφέρονται ο ένας απέναντι στον άλλον· μπορεί να καταστραφεί μέσα από τη δημιουργία διαφορετικών σχέσεων, με το να συμπεριφέρεται διαφορετικά ο ένας προς τον άλλο»*

και στη σελίδα 10 *«Εμείς, που έχουμε αυτοαιχμαλωτιστεί στο απολυταρχικό κράτος, θα πρέπει να δεχθούμε την αλήθεια : εμείς είμαστε το κράτος και θα είμαστε αυτό για τόσο καιρό όσο δεν γινόμαστε κάτι διαφορετικό, όσο δε δημιουργούμε τους θεσμούς μια πραγματικής κοινότητας και κοινωνίας των ανθρώπων».*

Από αυτόν τον ορισμό, αλλά και από άλλα σημεία στο ίδιο βιβλίο, φαίνεται ότι ο Λαντάουερ δίνει μία διαφορετική κατεύθυνση στην ανθρώπινη συμπεριφορά, υποστηρίζοντας ότι εν τέλει το κράτος είναι αυτό που είναι, επειδή εμείς είμαστε αυτό, επειδή εμείς αποφασίζουμε να το διαιωνίσουμε, επειδή εμείς δεν αποφασίζουμε να το ανατρέψουμε. Κάτι το οποίο αναφέρει και για κάθε άλλη εγκαθιδρυμένη σχέση, επινοημένη και άρα δυνητικά ικανή να καταργηθεί από τους ανθρώπους, όπως για παράδειγμα το κεφάλαιο.

Παρά το γεγονός ότι ίσως σφάλλει όταν αναφέρει το κράτος ως σχέση με την ενεργητική και μόνο έννοια για το κάθε άτομο εντός του, καθώς λαμβάνει υπόψη τη δική του ιστορική πραγματικότητα και τη δική του εικόνα για το δικό του κράτος σε εποχή μεγάλων επαναστατικών διεργασιών, αφού εξίσου ή ακόμα περισσότερο σημαντικό είναι το ζήτημα του κρατικού ελέγχου και της καταστολής, ο εξαναγκασμός δηλαδή που δεν έχει να κάνει καθόλου με τη συναίνεση του πληθυσμού αλλά με την υποταγή, παρόλα αυτά η θέση του μοιάζει περισσότερο να προσπαθεί να αφυπνίσει μία υφέρπουσα δύναμη που ενυπάρχει στο κάθε άτομο ξεχωριστά. Έννοιες τόσο βαθιά ριζωμένες στις κοινωνίες, όπως το κράτος και το κεφάλαιο, μοιάζουν σε πολύ κόσμο αλλά και στην κυρίαρχη αφήγηση να προϋπάρχουν της ανθρώπινης ιστορίας και δημιουργίας, μοιάζουν έννοιες εγκαθιδρυμένες μαγικά ή μεταφυσικά, που δεν αμφισβητούνται ούτε γίνεται να καταργηθούν.

Βάζοντας το άτομο μπροστά και αναγνωρίζοντας το ρόλο που μπορεί να παίξει στη ζωή του και στις ζωές των άλλων, το καθιστά ενεργητικό υποκείμενο τόσο της καθεστηκυίας τάξης όσο και της ριζικής αμφισβήτησης και ανατροπής της.

Πρέπει να τονισθεί εδώ η αντίληψη που έχει για το άτομο. Ανατρέποντας τη σχέση της αιτιότητας μεταξύ των αλληλένδετων γεγονότων της ιστορικής ροής που καθιστά το υποκείμενο κομμάτι και προϊόν μίας δεδομένης κοινωνίας μέσα στην οποία μεγαλώνει και μαθαίνει να ζει, ο Λαντάουερ διακρίνει μία μυστικιστική

δύναμη που βρίσκεται καταχωνιασμένη στην ύπαρξη του κάθε ατόμου. Πρόκειται για μία συμπαντική, υπολανθάνουσα μνήμη που ενσωματώνεται σε κάθε άνθρωπο και της οποίας, στη συνέχεια, γίνεται φορέας και μπορεί να την ενεργοποιήσει επιστρέφοντας σε αυτήν, δηλαδή επιστρέφοντας στον ίδιο του τον εαυτό. Γι' αυτό αναφέρει συχνά ότι ο άνθρωπος πρέπει, για να επαναστατήσει, να δει μέσα του και να διαυγάσει την επαναστατική ορμή που κουβαλάει προαιώνια μέσα στον ίδιο του τον εαυτό. Με αυτό το σχήμα, όπου το μερικό, δηλαδή το άτομο, είναι και όλον, δηλαδή κόσμος, ο Λαντάουερ δεν προτείνει τον αποχωρητισμό, αλλά ξεκινώντας από την εσωτερική ορμή του ατόμου, ή τη φυσική του τάση για εξέγερση που θα έλεγε και ο Μπακούνιν, κοιτάει προς την κοινωνία και συνενώνεται με τα άλλα άτομα με σκοπό να επαναστατήσει απέναντι στην εξουσία και την αδικία.

Από τη μία, λοιπόν, αναγνωρίζει το άτομο ως κύριο και βασικό μέρος από το οποίο ξεκινάνε όλα. Ορισμένες φορές, βέβαια, τον διακρίνει ένας ελαφρύς ελιτισμός ως προς το ποιοι μπορούν πραγματικά να ηγηθούν μίας επανάστασης, οι οποίοι είναι κάποιοι λίγοι κατ' αυτόν συνειδητοποιημένοι που θα δώσουν το έναυσμα και το όραμα στην υπόλοιπη κοινωνία, πέφτοντας έξω μάλιστα στην εκτίμησή του ότι ο αναρχισμός δεν μπορεί να είναι ένα μαζικό κίνημα στην εποχή εκείνη, από την άλλη αναγνωρίζει τη σημασία της κοινωνικής επανάστασης και θεωρεί ότι η κοινωνία προϋπάρχει του ατόμου και γι' αυτό οφείλουμε να κοιτάμε προς αυτήν.

Πώς, όμως, θα επιτευχθεί η κοινωνική αλλαγή; Και προς τα πού θα κατευθυνθεί; Προς μία άλλη εξουσία; Προς την πρόοδο και την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, κατά τον Μαρξ; Ή μήπως προς τον κοινοτισμό;

Για τον Λαντάουερ δεν υπάρχουν έτοιμες λύσεις και καμία συνταγή επαναστατική δεν μπορεί να οδηγήσει στο τέλος της ιστορίας. Πολύ ενδιαφέρον απόσπασμα από το βιβλίο του Έκκληση για Σοσιαλισμό βρίσκουμε στο επίμετρο του Στέφανου Ρέγκα (σελ. 114) όπου αναφερόμενος στην ιστορία λέει : *«δεν αποτελείται*

ούτε από ανώνυμες διαδικασίες ούτε μονάχα από τη συσσώρευση πολλών μικρών μαζικών γεγονότων και παραλείψεων· για εμάς οι φορείς της ιστορίας είναι πρόσωπα και γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο όντα υπαρκτά και υπεύθυνα». Αρνούμενος κατηγορηματικά τη μαρξική αντίληψη για την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, για το αναπόφευκτο της ανατροπής του καπιταλισμού από τον κομμουνισμό και θεωρώντας χρεωκοπημένη την αντίληψη ότι ένα συγκεκριμένο ιστορικό υποκείμενο (προλεταριάτο) θα κάνει την επανάσταση, θέτει τον σοσιαλισμό ως το πραγματικό, καθολικό αλλά και καθημερινό διακύβευμα. Όπως λέει χαρακτηριστικά στη σελίδα 35 του βιβλίου : *«Ο σοσιαλισμός δεν είναι ένας σκοπός που προϋποθέτει μέσα. Ο σοσιαλισμός είναι δράση που φέρει εντός της τους σκοπούς της».*

Ο σοσιαλισμός, δηλαδή, για τον Λαντάουερ δεν είναι η τελική νίκη ούτε ο σκοπός. Ο σοσιαλισμός είναι η καθημερινή διαδικασία δημιουργίας ενός άλλου κόσμου που φέρνει εντός του όλα τα επαναστατικά ζητήματα, είναι η προεικόνιση της κοινωνίας που θέλουν τα εξεγερτικά υποκείμενα. Ο σοσιαλισμός και η επανάσταση εγκαθιδρύονται καθημερινά μέσω της πράξης, μέσω του ζωτικού χώρου που κερδίζουν από την εξουσία, παραδειγματίζοντας και παίρνοντας μαζί τους το σύνολο της κοινωνίας που υφίσταται καταπίεση. Ο σοσιαλισμός είναι βίωμα και γι' αυτό μπορεί να πετύχει σε διαφορετικά μέρη, με διαφορετικές χρονικότητες και διαφορετική ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Άλλωστε, για τον Λαντάουερ, *«Η αναρχία δεν είναι ένα άψυχο σύστημα ετοιμοπαράδοτων σκέψεων. Η αναρχία είναι ζωή· η ζωή των ανθρώπων που έχουν απελευθερωθεί από το ζυγό»* (σελ. 19 του βιβλίου), όπου με τον όρο αναρχία αναφέρεται η μετέπειτα του σοσιαλισμού κατάσταση.

Πριν το κλείσιμο της εισήγησης, αξίζει να διαβαστεί ένα εκπληκτικό σημείο από το κείμενο «Μην μάθετε την Εσπεράντο», που αφορά την οξυδερκή κριτική του Λαντάουερ στην τεχνητή γλώσσα Εσπεράντο που επινοήθηκε από τον Πολωνό Zamenhof ως μέσο για την προώθηση της παγκόσμιας ειρήνης : *«θυμάμαι το συνέδριο αναρχικών στη Ζυρίχη το 1893. Εκεί μίλησε ο Ιταλός*

σύντροφος Μολινάρι. Μεγαλειώδης, φλογερός, άγριος, με εξαιρετικά εντυπωσιακές κινήσεις των χεριών, με επιβλητικές εκφράσεις των ματιών και των μυών του προσώπου. Από το μεγαλειώδες ξέσπασμα αυτού του παθιασμένου ανθρώπου, τα λόγια του οποίου έρρεαν και άφριζαν σαν καταρράκτης, δεν κατάλαβα ούτε λέξη. Μετά, τα λόγια αυτά μεταφράστηκαν στα γερμανικά, από τον μακαρίτη σύντροφο Κόρνερ, με τον δικό του ήπια παθιασμένο τρόπο. Και τότε κατάλαβα τα πάντα· όχι μόνο τη θυελλώδη, αξιαγάπητη, έκδηλη μανία του ιταλού, αλλά και τη βαθύτερη, συγκρατημένη, μελαγχολική ηρεμία του μεταφραστή του. Και μόνο η σκέψη ότι ο Μολινάρι θα μιλούσε στην Εσπεράντο φαντάζει ως μια απίστευτα κωμικά παράσταση. Έτσι, θα έχανα ένα βίωμα, ένα κομμάτι ζωής. Και πόσο καλά καταλάβαμε τότε ο ένας τον άλλον, γερμανοί, γάλλοι, άγγλοι, ιταλοί!». Ίσως, μία από τις πιο εντυπωσιακές περιγραφές διεθνιστικού πνεύματος…

Τελικά, ο Λαντάουερ είναι φορέας ενός αναρχικού λόγου που απεχθάνεται τον ντετερμινισμό και την πίστη ότι όλα προβλέπονται αν απλώς βρεις την κρυφή εξίσωση που δένει τον κόσμο, εναντιώνεται στην πρόοδο για χάρη της κοινότητας, η οποία αποφασίζει μόνη της για το τι πρέπει να κάνει. Μίας κοινότητας συνεκτικής και δεμένης με τα ενεργά άτομα που την απαρτίζουν, μίας κοινότητας όμως που δεν χωράνε διαχωρισμοί και ιεραρχίες, ούτε αποκλεισμοί όπως στις ρομαντικές κοινότητες των Γερμανών εθνικοσοσιαλιστών. Κι έχει σημασία αυτό, διότι πράγματι ο Λαντάουερ θα μπορούσαμε να πούμε ότι προτείνει την κοινότητα ως την ύστατη προσπάθεια της κοινωνίας να αντισταθεί στην καθολική επικράτηση του φαντασιακού της προόδου, να αντισταθεί στην ομογενοποίηση που αυτή παράγει, αντικαθιστώντας την ιδιαιτερότητα της εκάστοτε κουλτούρας με έξωθεν και άνωθεν επιβαλλόμενα ήθη και έθιμα. Η κοινότητα αυτή, παρότι περιέχει μεγάλη δόση ρομαντισμού, κοιτάει προς την επανάσταση, προς την εξισωτική κοινωνική αλλαγή που καθιστά τα άτομα ενεργά υποκείμενα των αποφάσεων που αφορούν της ζωή τους, αμφισβητεί δηλαδή πρωταρχικά την εξουσία των λίγων προς τους πολλούς και δεν επιδιώκει την εγκαθίδρυσή της με εθνικά ή θρησκευτικά κριτήρια, αλλά με αντιεξουσιαστικά,

επαναστατικά και ταξικά.

Τελικά, για τον Λαντάουερ το ενοποιητικό Πνεύμα, που τόσο χρησιμοποιεί ως έννοια στα κείμενά του, δεν είναι μία αόρατη θεωρησιακή μπούρδα ή ένα ιδεαλιστικό παραμύθι, αλλά η ίδια η ζωή, η ίδια η κοινότητα του συλλογικού πράττειν, που χωρίς βεβαιότητες προχωρά δημιουργώντας τις συνθήκες της πραγματικής και από τα κάτω ύπαρξής της.

Η Κοινότητα ενάντια στο Κράτος (Μέρος Πρώτο)

Το παρακάτω κείμενο αποτελεί την πρώτη από τις δύο εισηγήσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Βιβλιοπαρουσίαση του τόμου "Η Κοινότητα ενάντια στο Κράτος" (Εκδόσεις Πανοπτικόν, 2019), στα πλαίσια της πρώτης μέρας του Urban Fest, στον Ελεύθερο Κοινωνικό Χώρο Αλιμούρα, στα Ιωάννινα, στις 4/10/19.

του Βασίλη Γεωργάκη

Λίγους μήνες πριν, τον Ιανουάριο του 2019, βρήκε τον δρόμο του προς τα βιβλιοπωλεία ο τόμος «Η Κοινότητα ενάντια στο Κράτος», από τις εκδόσεις Πανοπτικόν. Ο παραπάνω τόμος, βασιζόμενος σε κείμενα του Γκουστάβ Λαντάουερ, σε μετάφραση του Γιώργου Περτσά και του Πωλ Μανιάτη, με την παράθεση τριών επιμέτρων από τους Michael Lowy, Γιώργο Περτσά και Στέφανο Ρέγκα, ήρθε να εμπλουτίσει την βιβλιογραφία γύρω από την κλασσική αναρχική θεωρία του 19^{ου} αιώνα, η οποία και παραμένει εξαιρετικά επίκαιρη.

Ωστόσο, πριν συζητήσει κάποιος το έργο οποιουδήποτε διανοητή,

είναι αναγκαίο να προσπαθήσει να τον εντάξει στο κοινωνικό και ιστορικό συγκείμενο της εποχής του, πόσο μάλλον στην περίπτωση ενός διανοητή όπως ο Λαντάουερ, ο οποίος έχει εν πολλοίς αγνοηθεί από το εγχώριο αναρχικό/αντιεξουσιαστικό κίνημα.

Ο Γκουστάβ Λαντάουερ γεννήθηκε το 1870 στην Καρλσρούη, στο τότε Δουκάτο της Βάτης (Baden), παραμονές των γεγονότων που οδήγησαν στην γερμανική ενοποίηση. Γόνος Γερμανο-Εβραίων μεσοαστών, σπούδασε ιστορία και φιλοσοφία στην Χαϊδελβέργη, το Βερολίνο και το Στρασβούργο, δείχνοντας ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το θέατρο και την λογοτεχνία. Στρατευμένος ήδη από τα φοιτητικά του χρόνια στην υπόθεση της κοινωνικής χειραφέτησης, στράφηκε προς τον αναρχισμό, απορρίπτοντας τον ορθόδοξο μαρξισμό της Β΄ Διεθνούς και του Γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος (SPD), ακολουθώντας μία πολιτική επιλογή η οποία εκείνη την εποχή δεν ήταν καθόλου δεδομένη ή δημοφιλής.

Εδώ είναι αναγκαία μία παρέκβαση. Δεν υπάρχει τρόπος να καταλάβουμε σήμερα την ισχύ της επιρροής που το SPD ασκούσε στο διεθνές εργατικό κίνημα. Πρότυπο για όλα τα εργατικά κόμματα μέχρι και το 1914, το SPD με το ένα εκατομμύριο μέλη και τους τετραπλάσιους ψηφοφόρους, τις 90 εφημερίδες, τα σχολεία, τις λέσχες, τις οργανώσεις νεολαίας και γυναικών και τα εκατοντάδες επαγγελματικά στελέχη του, ήταν σε θέση να δημιουργήσει μία πραγματική αντι-εξουσία απέναντι σε αυτή του γερμανικού κράτους, να παρέχει το όραμα μίας κοινωνίας φτιαγμένης από την εργατική τάξη για την εργατική τάξη. Σαν να μην έφταναν τα παραπάνω, στις τάξεις του κόμματος βρίσκονταν στελέχη που θήτευσαν δίπλα στον ίδιο τον Φρήντριχ Ένγκελς, αποκομίζοντας από αυτή τους την ιδιότητα μία τεράστια επιρροή στα πράγματα της Β’ Διεθνούς, με γνωστότερο από αυτούς τον Καρλ Κάουτσκι, τον λεγόμενο «Πάπα του Μαρξισμού».

Όσο εντυπωσιακά και αν φαίνονται τα παραπάνω, η πραγματικότητα ήταν αρκετά διαφορετική. Το συντηρητικό πολιτειακό καθεστώς της Πρωσίας, η οποία και ηγεμόνευε την ενωμένη Γερμανική Αυτοκρατορία, άφηνε ελάχιστα περιθώρια παρέμβασης του κοινοβουλίου στην χάραξη της πολιτικής, αχρηστεύοντας τις

υψηλές εκλογικές επιδόσεις του SPD. Από την άλλη μεριά, η αρτηριοσκληρωτική εκδοχή του μαρξισμού που πρότεινε και πιστά ακολουθούσε το Κόμμα, καθήλωνε τις οποιεσδήποτε ζυμώσεις, εναποθέτοντας την οποιαδήποτε επαναστατική ενέργεια σε ένα απροσδιόριστο μέλλον, αφότου η γερμανική αστική τάξη θα ολοκλήρωνε τον ιστορικό της ρόλο, εκδημοκρατίζοντας το κράτος και την πολιτική ζωή, ανοίγοντας τον δρόμο για το προλεταριάτο και τον Σοσιαλισμό. Κατά αυτό τον τρόπο, το SPD μετατράπηκε σε έναν γιγαντιαίο γραφειοκρατικό μηχανισμό, γεμάτο επαγγελματικά στελέχη που πριν από οποιαδήποτε πολιτική κίνηση ήταν απασχολημένα με την ίδια την επιτέλεση των καθηκόντων τους εντός του Κόμματος. Το αποτέλεσμα ήταν η μετατροπή της Επανάστασης σε ένα «σύνθημα για τις Πρωτομαγιές» και του Κόμματος από φορέα της κοινωνικής επανάστασης σε μία από τις σταθερές διατήρησης της κοινωνικής ειρήνης εντός της Γερμανικής Αυτοκρατορίας.

Σε αυτό το ασφυκτικό πολιτικό πλαίσιο ο Λαντάουερ, αφού εγκαταστάθηκε στο Βερολίνο στις αρχές της δεκαετίας του 1890 προτίμησε να ενταχθεί στην Jungen, μία ομαδοποίηση αποτελούμενη από διαγεγραμμένα νεαρά στελέχη του SPD, ενώ παράλληλα άρχισε να αρθρογραφεί στο όργανο της ομάδας, την εφημερίδα «Ο Σοσιαλιστής», εφημερίδα από όπου και προέρχονται τα περισσότερα κείμενα του παρόντος τόμου. Καθ΄ όλη την δεκαετία του 1890 ο Λαντάουερ εμφορείται από τις ιδέες του μαχητικού αναρχισμού που πρεσβεύουν οι Κροπότκιν και Μπακούνιν, ενώ επηρεάζεται σαφώς από το έργο του Μαξ Στίρνερ. Η αρθρογραφία του στον «Σοσιαλιστή» αλλά και σε άλλες εφημερίδες της αριστερής πτέρυγας του SPD τον κάνουν γνωστό στις γερμανικές αρχές, με αποτέλεσμα να περάσει και κάποιους μήνες στην φυλακή με διάφορες προφάσεις.

Στα πλαίσια της μάχιμης αυτής πολιτικής δραστηριότητας, θα προσπαθήσει δύο φορές να συμμετάσχει σε συνέδρια της Β΄ Διεθνούς, εκπροσωπώντας τους Γερμανούς αναρχικούς. Το 1893 εμποδίστηκε από το SPD να συμμετάσχει, παρά τις διαμαρτυρίες Βρετανών και Ιταλών σοσιαλιστών. Στο επόμενο συνέδριο το 1896,

το οποίο και διεξήχθη επί βρετανικού εδάφους, κατάφερε να συμμετάσχει μαζί με τους Κροπότκιν και Μαλατέστα. Σε μία σκληρή εισήγηση κατηγόρησε το SPD για γραφειοκρατισμό, ενώ παράλληλα άσκησε δριμύτατη κριτική στους σοσιαλιστές εκείνους που θεωρούσαν πως η κατάληψη της εξουσίας και του κράτους θα αρκούσε για την έλευση του σοσιαλισμού. Με την ομιλία του αυτή κατάφερε να προκαλέσει την οργή των συνέδρων, οι οποίοι έδιωξαν κλωτσηδόν τους αναρχικούς – ήταν οι τελευταία φορά που αναρχικοί και σοσιαλιστές θα συνυπήρχαν σε Διεθνή.

Στουτγκάρδη, 1907. Έβδομο Συνέδριο της Β' Διεθνούς.

Τα επεισόδια αυτά, μαζί με την ίδια την πολιτική πρακτική του SPD κατέστησαν τον Λαντάουερ εξαιρετικά καχύποπτο απέναντι στα Σοσιαλιστικά κόμματα και ανοιχτά εχθρικό προς την μαρξιστική ορθοδοξία, τον δογματισμό της οποίας θα κατήγγειλε σε κάθε ευκαιρία.

Κατά την διάρκεια της παραμονής του στο Βερολίνο, ο Λαντάουερ έγινε γνωστός στους θεατρικούς και λογοτεχνικούς κύκλους της εποχής. Η ενασχόληση του με το αναρχικό κίνημα δεν μετριάστηκε, ωστόσο σταδιακά άρχισαν να δημιουργούνται τριβές ανάμεσα σε αυτόν και τους συντρόφους του. Ο λόγιος μεσοαστός Λαντάουερ δεν κατάφερε στην πραγματικότητα ποτέ να ταιριάξει ακριβώς με το αναρχικό κίνημα μίας προλεταριακής πόλης όπως

ήταν το Βερολίνο, ενώ από την άλλη η αρθρογραφία του στον «Σοσιαλιστή», που αντικατόπτριζε τα λόγια του ενδιαφέροντα, δεν ανταποκρίνονταν πια στις ανάγκες μίας εφημερίδας που θεωρητικά αποτελούσε όργανο πλατιάς απεύθυνσης ενός μαχητικού πολιτικού κινήματος. Έτσι, όταν το 1899 οι αρχές έκλεισαν την εφημερίδα, ο Λαντάουερ αφοσιώθηκε στις πνευματικές και καλλιτεχνικές του αναζητήσεις.

Το γύρισμα του αιώνα τον βρίσκει για μία περίοδο εγκατεστημένο στο Λονδίνο, όπου και γνώρισε από κοντά τον ίνδαλμά του, τον Πιοτρ Κροπότκιν. Αν και δεν υπήρξε φιλία ανάμεσα στους δύο, ο Λαντάουερ δεν έπαψε ποτέ να θεωρεί τον αναρχικό πρίγκηπα πρότυπο και έμπνευσή του. Το 1902 επιστρέφει στην Γερμανία και το Βερολίνο και αφοσιώνεται πια στα γραπτά του. Κατά αυτή την περίοδο εντάσσεται στον λογοτεχνικό κύκλο «Νέα Κοινότητα» (Neu Gemeinschaft) – η σκέψη και το έργο του αρχίζουν σταδιακά να εγγράφονται στην ιδιότυπη ρομαντική παράδοση που συνέδεσε επαναστατικά προτάγματα τόσο με τον ρομαντισμό όσο και με μία μεσσιανική ανάγνωση της ιουδαϊκής θρησκείας, παράδοση που αποτελεί φαινόμενο του ευρύτερου γερμανόφωνου χώρου της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Η ένταξη της σκέψης του Λαντάουερ σε αυτή την παράδοση του ρομαντικού σοσιαλισμού, στην οποία αναφέρονται σημαντικοί διανοητές όπως ο Ερνστ Μπλοχ και ο Βάλτερ Μπένγιαμιν, αποτελεί αντικείμενο πραγμάτευσης του οικείου επιμέτρου του ανά χείρας τόμου, το οποίο και επιμελήθηκε ο Michael Lowy.

Der Sozialist.

Organ aller Revolutionäre.

Nr. 2. | Berlin, Sonnabend, den 12. Januar 1895. | 5. Jahrgang.

Genossen! Vergeßt der Verfolgten nicht!

Noch weiter haben wir's gebracht!

Der Unterrichtsminister Bosse machte einstmals seinem gequälten Herzen Luft, als er sich über die Unwissenheit, und über den Mangel der Studenten an allgemeiner Bildung aussprach. Die Unbildung der Studenten ist nun bisher keine Staatseinrichtung gewesen, und deshalb haben wir Deutsche noch das Recht, über diese Unbildung uns auszusprechen. — —

Ferdinand Lassalle erschaute einmal mit genialitgem Seherblick den Untergang der bürgerlichen Wissenschaft.

Dieser große Mann sah sehr scharf — denn eine wissenschaftliche Beille schärfte sein Auge. Er sah die großen Dichter und Denker wie Aranische über die Häupter unserer bürgerlichen Klassen ziehen, er erschaute mit eigenen Augen die Unfähigkeit dieser Klassen, an den großen Schöpfungen unserer Dichter sich zu erheben.

Seitdem der geniale Wolfgang Goethe seinen „Prometheus" geschrieben, seitdem ein Heinse seinen „Ardinghello" in die Welt geschickt, seitdem ein christlicher Pfarrer wie Schleiermacher die unsittliche „Lucinde" vertheidigt hat, seitdem hat kein Staatsanwalt mehr die Gewalt, die großen anarchistischen Ideen der Zeit todt zu machen. — Und deshalb sind unsere Herzen voller froher, zukunftsfreudiger Hoffnungen.

Der Herr Staatsanwalt Benedix hatte in seiner Weisheit den Untergang des „Sozialist" beschlossen. Er sagte bereits den Termin voraus, wann der „Sozialist" seine Augen für immer schließen sollte. Maßnahmen wollte er ergreifen, um unser Blatt todt zu machen.

Wir setzen voraus, daß Dr. Benedix die Gesetze genau kennt. Es giebt aber leider in den Volkskreisen noch so unentwickelte Elemente, die anderer Ansicht sind wie Herr Benedix.

Man denke sich einen kleinen jüdischen Kapitalisten, der Ach und Weh schreit, weil ihm die Aktien seiner Banken genommen sind. Der Mann hat vielleicht gestohlen — aber man erlaubt doch seiner werthen Frau Gemahlin, das Geschäft fortzusetzen. Ist der Jude ein Anarchist, so sucht er sein Zeitungsgeschäft zu machen. Die Mitarbeiter kann er nicht bezahlen, weil die Artikel für Druckgung vorher fortgenommen werden. Den Fall, den wir ganz hypothetisch hier hypothetisch setzen, der ist thatsächlich passirt.

Wir fragen die Gelehrten des „Tageblatts", wie es möglich ist, daß ungedruckte Artikel den Setzern fortgenommen werden, die absolut nicht Staatsgefährlich sind! Sind wir bereits auf das niedrige Niveau der „Staatsweisheit" herumtergekommen, daß selbst ungedruckte Artikel strafbar sind! Will man die Rechte des Verlegers, die Rechte der Zeitungsschreiber an ihrem geistigen Eigenthum brutal verletzen? Wir verstehen jetzt die Umsturzgesetzgebung. In staatlichen Kreisen selbst hat es sich gezeigt, daß das Privateigenthum theoretisch und praktisch geschützt werden muß.

Es ist bekannt, daß der Herr Dr. Benedix uns gütigst die Herausgabe noch einer Nummer gestattete. Es fand bereits seit dem Weidner'schen Prozesse in seinem unergründlichen Innern der Gedanke fest, daß der „Sozialist" durch bestimmte Maßnahmen gerichtet sei.

Die Maßnahmen nun, die dem Herrn Dr. Benedix vorschwebten, können nicht ungesetzlicher Art gewesen sein. Das ist ganz unmöglich. Allerdings könnte bei der Ausbildung des Spießbürgerthums dieser oder jener Bürger der Ansicht sein, daß dem Herrn Dr. Benedix dann und wann einmal die Gesetzesstrippe abreißt und daß er deshalb Strafen in Vorschlag bringt, die selbst durch das freng bestimmte Strafgesetz ausgeschlossen sind. Man kann doch bei dem besten Willen nicht 6 Jahre Gefängniß beantragen, wo das Strafgesetz genau das Maximum der Bestrafung festgestellt hat. Als Menschen denken wir menschlich über diese Handlungsweise des Herrn Dr. Benedix. Jeder kann sich einmal gesetzlich und vor allen Dingen ungesetzlich irren. O, hätte doch Herr Dr. Benedix ein richtiges Durchschnitt für das Irren der Menschensele.

Die Staatsgewalt — und die ist ja leider auch aus irrenden Menschen zusammengesetzt — hat in unserer Redaktion, die durch das Titelblatt aller Welt bekannt war, Artikel an sich genommen, die absolut für sie nicht bestimmt waren. Nun, ja, Jedermann hat ein Interesse für Handschriften, weshalb nicht auch die Polizei und das Gericht!

Diese Umstände nun bestimmen uns den eigenartigen gesetzlichen Verhältnissen Deutschlands den Rücken zu kehren.

Wir können uns nicht von der Staatsgewalt die Art und Weise vorschreiben lassen, in der wir für unsere Sache Propaganda machen können.

Soll denn der „Sozialist" einem Weine gleichen der im staatlich vorgeschriebenen Glase ruhig absetzen kann?

Wir und nimmer wollen wir der Entgeistung de Anarchismus unsere Hand leihen.

Deshalb brechen wir unsere Hütten in Deutschland fü biesmal ab. Wir erwarten aber von den Genossen de Auslandes, daß sie etwas von unserem Häuserdrang gefere haben. Deshalb rufen wir: „Nieder mit de Terrorismus, nieder mit einem Wortreolu tionismus, der bisher jede proletarische Be wegung ruinirt hat!"

Wir treten nicht muthlos und nicht verschüchtert vom Kampfplatz; wir werden allesammt weiter de Verbreitung und Erfüllung unserer hohen Ideale lebe Neue Kämpfer, das ist unsere feste Ueberzeugung werden bald der Sache der Arbeit und der Freiheit, de Sozialismus und der Anarchie erstehen, und mehr wi je wird der Kampf nicht zwischen zwei Weltanschau ungen, nein, einer Weltanschauung gegen eine G[illegible] das gedankenlosen Bahnschmarotzern und der [illegible] entbrennen. Nicht der Gnadenstoß wird [illegible] der rebellischen Sozialismus versetzt, nein, eben weil unser Bewegung in die Massen eingedrungen beginnt un einer neuen großen Arbeiterbewegung neue Ziele set darum, solange wir noch verhältnißmäßig schwach sin dieser Dolchstich in's Herz der großen Umgestaltun aller sozialen Verhältnisse. Jeder, der sich opferfreud unseren Ideen widmet — viele werden ohne Zweif freigesprochen werden müssen — so gut wie man u unser Geld zurückgeben muß; aber für's erste sind w aller Mittel entblößt und wir hören auf. Mitten a fruchtbarster Aufklärungsarbeit werden wir so heraus gerissen; und andern Kräften müssen wir es überlasse unsere Arbeit aufzunehmen und das große Werk zu b gimmen, an das wir uns gerade machen wollten: d Niederlegung des wirthschaftlichen Kampfes, die Umg staltung der Arbeitergewerkschaften zu freien Produktion und Konsumtions-Gruppen, die die Grundlage abgeb müssen für die freie Gesellschaft der Zukunft.

Der anarchistische „Sozialist" ist todt! Es lebe der anarchistische Sozialismus!

Hütet Euch!

Wir bitten die Genossen, vorerst keine Gelder einzusenden, da wir infolge der uns aufgenöthigten Briefsperre nicht wissen, wer sie in Empfang nimmt und für welche Zwecke sie ausgegeben werden.

Die Expedition.

Achtung! Genossen! Achtung!

Alle unsere Broschüren und die noch vorhandenen Nummern sind während der nächsten Zeit zu beziehen von unserer

Expedition, Berlin S., Alte Jakobstr. 91.

Freie Vereinigung der Holzarbeiter.

Gruppe Osten.

Jeden Dienstag, Abends 8½ Uhr bei Lautzinger, Brunnenstr. 30.

Gruppe Süd-Ost.

Achtung! Achtung!

Montag, den 14. Januar, Abends punkt 9 Uhr

Große

Oeffentliche Versammlung

der Zähneher und Schmelzleuten der Herren- und Knaben-Hutfilzindustrie

bei Gründel, Brunnenstr. 188.

Tages-Ordnung: 1. Berichterstattung über den ausgearbeiteten Lohn-Tarif. 2. Bericht über die Konferenz und wie stellen wir uns zu dem Hutfabrikanten-Verband „Solidarität". 3. Freie Diskussion. Um zahlreichen Besuch wird gebeten. Die Lohn-Kommission.

Achtung! Maurer! Achtung!

Kollegen! Es hat sich herausgestellt, daß ein großer Theil unserer Kollegen mit den Beschlüssen der beiden Versammlungen, welche am 10. und am 4. d. in den „Armin-Hallen" stattfanden, nicht einverstanden sind.

Um nun diesen Kollegen Rechnung zu tragen, laden wir Euch zur **Früh-Sprache** am **Sonntag, den 20. Januar,** bei **F. Krüger,** Jennstraße 5, ein.

Die Maurer des Nordens.

Unsere Litteratur.

A. „Sozialistische Bibliothek."

Heft I. Der Parlamentarismus [illegible] . . . Preis 15
„ II. Werth politischer Demonstrationen [illegible] „ 10
„ III. Die Bedeutung der Gewerkschaften [illegible] „ 15
ferner: Bilder der klassenbürgerliche Sozial-reform [illegible] „ 15
Bismarck und die Sozialdemokratie „ 10

B. „Anarchistische Bibliothek."

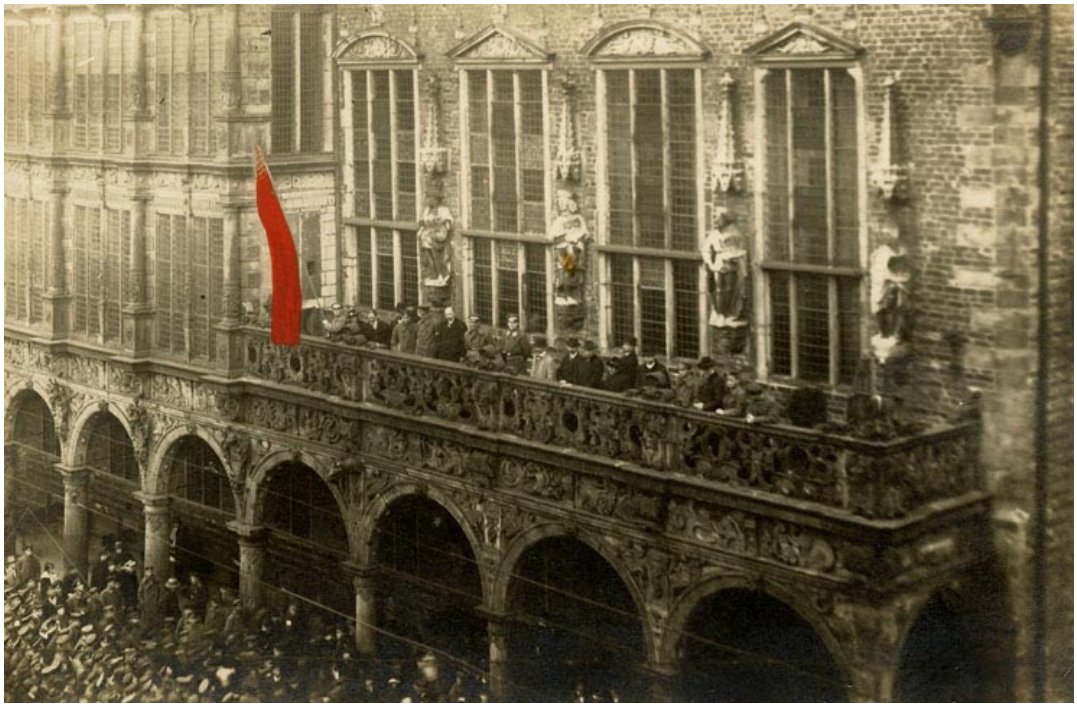
Heft I. Revolutionäre Regierungen . . . Preis 5 [illegible]
„ II. An die jungen Leute „ 5
„ III. Der kommunistische Anarchismus „ 5
„ IV. Anarchistische Moral „ 10
„ V. Das Lohnsystem „ 5
„ VI. Die Ziele der Anarchisten „ 5
ferner: Gott und der Staat. Ein Beitrag zum Austritt aus der Kirchlichkeit nebst Ausleitung dazu „ 5

Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας “Ο Σοσιαλιστής”

Τα νέα ενδιαφέροντα του Λαντάουερ αντικατοπτρίζονται πέραν του συγγραφικού του έργου και στην αρθρογραφία του στον «Σοσιαλιστή», την εφημερίδα που αναβίωσε το 1905, με τον ίδιο στην σύνταξη αυτή την φορά. Πολιτικά δραστηριοποιείται πολυποίκιλα μέσω της φεντεραλιστικής συλλογικότητας «Σοσιαλιστική Ένωση», μία συλλογικότητα αναρχικών και σοσιαλιστών η οποία ιδρύθηκε το 1908, σε μία προσπάθεια να δημιουργηθεί ένα αντίβαρο στην πρωτοκαθεδρία του SPD. Έχοντας κερδίσει αρκετή φήμη χάρις στο συγγραφικό του έργο, θεωρείται ο κατ’ εξοχήν ιδανικός για την καθοδήγηση των συντρόφων του, οι οποίοι τον καλούν σε ομιλίες και εκδηλώσεις σε όλη την Γερμανία.

Με αυτή την ιδιότητα θα κληθεί το 1918 να συμμετάσχει στο πλέον παράδοξο επεισόδιο της Γερμανικής Επανάστασης – την

Σοβιετική Δημοκρατία της Βαυαρίας. Το επεισόδιο αυτό, αποτελεί το τελευταίο της πρώτης φάσης της Γερμανικής Επανάστασης, της μεγαλύτερης ίσως ευκαιρίας που χάθηκε για το εργατικό κίνημα κατά την περίοδο εκείνη. Η Γερμανικής Επανάσταση, η οποία ξεκίνησε λίγες μέρες πριν την κατάρρευση του γερμανικού στρατού στο Δυτικό Μέτωπο, σύντομα εξαπλώθηκε σε όλη την Γερμανία με εργάτες και φαντάρους να εξαπλώνουν εργατικά συμβούλια στο Βερολίνο, την Βρέμη και το Ρουρ. Η αιματηρή κατάληξη της Επανάστασης στο Βερολίνο, με την δολοφονία των Λούξεμπουργκ και Λίμπκνεχτ τον Γενάρη του 1919, αποτέλεσε πρελούδιο για ότι θα συνέβαινε σε ολόκληρη την χώρα. Η κυβέρνηση των Σοσιαλδημοκρατών, αποφασισμένη να χαλιναγωγήσει την επαναστατική διαδικασία και δικαιολογώντας τις πράξεις της αντλώντας από το μαρξιστικό οπλοστάσιο (θεωρία σταδίων κλπ) δεν δίστασε να συνεργαστεί με τον Στρατό και τα ακροδεξιά Freikorps, τα *Ελεύθερα Σώματα* της ακροδεξιάς, που ήταν υπεύθυνα για την διάπραξη σωρείας βιαιοτήτων σε ολόκληρο τον γερμανόφωνο χώρο και πρώτο σχολείο για μελλοντικά στελέχη του ναζιστικού κόμματος.

Επαναστατική Κυβέρνηση στην Βρέμη (15/10/1918)

Ο Λαντάουερ, όντας ένας από τους ελάχιστους που εναντιώθηκε

ρητά και από την αρχή στον πόλεμο, βρέθηκε στο στόχαστρο του γερμανικού κράτους ενώ παράλληλα απογοητευμένος από τον πατριωτικό παροξυσμό που σάρωσε την χώρα, απομονώθηκε. Καθώς όμως το σφαγείο των χαρακωμάτων προκαλούσε τριγμούς εντός της Γερμανίας ο ίδιος άρχισε να αναθαρρεί, με τα γεγονότα της Ρωσίας να του δίδουν ακόμη περισσότερο κουράγιο. Έτσι όταν ο παλιός του φίλος Κουρτ Άισνερ τον κάλεσε στο Μόναχο τον Νοέμβρη του 1918 για να «*συνεργαστεί μέσω ρητορικής δραστηριότητας στην αναδιαμόρφωση των ψυχών*» ο Λαντάουερ δεν δίστασε να ανταποκριθεί. Στην Βαυαρία, όπου ο Άισνερ, βασιζόμενος στο αναιμικό Ανεξάρτητο Σοσιαλιστικό Κόμμα (USP) είχε αναλάβει την πρωθυπουργία της τοπικής κυβέρνησης, ο Λαντάουερ εργάστηκε άοκνα με τα αναρίθμητα εργατικά και στρατιωτικά συμβούλια που ξεφύτρωναν, προσπαθώντας να τα στρέψει προς επαναστατική κατεύθυνση. Η κατάσταση στην Βαυαρία εκτραχύνθηκε τον Φεβρουάριο του 1919 όταν ένας ακροδεξιός Κόμης δολοφόνησε τον Άισνερ. Ακολούθησαν εβδομάδες χάους μέχρι τον Απρίλη του 1919 όταν και ανακηρύχθηκε η Σοβιετική Δημοκρατία της Βαυαρίας. Αυτή ήταν και η τελευταία πράξη του δράματος. Σε αυτή την φάση ο Λαντάουερ αναλαμβάνει καθήκοντα Κομισάριου για την «Διαφώτιση και την Δημόσια Καθοδήγηση». Δεν έμελλε ωστόσο να παραμείνει για καιρό σε αυτή την θέση. Λίγες ημέρες μετά την κυβέρνηση αναλαμβάνουν οι Κομμουνιστές οι οποίοι παύουν τον Λαντάουερ. Τίποτε από αυτά ωστόσο δεν είχε ιδιαίτερη σημασία. Την Πρωτομαγιά του 1919 τα Freikorps με τις ευλογίες των Σοσιαλδημοκρατών κάμπτουν την αντίσταση των υπερασπιστών της Δημοκρατίας και εισβάλλουν στο Μόναχο, προκαλώντας λουτρό αίματος. Ο Λαντάουερ συλλαμβάνεται και την επόμενη ημέρα δολοφονείται άγρια από τους τραμπούκους της ακροδεξιάς.

Freikorps: Το μακρύ χέρι του Γερμανικού Κράτους κατά την περίοδο 1918-1923

Ο Λαντάουερ έζησε και πέθανε υπερασπιζόμενος τον σκοπό της κοινωνικής χειραφέτησης. Αποφασισμένος να εργαστεί για αυτή ακόμη και συνεργαζόμενος με ανθρώπους στους οποίους δεν είχε καμία εμπιστοσύνη, όπως τους Σπαρτακιστές και το Γερμανικό Κομμουνιστικό Κόμμα, δεν δίστασε να ριχτεί στον αγώνα για την επιβίωση της Επανάστασης σε ένα εξαιρετικά συντηρητικό κρατίδιο όπως και ήταν η καθολική Βαυαρία. Υπερβαίνοντας τους όποιους δισταγμούς μπορεί να είχε για το εγχείρημα ή για τους ανθρώπους με τους οποίους κλήθηκε να συνεργαστεί, κατέδειξε πως θεωρία και πράξη είναι αναπόσπαστα κομμάτια της πολιτικής δράσης, έγνοια η οποία διατρέχει γενικά το συγγραφικό του έργο αλλά και ειδικά τα κείμενα που ο ανά χείρας τόμος περιλαμβάνει.

Η σημασία της αυτοθέσμισης

στο ελευθεριακό κίνημα

Yavor Tarinski

«Όλοι οι πολιτικοί θεσμοί αποτελούν εκδηλώσεις και υλοποιήσεις της εξουσίας· απολιθώνονται και αποσυντίθονται μόλις η ζώσα δύναμη των ανθρώπων σταματά να τους συγκρατεί»
Χάνα Άρεντ[1]

Σήμερα ακούμε διαρκώς ότι το δυτικό πολιτικό σύστημα βρίσκεται σε βαθιά κρίση, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζονται διάφοροι τρόποι επίλυσης του φαινομένου αυτού: από εκκλήσεις για ευρύτερες και βαθύτερες διεθνείς συμμαχίες έως την επιστροφή στο έθνος-κράτος. Ένα πράγμα όμως φαίνεται να ισχύει για τα περισσότερα καθεστώτα, ανεξάρτητα από τον ιδεολογικό τους μανδύα: **η χρεοκοπία των πολιτικών τους θεμελίων, δηλαδή της ολιγαρχικής τους δομής.**

Δεν είναι μόνο οι φιλελεύθερες, καπιταλιστικές ολιγαρχίες που βιώνουν μαζικά κύματα λαϊκής δυσαρέσκειας, αλλά και οι χώρες με αριστερές κυβερνήσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε η καταστολή που άσκησε ο Ραφαέλ Κορρέα απέναντι στους μαζικούς οικολογικούς αγώνες των ιθαγενών: η σοσιαλιστική του διακυβέρνηση, διοικώντας το Εκουαδόρ από το 2007 έως το 2017, έφτασε στο σημείο να χαρακτηρίζει «περιβαλλοντική τρομοκρατία» κάθε αντίσταση στις αναπτυξιακές της πολιτικές[2]. Μια άλλη παρόμοια περίπτωση είναι αυτή της τωρινής αριστερής κυβέρνησης του Ομπραδόρ στο Μεξικό, με τους κινδύνους που επιφυλλάσει στις αυτόνομες κοινότητες των Ζαπατίστας και σε άλλες κοινότητες ιθαγενών[3]. Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται και οι λαϊκές αντιστάσεις απέναντι σε υποτιθέμενα αντι-ιμπεριαλιστικά καθεστώτα στη Μέση Ανατολή.

Η λαϊκή δυσαρέσκεια, παρόλο που εκφράζεται διαφορετικά και για ποικίλους λόγους, φαίνεται πως εναντιώνεται στην ολιγαρχική και αυθεντικά ιεραρχική φύση του κυρίαρχου μοντέλου διακυβέρνησης (δεξιού ή αριστερού) σε όλο τον κόσμο. Αυτό

γίνεται όλο και πιο προφανές από τις διεκδικήσεις για περισσότερη συμμετοχικότητα και τις προσπάθειες για δημιουργία από-τα-κάτω σωμάτων λήψης αποφάσεων κατά τη διάρκεια των λαϊκών εξεγέρσεων: τέτοια θεσμίστηκαν από διαδηλωτές στο Occupy στις Ηνωμένες Πολιτείες, τους Αγανακτισμένους στην Ευρώπη, την Αραβική Άνοιξη, την εξέγερση στη Βοσνία το 2014, το Γαλλικό Nuit Debout και πρόσφατα από το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων στους κόμβους των αυτοκινητοδρόμων της γαλλικής υπαίθρου.

Σε αυτή τη γραφειοκρατική διαχείριση της κοινωνίας, που αποδυναμώνει πλήρως την τελευταία, μπορούμε να δούμε την πραγματική αιτία της λαϊκής δυσαρέσκειας παγκοσμίως.

Δεν είναι τόσο δύσκολα αντιληπτό: πολλοί έχουν φτάσει ήδη σ' αυτό το συμπέρασμα. Η πραγματική δυσκολία έγκειται στην ερώτηση του τι θα έρθει να αντικαταστήσει την ολιγαρχία και την κυριαρχία.

Μία από τις κύριες προτάσεις των παραδοσιακών πολιτικών κινημάτων της Αριστεράς τείνει να επιμένει στη σημασία της γραφειοκρατίας στη μορφή της κομματικής πολιτικής και της ηγεσίας, και άρα αναπαράγει τα ίδια τα θεμέλια της ολιγαρχικής διακυβέρνησης. Προτιμά να αναζητά ρηχές λύσεις -κυρίως στην οικονομική σφαίρα- σε πολύ βαθύτερα προβλήματα -σχετικά με το ποιος καθορίζει τον ρόλο στη ζωή του καθενός μας. Δεν υπάρχει καμία απορία στο γιατί τέτοιες τάσεις της Πρωτοπορίας έχουν σε μεγάλο βαθμό χάσει εδώ και αρκετό καιρό την υποστήριξη των κοινωνικών κινημάτων και των λαϊκών αγώνων.

Ανομία και Έλλειψη Θεσμών

Υπάρχουν, ταυτόχρονα, άλλες τάσεις με πιο αντιεξουσιαστικά και αναρχικά χαρακτηριστικά, οι οποίες στοχεύουν στην κατάργηση κάθε ίχνους εξουσίας και ιεραρχίας στην κοινωνία. Η στάση τους αντικατοπτρίζει σε μεγαλύτερο βαθμό το γενικό πνεύμα των σύγχρονων κοινωνικών κινημάτων. Υπάρχει όμως μια συγκεκριμένη και εσφαλμένη πεποίθηση, κοινή σε πολλούς αντιεξουσιαστές και

αναρχικούς, που καθιστά αδύνατη τη δημιουργία εύρωστων πολιτικών εναλλακτικών στο σημερινό σύστημα· αυτή είναι η πίστη στην ανομία.

Προς αποφυγήν σύγχυσης, ως "ανομία" ορίζουμε την παντελή απουσία και έλλειψη θεσμών/νόμων. Σε αντίθεση με αυτό, η κάθε λογής εξουσία -εν προκειμένω η νέα κυβέρνηση, αλλά και πολλοί άλλοι που θα ήθελαν να βρίσκονται στη θέση της- χρησιμοποιούν συχνά τον όρο ώστε να δημιουργήσουν μια αίσθηση ανασφάλειας ανάμεσα στον πληθυσμό, με πραγματικό τους σκοπό την εμβάθυνση του κρατικού ελέγχου πάνω σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής.

Αυτό όμως το οποίο η κάθε λογής εξουσία εννοεί ως "ανομία" δεν είναι απλά και μόνο οι παραβατικές, αντικοινωνικές ή κανιβαλιστικές συμπεριφορές αλλά πολύ περισσότερο οι καθημερινές αντιστάσεις στους νόμους του κράτους και οι συλλογικές προσπάθειες αυτοθέσμισης ώστε να τις αποτρέψει να ριζωθούν στην κοινωνία.

Η πίστη στην ανομία λοιπόν, ή αλλιώς η ιδέα της παντελούς απουσίας νόμων, γίνεται ξεκάθαρα κατανοητή μέσα από το αναρχικό σύνθημα «κάντε πόλεμο στους θεσμούς, όχι στους ανθρώπους»[4] (παρόλο που δεν είναι κοινό σε όλες τις αναρχικές τάσεις). Επίσης, μπορούμε να την εντοπίσουμε χαρακτηριστικά, γυρνώντας πίσω, σε έναν από τους λόγους της άρνησης του Προυντόν να ψηφίσει για νέο σύνταγμα, ενώ υπηρετούσε ως μέλος του Γαλλικού Κοινοβουλίου μετά τη Γαλλική Επανάσταση (παρόλο που αργότερα το στήριξε ως τελευταίο μέσο για να σταματήσει τη διατήρηση της εξουσίας του Ναπολέοντα Βοναπάρτη). Ένας από τους λόγους της άρνησής του ήταν ότι το νέο σύνταγμα έδινε υπερβολικά πολύ περισσότερη δύναμη στον πρόεδρο, και για αυτό είχε το δίκιο με το μέρος του. Αλλά ο δεύτερος λόγος που υποστήριξε βασιζόταν στο γεγονός ότι δεν μπορούσε από θέση αρχής να υποστηρίξει κανενός είδους σύνταγμα, κάτι που υποδήλωνε σαφή κλίση προς την ανομία.

Αυτή η άποψη υποστηρίζει ότι ιδανικά οι άνθρωποι μπορούν με

κάποιον τρόπο να ανεξαρτητοποιηθούν από κάθε είδους θεσμική υποχρέωση και πως οι νόμοι ως τέτοιοι είναι εμπόδια στην ελεύθερη έκφραση και την αυτοδιάθεση. **Επιγραμματικά, υποστηρίζει ότι κάθε θεσμός είναι εξ ορισμού ολιγαρχικός.**

Στον καπιταλισμό, όπως και στον κοινοβουλευτισμό, υπάρχουν επίσης συγκεκριμένα σημάδια ανομίας, παρόλο που τελικά παραμένουν μόνο σε επίπεδο ρητορικής ή περιορίζονται σε αυτούς στην κορυφή της πυραμίδας. Στην πρώτη περίπτωση, δεξιοί φιλελεύθεροι, νεοφιλελεύθεροι και άλλοι υποστηρικτές του καπιταλισμού πιστεύουν πως μπορούμε να αφήσουμε την οικονομική δραστηριότητα να «αυτορυθμίζεται» επιβάλλοντας τους μικρότερους δυνατούς περιορισμούς, τυλίγοντας τη θεωρία τους με έναν ιδεολογικό μανδύα που περιλαμβάνει σχεδόν θρησκευτικές έννοιες όπως το «αόρατο χέρι» κ.λπ.[5] Στην άλλη περίπτωση, υποψήφιοι πολιτικοί ζητούν από τους ψηφοφόρους να τους «εμπιστευθούν» και να τους εκλέξουν στην εξουσία για ένα συγκεκριμένο διάστημα (συνήθως 4 με 5 χρόνια), κατά το οποίο θα βρίσκονται πέραν του πραγματικού κοινωνικού ελέγχου. Συχνά, αυτοί που εμπλέκονται στον εκλογικό στίβο επιστρατεύουν μεταφυσικά συνθήματα, όπως «Η έλπίδα έρχεται»[6] και «Ένας λαός, κάτω από έναν θεό, χαιρετώντας μία σημαία»[7]. Αυτά τα σημάδια υποδηλώνουν ότι η γραφειοκρατία επιτρέπει μία κάποια ανομία σε αυτούς που βρίσκονται στην κορυφή της πυραμίδας, εξαιτίας του ότι οι πράξεις τους βρίσκονται υπεράνω του κοινωνικού ελέγχου. Αλλά αυτή η ανομία αποτελεί προϊόν των γραφειοκρατικών μηχανισμών και των θεσμισμένων ιεραρχιών, και άρα μέρος της ολιγαρχίας.

Η έλλειψη θεσμών ή η ανομία, όπως σημειώνει ο Μάρρεϋ Μπούκτσιν το 1999, είναι κατάφωρα στρεβλωτική. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι, σε αντίθεση με τα ζώα τα οποία μπορούν να ζήσουν χωρίς θεσμούς (συνήθως επειδή η συμπεριφορά τους είναι αποτυπωμένη μέσα τους γενετικά), οι άνθρωποι χρειάζονται θεσμούς, είτε απλούς είτε σύνθετους, ώστε να δομήσουν τις κοινωνίες τους[8]. Σύμφωνα με τον Κορνήλιο Καστοριάδη, ανεξάρτητα από τον βαθμό της ατομικής ανάπτυξης, τεχνικής προόδου ή οικονομικής αφθονίας, οι

άνθρωποι θα χρειάζονται πάντα πολιτικούς θεσμούς ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζουν τα αμέτρητα προβλήματα που συνεχώς ανακύπτουν κατά τη συλλογική τους συνύπαρξη[9].

Θεσμοί και Άμεση Δημοκρατία

Σε συνθήκες άμεσης δημοκρατίας, οι θεσμοί δημιουργούνται μέσα από μία διαδικασία συνεχούς κοινωνικής αυτοθέσμισης· δεν αποτελούν, δηλαδή, γραφειοκρατικά σώματα που δρουν μακριά από την κοινωνία. Αντιθέτως, είναι άμεσα δημιουργήματά της και βρίσκονται κάτω από τον κοινωνικό αυτοέλεγχο μέσω δημοκρατικών μηχανισμών, όπως είναι οι λαϊκές συνελεύσεις, τα συμβούλια και η κλήρωση. Όπως προτείνει ο Καστοριάδης[10], τέτοιοι δημοκρατικοί θεσμοί είναι απαραίτητοι για τις συμφωνίες και τις διαδικασίες που θα επιτρέψουν τον διάλογο και την επιλογή. Σε τέτοιες συνθήκες, η **ισότητα** κατοχυρώνεται ως το ενακτήριο σημείο και όχι ως ένας στόχος που θα κατακτηθεί στο μακρινό μέλλον. Ο Ζακ Ρανσιέρ περιγράφει αυτή τη σχέση με τον ακόλουθο τρόπο:

[Η] ισότητα δεν είναι ένας στόχος τον οποίο πρέπει να φτάσουμε. Δεν πρόκειται για ένα κοινό επίπεδο, έναν ισομοιρασμένο πλούτο ή μια ταυτότητα συνθηκών διαβίωσης που πρέπει να επιτευχθεί ως συνέπεια της ιστορικής εξέλιξης και της στρατηγικής δράσης. Αντίθετα, είναι ένα σημείο αφετηρίας. Αυτή η πρώτη αρχή είναι άμεσα συνηφασμένη με μία δεύτερη: η ισότητα δεν είναι ένα κοινό μέτρο μεταξύ ατόμων, είναι ένας χώρος μέσα στον οποίο τα άτομα δρουν ως οι κάτοχοι μίας κοινής εξουσίας[11].

Από την άλλη μεριά, σε συνθήκες ανομίας εξουσιαστικές τάσεις «επικυριαρχίας» μπορούν να ευδοκιμήσουν, καθώς δεν υπάρχει θεσμική οργάνωση που να προστατεύει τα ασθενέστερα μέλη της κοινωνίας.

Οι θεσμοί της άμεσης δημοκρατίας δημιουργούν τις απαραίτητες συνθήκες για την κονωνία ώστε αυτή να **αυτοπεριορίζεται**[12], αντίθετα με τους ολιγαρχικούς θεσμούς που επιτρέπουν στις

στενές ελίτ να θέτουν τα όρια για όλους τους άλλους. Αυτός ο αυτοπεριορισμός συνεπάγεται ότι συγκεκριμένα πράγματα θα βρίσκονται εκτός ορίων, αλλά ότι ο προσδιορισμός τους θα γίνεται μέσω ορθολογικών και περιεκτικών διαβουλεύσεων και μελετών από όλους τους ανθρώπους.

Για παράδειγμα, οι νόμοι μιας κοινωνίας μπορούν να αποφασίζονται από τις λαϊκές συνελεύσεις, στις οποίες όλοι οι κάτοικοι της δεδομένης γειτονιάς ή χωριού έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν και να αποφασίζουν, όπως και από τοπικά συμβούλια, των οποίων τα μέλη είναι συνεχώς ανακλητά από τις κοινότητές τους. Με αυτόν τον τρόπο, είναι οι τοπικές κοινότητες αυτές που κατασκευάζουν τους κανόνες σύμφωνα με τους οποίους διεξάγεται η κοινή τους ζωή. Συγκεκριμένοι νόμοι που αφορούν μικρότερες κλίμακες (όπως η διατήρηση της εσωτερικής τάξης μιας συγκεκριμένης κοινότητας) μπορούν να αποφασίζονται από τοπικούς θεσμούς, ενώ άλλοι ευρύτερου ενδιαφέροντος (όπως η διαχείριση της ενέργειας) χρειάζεται να αποφασίζονται από ομόσπονδους θεσμούς, οι οποίοι σέβονται την κυριαρχικότητα των εμπλεκόμενων κοινοτήτων.

Ο Μάρρεϋ Μπούκτσιν αναφέρει ότι *μια τέτοια συνομοσπονδία θα πρέπει να θεωρείται ως μια* ***δεσμευτική συμφωνία*** *που δεν μπορεί να ακυρωθεί εξαιτίας* ***επιπόλαιων «βολονταριστικών» λόγων****. Ένας δήμος θα πρεπει να μπορεί να αποσυρθεί από μια συνομοσπονδία μόνο αφότου κάθε πολίτης της συνομοσπονδίας είχε την ευκαιρία να διερευνήσει ενδελεχώς τις αδικίες του δήμου και να αποφασιστεί με πλειοψηφική ψήφο από όλη τη συνομοσπονδία ότι μπορεί να αποσυρθεί χωρίς να υπονομεύσει ολόκληρη τη συνομοσπονδία[13].*

Αυτός ο αυτοπεριορισμός είναι το πρελούδιο για την ελευθερία. Όπως είπε ο Ρουσσώ, *η παρόρμηση της απλής όρεξης είναι δουλεία, ενώ η υπακοή σε έναν νόμο που εγώ ο ίδιος έθεσα, είναι ελευθερία[14].*

Ο Αγώνας για Δημοκρατικούς Θεσμούς

Αντίθετα με αυτούς που πιστεύουν ότι η αλλαγή γεννιέται στις φλόγες και πεθαίνει στους θεσμούς των από-τα-κάτω -όπως στην περίπτωση των Crimethinc και της ανάλυσής τους για την εξέγερση στη Βοσνία το 2014 με τίτλο «Γεννήθηκε στις φλόγες, πέθανε στην Ολομέλεια»[15]– οι καταπιεσμένοι ψάχνουν να περιορίσουν και να εξαλείψουν στην πραγματικότητα τη δύναμη των καταπιεστών τους μέσα από θεσμισμένες μορφές κοινωνικού ελέγχου. Ο Έλληνας ποιητής Ησίοδος, τον 8ο αιώνα π.Χ., εξέφρασε αυτή την προσπάθεια ενάντια στην αχαλίνωτη συμπεριφορά των εκμεταλλευτών με τον ακόλουθο τρόπο: *Οι νόμοι[…] προειδοποιούν τους ανθρώπους να μην συμπεριφέρονται σαν ζώα και τους επιβραβεύουν όταν συμπεριφέρονται δίκαια[16].*

Ακόμη και σήμερα, τα κοινωνικά κινήματα και οι εξεγέρσεις ενάντια στην εκμετάλλευση έχουν συχνά ως αποτέλεσμα τη δημιουργία δημοκρατικών θεσμών που περιέχουν τους σπόρους της άμεσης δημοκρατίας. Ένα πρόσφατο παράδειγμα βρίσκεται στην εξέγερση των Κίτρινων Γιλέκων στη Γαλλία. Κατά τη διάρκεια των αποκλεισμών των κόμβων των αυτοκινητοδρόμων σε όλη τη χώρα, αναδύθηκε ένα πυκνό δίκτυο τοπικών συνελεύσεων, στο οποίο τα οργανωτικά ζητήματα συζητιόντουσαν από όλους τους διαδηλωτές. Σε αντίθεση, όμως, με άλλα πρόσφατα οριζόντια και χωρίς ηγέτες κινήματα, η αυτοθέσμιση του κινήματος δεν σταμάτησε εκεί αλλά προχώρησε προς τη δημιουργία μιας ακόμη θεσμικής διάστασης - της ομοσπονδιοποίησης (βλ. τη λεγόμενη Συνέλευση των Συνελεύσεων[17]), μέσω της οποίας διατήρησε τον αποκεντρωμένο της χαρακτήρα.

Συγκεφαλαιωτικά

Για να παλέψουμε το υπάρχον ολιγαρχικό σύστημα, πρέπει να αποφύγουμε την αυτοπαγίδευση στη λογική της ανομίας (η οποία, όπως είδαμε παραπάνω, μπορεί να συνδεθεί ακόμη και με την ολιγαρχία). Παρότι οι θεσμοί που μας κυβερνούν σήμερα είναι καταπιεστικοί και εκμεταλλευτικοί, δεν αρκεί να τους διαλύσουμε περιμένοντας τα ατομικά και κοινωνικά ένστικτα αλληλοβοήθειας να ξυπνήσουν. Υπάρχει από τώρα η ανάγκη νέων

δημοκρατικών θεσμών, που θα δημιουργηθούν και θα διαχειρίζονται από όλα τα μέλη της κοινωνίας, και οι οποίοι θα δημιουργήσουν τις συνθήκες ισότητας, αλληλεγγύης και πάθους για την κοινωνική αυτοθέσμιση. Με άλλα λόγια, ένα θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο η κυριαρχία και η ολιγαρχία θα αντικατασταθούν πλήρως από την κοινωνική και ατομική αυτονομία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] Hannah Arendt: *Crises of the Republic: Lying in Politics; Civil Disobedience; On Violence; Thoughts on Politics and Revolution* (Houghton Mifflin Harcourt, 1972) σ. 150.

[2] Συνέντευξη στη Βαβυλωνία: Ιθαγενείς του Εκουαδόρ: η νέα μορφή αποικιοκρατίας και εξορυκτισμού του Κορρέα.

[3] Κείμενο καλέσματος και παρουσίασης της τρέχουσας κατάστασης στο Μεξικό: Οι Ζαπατίστας δεν είναι μόνοι.

[4] Μάρρεϋ Μπούκτσιν: Σκέψεις πάνω στον ελευθεριακό δημοτισμό.

[5] Η πλάνη αυτή των νεοφιλελεύθερων αναλύεται διεξοδικότερα στο κείμενο του γράφοντος: Γραφειοκρατία και «Αντικρατικός» Νεοφιλελευθερισμός.

[6] ‘Hope begins today’: the inside story of Syriza’s rise to power.

[7] https://text.npr.org/s.php?sId=494367803.

[8] Όπως σημ. 4.

[9] Cornelius Castoriadis: *The Castoriadis Reader* (D.A.Curtis, Ed., Oxford: Blackwell, 1997) σ. 189

[10] Ό.π.

[11] Ομιλία του Ζακ Ρανσιέρ στο Διεθνές Αντιεξουσιαστικό

Φεστιβάλ του Περιοδικού Βαβυλωνία “B-FEST”: Δημοκρατία, Ισότητα και Χειραφέτηση σε έναν Κόσμο που Αλλάζει.

[12] Αναλυτικά για την έννοια του αυτοπεριορισμού, βλ. το κείμενο του γράφοντος «Δημοκρατία και αυτοπεριορισμός» στον τόμο *Η σκέψη του Κορνήλιου Καστοριάδη και η σημασία της για μας σήμερα*, εκδ. Ευρασία, Δεκέμβριος 2018, σ. 67-78. Διαθέσιμο στα αγγλικά: Self-Limitation and Democracy. On the Ability of Society to Self-Regulate.

[13] Όπως σημ. 4.

[14] Jean-Jacques Rousseau: *The Social Contract* (Ware: Wordsworth Editions, 1998), σ. 20.

[15] Born in flames, died in plenums.

[16] Alex Priou: *Hesoid: Man, Laws and Cosmos*, in “Polis, The Journal for Ancient Greek Political Thought 31” (2014) σ. 254.

[17] Ανταπόκριση από τη 2η Συνέλευση των Κίτρινων Γιλέκων: «Πρέπει να Εγκαταλείψουμε τον Καπιταλισμό».

Μετάφραση: Γιάννος Σταμούλης / Επιμέλεια: Ιωάννα-Μαρία Μαραβελίδη

Διαθέσιμο στα αγγλικά στο **Films For Action**: Anomie and Direct Democracy

---

Τι είναι κοινωνική

αντιεξουσία;

Του Αλέξανδρου Σχισμένου

Ένα μεσημέρι του Μάη του 2010 σκαρφαλώσαμε στην ταράτσα του κτιρίου της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών και απλώσαμε ένα δεκαπεντάμετρο πανό με το εξής σύνθημα, γραμμένο με κεφαλαία: ΜΕ ΤΗΝ ΑΜΕΣΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΤΙΕΞΟΥΣΙΑ. Το ίδιο βράδυ, κάτω από το πανό που κυμάτιζε, χιλιάδες άνθρωποι χόρευαν στο ρυθμό της φωνής της Keny Arkana, τραγουδώντας μαζί της τους στίχους του «La Rage du Peuple», καθώς τελείωνε η δεύτερη μέρα του 2ου Β-Φεστ. Τι σήμαινε όμως αυτό το σύνθημα; Τι εννοούσαμε με αυτό το «ΓΙΑ»; Μήπως υποδηλώναμε ότι η άμεση δημοκρατία είναι το μέσο προς την κοινωνική αντιεξουσία; Ή μήπως υποδηλώναμε ότι η άμεση δημοκρατία είναι η πολιτική μορφή της κοινωνικής αντιεξουσίας;

Οι δύο ερμηνείες μοιάζουν συναφείς αλλά είναι αντίθετες. Στην πρώτη περίπτωση, η άμεση δημοκρατία και η κοινωνική αντιεξουσία είτε έχουν την -κυρίως- εξωτερική σχέση πρότερου και ύστερου, οπότε τίθενται σε μια υπόρρητη σειρά διαδοχής, είτε έχουν την -κυρίως- εσωτερική σχέση μέσου και σκοπού, όπου ο σκοπός εμπεριέχει τα μέσα αλλά τα υπερβαίνει, οπότε η άμεση δημοκρατία φαντάζει σαν μία ατελής κατάσταση κοινωνικής αντιεξουσίας ή μία προνύμφη της. Σε αυτή την περίπτωση η κοινωνική αντιεξουσία προβάλλει σαν την εξελιγμένη πολιτική μορφή της άμεσης δημοκρατίας -παραμένει ωστόσο, εντός του πολιτικού.

Στη δεύτερη περίπτωση, η άμεση δημοκρατία και η κοινωνική αντιεξουσία έχουν την εγγενή, αλληλένδετη σχέση μορφής και περιεχομένου. Η κοινωνική αντιεξουσία εμφανίζεται σαν το ηθικό και κοινωνικό περιεχόμενο της πολιτικής μορφής της άμεσης δημοκρατίας ή η άμεση δημοκρατία εμφανίζεται ως η πολιτική πραγμάτωση της κοινωνικής αντιεξουσίας. Μα αυτό σημαίνει ότι η κοινωνική αντιεξουσία υπερβαίνει την σφαίρα του πολιτικού.

Συνεπώς το ζήτημα είναι, τι σημαίνει κοινωνική αντιεξουσία; Παρόλο που φράση 'αντιεξουσιαστικός χώρος' μοιάζει να υποδηλώνει τουλάχιστον έναν κοινό ορισμό, η απόδοση της ταμπέλας 'αντιεξουσιαστής', όπως και η απόδοση της ταμπέλας 'αναρχικός' συχνά προέρχεται από τον κόσμο του θεάματος και των ΜΜΕ. Όμως ο 'αντιεξουσιαστικός χώρος' δεν είναι ένα ενιαίο σύνολο αλλά ένα ετερόκλητο μωσαϊκό ιδεών, στάσεων, τάσεων που συχνά διατρέχεται από ρεύματα εφήμερης μόδας.

Ο ελευθεριακός Παναγιώτης Καλαμαράς αντιπαραβάλλει την 'αρνητικότητα' της αντιεξουσίας στην ταυτότητα του αναρχικού. θεωρώντας την αντιεξουσία ως απλή άρνηση μιας συγκεκριμένης, κατεστημένης εξουσίας, αφήνει το ενδεχόμενο η αντιεξουσία να σημαίνει απλώς μια αντίθετη εξουσία, μια αντίρροπη εξουσία, που καθ' εαυτή μπορεί να είναι και αντιδραστική (πραξικοπηματική) αλλά τυγχάνει να βρίσκεται στον αντίποδα του κατεστημένου.

«Οι αναρχικοί μάλιστα, την εποχή του σχίσματος της Πρώτης Διεθνούς, δηλώνουν Antiautoritari Socialisti δηλαδή αντι-αυταρχικοί σοσιαλιστές. θα πρέπει να διερωτηθούμε εδώ για την χρήση του όρου αντιεξουσία στα ελληνικά, που δηλώνει μόνο άρνηση και όχι ταυτότητα, και γι' αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από αντιδραστικά μορφώματα. Στα ιταλικά υπάρχει μεν η έννοια της "contro-potere", της αντι-δύναμης, αλλά σημαίνει κυρίως τη δική μας δύναμη (των εκμεταλλευόμενων, των κυριαρχούμενων) ενάντια στην κατεστημένη εξουσία. Κάτι που, στο σύγχρονο κινηματικό λεξιλόγιο, παραπέμπει στο λενινιστικό μοντέλο, που πρεσβεύει ότι πριν την επανάσταση, όταν υφιστάμεθα τη διαρκή εξουσία του καπιταλιστικού συστήματος, πρέπει και έχουμε τη δύναμη να οργανωθούμε ενάντιά της, φτιάχνοντας τη δική μας "εξουσία" (συνδικάτα, ένοπλες οργανώσεις, ενώσεις γυναικών κ.λπ.). Μιλάμε, δηλαδή, για έναν τύπο δυαδικής εξουσίας».[i]

Με την απόδοση της αντι-εξουσίας στη λενινιστική παράδοση θα συμφωνούσε και ο μαρξιστής Γιάννης Μηλιός, ο οποίος θεωρεί την αντι-εξουσία ως την οργανωμένη, μη κοινοβουλευτική αντίσταση

στους σχεδιασμούς της κατεστημένης εξουσίας και ως μία μεταρρυθμιστική στρατηγική στη φαρέτρα της Αριστεράς, στρατηγική χειραγώγησης των κινημάτων:

«Η Αριστερά μπορεί να υπάρξει απέναντι στο αστικό κράτος μόνο ως "αντιεξουσία". Ως πολιτική παρέμβαση και πρακτική που ενισχύει, αναδεικνύει και εκφράζει πολιτικά τις δράσεις, τις αντιστάσεις και το ανατρεπτικό δυναμικό των κυριαρχούμενων και υποκείμενων στην καπιταλιστική εκμετάλλευση κοινωνικών ομάδων: τα κινήματα. […] Η Αριστερά ως "αντιεξουσία" είναι η μόνη εφικτή πολιτική στρατηγική μεταρρύθμισης του συστήματος: επιβολής μέτρων που βελτιώνουν τις συνθήκες διαβίωσης των υπό εκμετάλλευση τάξεων και διευρύνουν τη δημοκρατία. Ταυτόχρονα, είναι η πολιτική στρατηγική που υποδεικνύει ότι "ένας άλλος (σοσιαλιστικός) κόσμος είναι εφικτός"».[ii]

Παρομοίως, ο Δημήτρης Δημούλης το 2000 (πολύ πριν την κυβέρνηση της Αριστεράς) προβάλλει το επιχείρημα ότι το Κράτος (το έθνος-κράτος, στην περίπτωση αυτή) παρέχει το πλαίσιο και το έδαφος για την οργάνωση της αντιεξουσίας, δηλαδή οργανωμένων δομών αντίστασης:

«Οι ως τώρα διεξαχθείσες επαναστάσεις ήταν εθνικές με την έννοια της οργάνωσης και διεξαγωγής τους στα πλαίσιο ενός κρατικού μορφώματος και εδάφους. Δεν μπορεί να γίνει διαφορετικά από τη στιγμή που οι δομές εξουσίας είναι κρατικές ("εθνικές"). Το προδεδομένο κρατικό πλαίσιο παρέχει το έδαφος για την οργάνωση αντιεξουσίας με τη μετεξέλιξη συνδικαλιστικών, πολιτικών, επικοινωνιακών κ.λπ. δομών που δρουν σ' αυτό το πλαίσιο […]».[iii]

Αυτή η αντίληψη της αντι-εξουσίας ως στρατηγικού εργαλείου της Αριστεράς, έλκει πράγματι την καταγωγή της από τον Λένιν στη βάση της λενινιστικής σύλληψης της «διπλής/δυαδικής εξουσίας». Στο έργο του *Η Χρεοκοπία της Δεύτερης Διεθνούς*, ο Λένιν κάνει τη διάκριση ανάμεσα στην επαναστατική κατάσταση, την επαναστατική κρίση και την τελική κατάληψη της εξουσίας. Η επαναστατική κατάσταση δηλώνει μία κατάσταση όπου οι άρχουσες

τάξεις δεν μπορούν να κυβερνούν, οι υποτελείς τάξεις δεν θέλουν να κυβερνιούνται και η υποβάθμιση των υλικών όρων ζωής συνδυάζεται με την ένταση των κοινωνικών συγκρούσεων[iv]. Με την παρέμβαση του επαναστατικού κόμματος η κρίση υπερβαίνεται με την δημιουργία μορφών λαϊκής αντι-εξουσίας και τον διχασμό της εξουσίας, διχασμός που επιλύεται με την κατάληψη της εξουσίας από το κόμμα *και την αφομοίωση της δυαδικής εξουσίας στην κρατική ενοποίηση*.

Η λενινιστική αντίληψη της αντι-εξουσίας υιοθετείται από τον Αντόνιο Γκράμσι ως στρατηγική της αντι-ηγεμονίας και εκφράζεται αργότερα από τον Αλτουσέρ. Ο μαθητής του τελευταίου, ο Πουλαντζάς, βλέπει το Κράτος ως στρατηγικό πεδίο μάχης και προτείνει τη δημιουργία μιας παράλληλης αντι-εξουσίας, που όχι μόνο δεν είναι εχθρική αλλά είναι συμβουλευτική προς το Κράτος και συνεργάζεται αρμονικά μαζί του. Προτείνει *«να κολλήσουμε πλάι στον οικονομικό μηχανισμό, που μένει βασικά ανάλλαγος, αυτοδιαχειριστικές αντι-εξουσίες και να φροντίσουμε να επιτηρούνται οι τεχνο-γραφειοκράτες από τις μάζες. Οι μάζες προτείνουν, το κράτος θεσπίζει».*[v]

Βλέπουμε εδώ και την υποβάθμισή της αντι-εξουσίας στο επίπεδο ενός ‘οργάνου ελέγχου’ του Κράτους, του οποίου η εξουσία νομοθέτησης παραμένει άθικτη. Την πρόταση του Πουλαντζά προέβαλλε ρητορικά και ο ΣΥΡΙΖΑ όταν ζητούσε να ανέλθει στην εξουσία χειραγωγώντας τα κινήματα. Σύμφωνοι ήταν και οι αριστεριστές όπως ο Παναγιώτης Σωτήρης, που έβλεπε το 2013 τη λαϊκή αντι-εξουσία ως απαραίτητο συμπλήρωμα μιας (επερχόμενης) αριστερής κυβέρνησης:

«Το ερώτημα δεν είναι εύκολο γιατί σημαίνει ότι αναμετριόμαστε με το τι σημαίνει προγραμματικά, πολιτικά οργανωτικά μια Αριστερά που διεκδικεί την εξουσία από επαναστατική σκοπιά. Σημαίνει ότι το οριακό και απότοκο του λαϊκού ξεσηκωμού της προηγούμενης περιόδου ενδεχόμενο της ‘’αριστερής κυβέρνησης’’ δεν το ξορκίζουμε αλλά κοιτάζουμε πώς μπορεί να αποτελέσει κόμβο μιας επαναστατικής στρατηγικής σε συνδυασμό με την

κλιμάκωση των αγώνων και την οικοδόμηση μορφών λαϊκής αντιεξουσίας από τα κάτω».[vi]

Στη λενινιστική αντίληψη της αντι-εξουσίας κυριαρχεί ο μηχανισμός του κόμματος ως φορέας μιας αντίπαλης, εξωτερικής του κράτους, εξουσίας που έχει ως στόχο την αποκλειστικότητα του κράτους. Η αντι-εξουσία δεν είναι ενιαία αλλά κατακερματισμένη σε διάφορες μορφές και πεδία πολιτικού αγώνα, όμως η κυρίαρχη πολιτική μορφή που τις υπερβαίνει, τις ενοποιεί και τις προσανατολίζει είναι ο μηχανισμός του κόμματος, ο οποίος δεν αποτελεί ακόμη μία μορφή τμηματική αντι-εξουσίας αλλά την κυτταρική μορφή μιας καθολικής κρατικής εξουσίας.

Ο Δημήτρης Μπελαντής είναι ξεκάθαρος όσον αφορά τη λενινιστική προοπτική:

«[…] ο Λένιν διατυπώνει την υπόθεση – η οποία επαληθεύθηκε κατά την Ρώσικη επανάσταση αλλά και σε άλλες περιπτώσεις όπως η γερμανική επανάσταση του 1918-1919 – ότι τα συμβούλια και πριν από την κατάληψη της εξουσίας αναδύονται ως μια εναλλακτική μορφή κρατικής οργάνωσης και αντιεξουσίας, η οποία βρίσκεται σε μια αγιάτρευτη εχθρότητα προς το ιεραρχικό και στεγανό αστικό κράτος».[vii]

Πρόκειται σαφώς για μια κρατικιστική προοπτική, όπου η αντι-εξουσία ορθώνεται σαν εναλλακτική μορφή κρατικής οργάνωσης.

Ακόμη και οι αιρετικοί του μαρξισμού, όπως ο Τόνι Νέγκρι, συμφωνούν με την λενινιστική ερμηνεία της αντι-εξουσίας ως αντίπαλης εξουσίας. Ως εκ τούτου, ο Νέγκρι ανακαλύπτει διάφορες μορφές της. Υπάρχει η αντι-εξουσία του *κοινωνικού εργάτη*, της δεκαετίας του ’70, όπου *«η επαναστατική διαδικασία είναι το δυναμικό και συνεκτικό σύνολο μιας συνεχούς άσκησης αντιεξουσίας, και πραγμάτωσης μιας εναλλακτικής ζωής».*

Υπάρχει όμως και η αντι-εξουσία του Ευρωσυντάγματος, το οποίο υποστήριξε ένθερμα ο Νέγκρι το 2005, δηλώνοντας ότι μέσω αυτού, η Ε.Ε. *«θα αναγορευτεί σε αντι-εξουσία ενάντια στο*

αμερικανικό μονοπολισμό», θα ορθωθεί δηλαδή σε αντίπαλη εξουσία απέναντι στην αμερικανική «Αυτοκρατορία».*[viii]*

Σε αυτό το πλαίσιο, η άμεση δημοκρατία δεν υπάρχει στον ορίζοντα της αντι-εξουσίας, ούτε στην πολιτική της ουσία. Στον ορίζοντά της ανήκει η αυτοκατάργησή της μέσω της αφομοίωσής της σε μία μελλοντική, επαναστατική εξουσία, και στην πολιτική της ουσία ανήκει η αντίθεση στην παρούσα, ήδη κατεστημένη εξουσία. Η αντι-εξουσία αυτού του τύπου μπορεί να λάβει και αντιδημοκρατικές, ιεραρχικές και γραφειοκρατικές μορφές – αντι-δημοκρατικό είναι και το κόμμα το οποίο κηδεμονεύει την αντι-εξουσία αυτού του τύπου, συνεπώς οι όποιες δημοκρατικές όψεις της αποτελούν ζήτημα τακτικής και όχι ουσίας. Όπως δείχνει η ιστορία των κομμουνιστικών κινημάτων, οι κομματικές και συνδικαλιστικές 'αντι-εξουσίες' υιοθέτησαν ακριβώς το γραφειοκρατικό, ολιγαρχικό και ιεραρχικό παράδειγμα του καθεστώτος.

Και γι' αυτό, η λενινιστική αντι-εξουσία ΔΕΝ είναι αντικρατική, δεν τίθεται δηλαδή ενάντια στο κράτος καθ' εαυτό ως μορφή θέσμισης, αλλά αντικαθεστωτική, τίθεται δηλαδή ενάντια σε ένα συγκεκριμένο κρατικό καθεστώς, το οποίο ζητεί να αντικαταστήσει.

Όπως εξάλλου, παραδέχεται ο Λένιν:

> *«Ο μαρξισμός διαφέρει από τον αναρχισμό στο ότι παραδέχεται την αναγκαιότητα του κράτους και της κρατικής εξουσίας στην επαναστατική περίοδο γενικά, στην εποχή του περάσματος από τον καπιταλισμό στο σοσιαλισμό ειδικά».[ix]*

Ασφαλώς, η λενινιστική αντίληψη της αντι-εξουσίας δεν είναι η πιο διαδεδομένη σήμερα, παρότι εμπεριέχεται ως τακτική στους σχεδιασμούς των αριστερών κομμάτων.

Κανείς δεν σκέφτεται λενινιστικά κόμματα όταν τα ΜΜΕ μιλούν για αντιεξουσιαστές. Αυτή που επικρατεί, παρότι επιφανειακά, είναι η Μπακουνινική, αναρχική αντίληψη της αντιεξουσίας ως

ριζικής άρνησης του Κράτους. Στην Α’ Διεθνή ο Μπακούνιν και οι σύντροφοί του αυτοαποκαλέστηκαν ‘Αντιεξουσιαστές Σοσιαλιστές’ για να αντιπαρατεθούν στον ‘Εξουσιαστικό Σοσιαλισμό’ (κατά τους ίδιους) των μαρξιστών. Η λέξη ‘Antiautoritati’, που θα μπορούσε να ερμηνευθεί και ως ‘αντι-αυταρχικοί’, όπως σωστά αναφέρει ο Π. Καλαμαράς, δεν περιλαμβάνει ωστόσο την αντίθεση σε όλες τις όψεις του φαινομένου που στα ελληνικά ενοποιούνται υπό τον όρο ‘εξουσία’. Στα λατινικά και τις λατινογενείς γλώσσες, υπάρχει άλλη λέξη που εκφράζει την εξουσία ως δύναμη (potestas – power) και άλλη που εκφράζει την εξουσία ως αυθεντία (auctoritas – authority). Την ίδια διάκριση κάνει επίσης και η Άρεντ[x] και την έχουμε χρησιμοποιήσει και παλαιότερα για να διασαφηνίσουμε το νόημα της δημοκρατίας.[xi]

Αυτή η διάκριση που χάνεται στην ελληνική είναι, ωστόσο, σημαντική. Μας βοηθά να διακρίνουμε ανάμεσα στη διαχωρισμένη θεσμισμένη εξουσία, το Κράτος, ως την κυρίαρχη αυθεντία, και την κοινωνική θεσμίζουσα δύναμη, ως την ικανότητα της κοινωνίας να αυτοθεσμίζεται και να μετασχηματίζεται. Από τον *Λεβιάθαν* του Χομπς, αυτό το έργο καθαγιασμού της κρατικής κυριαρχίας, η νεώτερη πολιτική σκέψη ταυτίζει την Εξουσία με το Κράτος, οδηγώντας μας στο παράλογο δίλημμα: Μια κοινωνία εχθρικών μεταξύ τους ατόμων χωρίς κανόνες ή μια κοινωνία με σιδηρούν κράτος και αδιαφιλονίκητους, έξωθεν επιβαλλόμενους, κανόνες; Το δίλημμα ασφαλώς είναι ψευδές, διότι δεν υπάρχει περίπτωση κοινωνίας δίχως κανόνες, όμως δεν υπάρχει κανένας λόγος αυτοί οι κανόνες να τίθενται ως αδιαφιλονίκητα ορθοί και καθαγιασμένοι.

Γιατί, τι είναι το Κράτος; Ας ακούσουμε τον Πιερ Κλαστρ:

«Τι είναι το Κράτος; Είναι η τελική σφραγίδα της διαίρεσης της κοινωνίας ως οργάνου ξεχωριστού από την πολιτική εξουσία: η κοινωνία είναι πλέον διαιρεμένη ανάμεσα σε εκείνους που ασκούν και σε εκείνους που υφίστανται την εξουσία».[xii]

Το Κράτος είναι αυτό-αναπαραγόμενος μηχανισμός ιδιοποίησης της εξουσίας, αυταρχικού ελέγχου, καταστολής και καθυπόταξης των

δημιουργικών δυνάμεων της κοινωνίας. Αυτόν τον μηχανισμό ζήτησαν να καταλάβουν, προς όφελος των συμφερόντων του κόμματός τους (δηλαδή του τμήματος της κοινωνίας που ζητούν να εκπροσωπήσουν) οι μαρξιστές, σύμφωνα με το πολιτικό τους πρόγραμμα. Απέναντι στον κρατικό σοσιαλισμό, ο Μπακούνιν ανόρθωσε τον αντιεξουσιαστικό σοσιαλισμό. Anti-authoritarian, δηλαδή ενάντια στην κρατική αυθεντία.

Αυτός ο τύπος αντιεξουσίας είναι αντικρατικός, όχι απλώς αντικαθεστωτικός. Δεν ζητά να αντικαταστήσει το Κράτος με ένα αντιΚράτος, ούτε συζητά τις λαϊκές αντιεξουσίες ως όργανα μίας κομματικής εξουσίας. Είναι ένας τύπος αντιεξουσίας δημοκρατικός, διότι η άμεση δημοκρατία είναι η πολιτική μορφή που στέκεται κατ' ουσίαν ενάντια στο Κράτος, ενάντια σε κάθε διαχωρισμένο από την κοινωνία μηχανισμό εξουσίας. Πρέπει να επιμένουμε σ' αυτή την αντίθεση Κράτους – δημοκρατίας, όπως έκανε και ο Καστοριάδης:

«Κράτος υπάρχει εκεί που υπάρχει κρατικός μηχανισμός χωριστός από την κοινωνία και στην πράξη ανεξέλεγκτος, όπως τον βλέπουμε σήμερα ακόμα και στις λεγόμενες δημοκρατικές χώρες, δηλαδή τις χώρες όπου ισχύει ένα καθεστώς φιλελεύθερης ολιγαρχίας».[xiii]

Το γεγονός ότι οι Δυτικές χώρες της φιλελεύθερης ολιγαρχίας αυτοαποκαλούνται 'δημοκρατικές', πέρα από άλλοθι δικαίωσής τους, συσκοτίζει συχνά τη σχέση δημοκρατίας και αντιεξουσίας. Για να είμαστε πιο σαφείς, αναγκαζόμαστε να χρησιμοποιήσουμε το επίθετο 'άμεση' μπροστά από το ουσιαστικό 'δημοκρατία', ώστε να τονίζουμε τον αντικρατικό χαρακτήρα του δημοκρατικού προτάγματος. Πώς όμως συνδέεται η κοινωνική αντιεξουσία με την άμεση δημοκρατία;

Ας διαβάσουμε ένα μικρό απόσπασμα από ένα κείμενο της γαλλικής *Solidarite Ouvriere*, της μηνιαίας εφημερίδας της αναρχοσυνδικαλιστικής Alliance Syndicaliste Revolutionnaire et Anarcho-syndicaliste από το 1976:

«Οι Μπακουνινιστές αποκαλούσαν τους εαυτούς τους "αντιεξουσιαστές". […] Εξουσιαστής [authoritarian] στη γλώσσα της εποχής σήμαινε γραφειοκράτης. Οι αντιεξουσιαστές ήταν απλά αντι-γραφειοκράτες σε αντίθεση με τη μαρξιστική τάση. Το ερώτημα λοιπόν δεν ήταν η ηθική ή ο χαρακτήρας και η στάση απέναντι στην εξουσία που επηρεάζεται από την ιδιοσυγκρασία. Ήταν μια πολιτική θέση. Αντιεξουσιαστικό σημαίνει "δημοκρατικό". Αυτή η τελευταία λέξη υπήρχε τότε, αλλά με διαφορετικό νόημα».[xiv]

Αυτή η άποψη επιβεβαιώνεται και από τα γραπτά του Μπακούνιν. Στα κείμενά του, που προορίζονται για άμεση δημόσια χρήση στους πολιτικούς αγώνες της εποχής, τα οποία έχουν συλλεχθεί στον τόμο με τίτλο *Για έναν αντιεξουσιαστικό σοσιαλισμό*, δεν παραλείπει να αναφέρει ως μόνη πολιτική μορφή που αναγνωρίζει τη 'δημοκρατική':

> *«Η Συμμαχία [της σοσιαλιστικής δημοκρατίας στη Γενεύη] κηρύσσεται άθεη […] Επιδιώκει πριν απ' όλα την οριστική και ολοκληρωτική κατάργηση των τάξεων και την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ισότητα των ατόμων των δύο φύλων […] Εχθρική προς κάθε δεσποτισμό,* ***μην αναγνωρίζοντας άλλη πολιτική μορφή πέρα από τη δημοκρατική*** *και αποκρούοντας απόλυτα κάθε αντιδραστικό συνδυασμό, απορρίπτει επίσης κάθε πολιτική πράξη που δεν θα είχε σαν άμεσο και ευθύ σκοπό τον θρίαμβο της εργατικής υπόθεσης ενάντια στο Κεφάλαιο. […] Αναγνωρίζει ότι όλα τα πολιτικά και δεσποτικά κράτη που υπάρχουν σήμερα […] οφείλουν να εξαφανισθούν μέσα στην παγκόσμια ένωση των ελεύθερων συνεταιρισμών, τόσο αγροτικών όσο και βιομηχανικών».[xv]*

Εδώ βλέπουμε εν συντομία τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά της ελευθεριακής κοινωνικής αντιεξουσίας. Είναι μια αντικρατική πολιτική θέση ενάντια στην γραφειοκρατία και την ιεραρχία. Συγχρόνως είναι μια θέση με συγκεκριμένη πολιτική μορφή, την άμεση δημοκρατία.

Αυτή την αντίληψη επιλέγει να επιβεβαιώσει και ο Γιάννης Φούντας, στο *Αναρχικό Λεξικό.* Στο λήμμα *'αντιεξουσία κοινωνική'*, εξηγεί:

> *«Όρος που υποδηλώνει την άρνηση κάθε συγκεντρωτικής αρχής, προκρίνοντας μια αμεσοδημοκρατικά θεσμισμένη αντιιεραρχική δομή κοινωνικής ευταξίας».[xvi]*

Συμφωνώ με αυτόν τον ορισμό, γιατί αφήνει να φανεί η ειδοποιός διαφορά και το κριτήριο διαφοροποίησης μεταξύ της λενινιστικής, ιεραρχικής αντι-εξουσίας και της ελευθεριακής, αντιιεραρχικής αντιεξουσίας.

Το κριτήριο είναι η άμεση δημοκρατία. Συνεπώς δεν μπορεί η άμεση δημοκρατία να είναι ένα μέσο για την ελευθεριακή κοινωνική αντιεξουσία· είναι η πολιτική μορφή πραγμάτωσής της στον αγώνα ενάντια στη θεσμισμένη κρατική εξουσία. Η άμεση δημοκρατία είναι το πρόταγμα, διότι η άμεση δημοκρατία είναι η θετική πολιτική μορφή – η αντιεξουσία είναι η πολιτική στάση που την προκρίνει σε έναν μη δημοκρατικό κόσμο. Είναι η άμεση δημοκρατία που δίνει το ουσιαστικό περιεχόμενο, που καθιστά την κοινωνική αντιεξουσία αντικρατική και αντιιεραρχική και όχι το αντίθετο.

Είναι η άμεση δημοκρατία ως πολιτική θέσμιση που καθιστά την κοινωνική αντιεξουσία δημιουργική ορμή κοινωνικής αυτονομίας και όχι μια απλή άρνηση που να επιβεβαιώνει απλώς την ισχύ αυτού που αρνείται.

---

[i] "Ο Ερρίκο Μαλατέστα και το αναρχικό κίνημα σήμερα" –https://inmediasres.espivblogs.net/malatesta/ – τελευταία ανάκτηση, 14/8/2019.

[ii] "Η Αριστερά ως "αντιεξουσία". Συνεχίζουμε!" users.ntua.gr/jmilios/Antieksousia_11_06.doc – τελευταία ανάκτηση, 14/8/2019.

[iii] “Σκέψεις για την ανάγκη αντιπαράθεσης στο έθνος”, περιοδικό *θέσεις*, τχ 73, Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2000.

[iv] *Η Χρεοκοπία της Β’ Διεθνούς*, εκδ. Σύγχρονη Εποχή 2008, σ. 16.

[v] *Το κράτος, η εξουσία, ο σοσιαλισμός*, εκδ. Θεμέλιο 1982, σ. 284.

[vi] http://prin.gr/?p=2270 – τελευταία ανάκτηση, 15/8/2019.

[vii] Εισήγηση στον Μαρξιστικό Χώρο Μελέτης και Έρευνας το 2013, http://brigada.gr/afieroma/theoria/item/251-zitimata-stratigikis-kai-taktikis-tou-aristerou-kinimatos-ston-20o-aiona-meros-1o – τελευταία ανάκτηση, 15/8/2019.

[viii] Το πρώτο απόσπασμα από το βιβλίο του T.N: *Από τον εργάτη- μάζα στον κοινωνικό εργάτη*, Κομμούνα, 1983, σ. 192 – η δήλωση για την Ε.Ε. από συνέντευξη στην Liberation στους V. de Filippis – Chr.Losson, διαθέσιμη σε ελληνική μετάφραση: εδώ.

[ix] *Θέσεις του Απρίλη*, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, σ. 51.

[x] Στο δοκίμιό της *Μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος.*

[xi] Βλ. το κεφάλαιο ‘Ελευθερία και εξουσία’, στον τόμο *Μετά τον Καστοριάδη: Δρόμοι της αυτονομίας στον 21ο αιώνα,* εκδ. Εξάρχεια.

[xii] *Οι ομιλίες στην Ελλάδα*, εκδ. Ύψιλον, σελ. 65.

[xiii] *Η Αρχαιολογία της Βίας*, εκδ. Έρασμος, σελ. 58.

[xiv] Putting the record straight on Mikhail Bakunin (1976), *Libertarian Communist Review*, no 2, https://www.anarkismo.net/article/21843 – τελευταία ανάκτηση, 14/8/2019.

[xv] “Πρόγραμμα του τμήματος της συμμαχίας της σοσιαλιστικής

δημοκρατίας στη Γενεύη", στον τόμο *Για έναν αντιεξουσιαστικό σοσιαλισμό*, εκδ. Ελεύθερος Τύπος, σ. 77-78

[xvi] *Αναρχικό Λεξικό*, τ. Α', εκδόσεις των Συναδέλφων, σ. 88.

Ο Τρότσκι, οι Μαχνοβίτες & μία ιστορία | «Οι δρόμοι του Νέστορ Μαχνό» – Αποσπάσματα

*Παρακάτω επιλέγουμε και δημοσιεύουμε κάποια χαρακτηριστικά αποσπάσματα από τον **1ο** και εξαντλημένο τόμο του «Οι δρόμοι του Νέστορ Μαχνό», Μπιελάς Β. – Μπιελάς Α., εκδόσεις Βαβυλωνία, Οκτώβριος 2007 (α' έκδοση: Ουκρανία 1992). Ολόκληρο το βιβλίο διατίθεται σε ελεύθερο pdf για ονλάιν διάβασμα, κατέβασμα ή εκτύπωση στην παρακάτω ηλεκτρονική διεύθυνση: Οι Δρόμοι του Νέστορ Μαχνό | 1ος Τόμος (pdf-κατέβασμα).*

Μάρτης 1917 – Νοέμβρης 1918:

»Αποτέλεσμα των συναντήσεων και των συζητήσεων ήταν ο Μαχνό να φτάσει στο συμπέρασμα ότι ο συνασπισμός των κομμάτων των μπολσεβίκων και των αριστερών σοσιαλεπαναστατών, που είχε πάρει την εξουσία στα χέρια του, δεν ήταν η συμμαχία που χρειαζόταν η επανάσταση τη στιγμή της σύγκρουσης της εργατιάς με το κεφάλαιο και του κρατικού ελέγχου με την ελευθερία της αυτοδιεύθυνσης. Στην επανάσταση παρατηρούνταν μια στασιμότητα. Όλα τα πολιτικά κόμματα προσπαθούσαν να της βάλουν το λουρί. Η επανάσταση έπεσε στην παγίδα του κρατισμού και μη μπορώντας να βγει, σβήνει και, καθώς έχασε την αξιοπιστία της, έγινε αδιάφορη.

»Η επανάσταση που έκανε ο λαός είχε μέσα της εντελώς

διαφορετικά χαρακτηριστικά: είχε μέσα της το δικαίωμα στην ελευθερία και την ελεύθερη εργασία, ξερίζωνε κάθε ίχνος εξουσίας που ασκούνταν κατά των εργαζομένων. Κατάλαβε ότι ελευθερία απολάμβανε όχι ο λαός, αλλά τα κόμματα. Τα κόμματα δεν υπηρετούσαν τον λαό αλλά το αντίθετο. Τώρα πια στις υποθέσεις του λαού απλά αναφέρεται το όνομά του, ενώ αποφασίζουν τα κόμματα. Η εξουσία ανέλαβε να καθορίσει τον βαθμό επαναστατικότητας και νομιμότητας, όχι μόνο για τα άτομα, αλλά για ολόκληρη την εργατική τάξη, το δικαίωμα της έκφρασης της γνώμης της, των επιθυμιών της, τη συμμετοχή της στην υπόθεση της επανάστασης.

(σελ. 36-37)

Νοέμβρης 1918 – Γενάρης 1919:

»Έχοντας απομακρυνθεί 15 βέρστια, συναντήσαμε στρατιωτικούς, οι οποίοι συνοδεύονταν από έφιππη φρουρά. «Σταμάτα! Ποιος είσαι; Από που έρχεσαι;» ρωτήσαμε εμείς. «Ποιος διοικεί το απόσπασμα;» ακούστηκε σε απάντηση. «Είμαι ο λοχαγός Μαζούχιν, Διοικητής της Βάρτα της περιοχής του Αλεξάντροφσκ. Ρώτησα ποιο απόσπασμα είστε!», φώναξε όρθιος με προστακτικό τόνο, ο Μαζούχιν. Όμως, αντί για απάντηση άκουσε ένα ξερό «Ψηλά τα χέρια!». Τον γδύσαμε τελείως, μαζί και τον γραμματέα του, για παρέα. Τον αμαξά, τον βαρτοβίτη και τους τέσσερις έφιππους, απλά τους αφοπλίσαμε.

«Και αυτό τι γράμμα είναι;», ρώτησε ο Μαχνό τον Μαζούχιν, δείχνοντάς του ένα φάκελο. Εκείνος δεν απαντούσε, μόνο σήκωνε τους ώμους του και παρακαλούσε να του χαρίσουμε τη ζωή του. Αλλά πού!… Ο Ερμοκράτιεφ τον βασάνισε για τη σφαγή του Μιχάιλοβο – Λουκάσεβο. Έπειτα έδεσε στην κοιλιά του χειροβομβίδα και τον ανατίναξε, ενώ τον γραμματέα του τον τουφέκισε.

»Ο φάκελος περιείχε πρόσκληση του μεγαλογαιοκτήμονα Μιργκορότσκι, για την ονομαστική του εορτή. Αν και ήταν πάνω

από τις δυνατότητές μας, αποφασίσαμε να πάμε. Ο Μαχνό φόρεσε τη στολή του Μαζούχιν, ενώ ο Σιους τα ρούχα του γραμματέα. Τα γαλόνια έλαμπαν επάνω τους… Στην οικία του Μιργκορότσκι, η δεξίωση ήταν σε πλήρη εξέλιξη. Από το παράθυρο έφταναν τραγούδια μεθυσμένων.

»Ο Μαχνό, ο Σιους και ο Λεπετσένικο πέρασαν το κατώφλι και ανακοίνωσαν στον οικοδεσπότη ότι ήρθαν με τον Μαζούχιν, ο οποίος καθυστέρησε λίγο στον δρόμο. Ο Μαχνό συστήθηκε ως βοηθός του Μαζούχιν, ο Σιους ως διοικητής εκκαθαριστικού αποσπάσματος. Ο οικοδεσπότης ενθουσιάστηκε… Όταν οι μαχνοβίτες μπήκαν στην αίθουσα, οι καλεσμένοι που βρίσκονταν σε κατάσταση μέθης, φώναξαν: "Ζήτω στους Ρώσους αξιωματικούς!".

»Οι δικοί μας κάθισαν δίπλα στον στρατηγό εν αποστρατεία, στο μακρύ δρύινο τραπέζι. Στο ίδιο τραπέζι κάθονταν ο οικοδεσπότης, τρεις Αυστριακοί αξιωματικοί, ένας αντισυνταγματάρχης, δυο γείτονες γαιοκτήμονες, κυρίες και δεσποινίδες. Μόλις ο οικοδεσπότης σήκωσε το ποτήρι του, οι καλεσμένοι τον μιμήθηκαν.

»Στην υγεία του οικοδεσπότη, των αξιωματικών, στην αναγέννηση της Μεγάλης Ρωσίας, και σε σας, κύριοι γαιοκτήμονες!…», άρχισε την πρόποση ο στρατηγός εν αποστρατεία. «Να σας βοηθήσει ο θεός να ελευθερώσετε τη Χριστιανική Εκκλησία από τους αντίχριστους μπολσεβίκους!»

«Να σας βοηθήσει να συλλάβετε τον συμμορίτη Μαχνό!», είπε ένας από τους καλεσμένους.
»Ο Μαχνό έπιασε τη βόμβα στην τσέπη του.
«Τιμώρησέ τον αγία…»
»Ο Μαχνό σηκώθηκε έξαλλος.
»Ο στρατηγός κοκάλωσε, τα ποτήρια έπεσαν από τα χέρια των έντρομων καλεσμένων. «Εγώ είμαι ο Μαχνό… μπουρζουάδες!» φώναξε ο Νέστορ, σήκωσε τη βόμβα και την πέταξε αναμμένη στο κρυστάλλινο βάζο. Τα φώτα έσβησαν. Έγινε εκκωφαντική έκρηξη, πίσω της άλλες δυο.

»Εμείς καθόμασταν στα παράθυρα και περιμέναμε αν κάποιος από αυτούς θα τρέξει. Αλλά δεν βγήκε κανείς. Όταν φωτίσαμε την αίθουσα, στα μάτια μας παρουσιάστηκε η εξής εικόνα: Ο συνταγματάρχης πνιγόταν στο αίμα του, ανέπνεε με δυσκολία. Ο οικοδεσπότης, χωρίς χέρι, σφάδαζε με σπασμούς, οι υπόλοιποι δεν έδιναν κανένα σημάδι ζωής. Τα λάφυρά μας ήταν πέντε περίστροφα, δεκαπέντε τουφέκια, πολλές σφαίρες, καμιά δεκαριά άλογα και σέλες. Τα παιδιά άνοιξαν αμέσως τις αποθήκες, βρήκαν ποτά και μεζέδες. Αφού τσιμπήσαμε λίγο και πήραμε τα περισσότερο αναγκαία, βάλαμε φωτιά στο αρχοντικό. Τι όμορφα που καιγόταν…

(σελ. 54)

Γενάρης – Μάρτης 1919:

2ο Συνέδριο στρατιωτών-ανταρτών, εργατικών και αγροτικών Σοβιέτ, Τομέων και Υποτομέων του Στρατο-εκστρατευτικού Επιτελείου της περιοχής του Γκουλάι Πόλε με συμμετοχή 245 αντιπροσώπων από 35 κοινότητες:

Τον λόγο παίρνει ο σύντροφος Τσερνοκνίζνι (αγρότης). “Σύντροφοι αγρότες και εργάτες!”, απευθύνεται ο ομιλητής στους παρευρισκόμενους, “Από την ενημέρωση του απεσταλμένου που πήγε στην Προσωρινή Κυβέρνηση, μάθαμε ότι στην Ουκρανία εμφανίστηκε κάποια νεοσύστατη Κυβέρνηση, η οποία αποτελείται μόνο από μπολσεβίκους-“κομμουνιστές”. Αυτή η Κυβέρνηση ετοιμάζεται ήδη να επιβάλει το μπολσεβίκικο μονοπώλιο στα Σοβιέτ. Εμείς, σύντροφοι, πρέπει να αναρωτηθούμε αν θα επιτρέψουμε να συμβεί αυτό. Θυμηθείτε, σύντροφοι, τη δύσκολη περίοδο του αγώνα κατά του Γερμανό-μαγιάρικου ζυγού και τη σκλαβιά του γκέτμαν! Τον καιρό που εσείς, αγρότες, εργάτες και αντάρτες σταματούσατε όλες τις αντεπαναστατικές δυνάμεις και σχεδόν με γυμνά χέρια αποκρούατε τις επιθέσεις των γερμανικών και των αυστριακών συμμοριών, όταν εσείς περήφανα και γενναία παλεύατε με τους δήμιους του Σκοροπάνσκι, του Πετλιούρα και των άλλων

εγκληματιών! Εναντίον αυτών που εναντιώθηκαν στην ελευθερία του λαού! Πού ήταν τότε η Προσωρινή Κυβέρνηση, η οποία κατέλαβε την εξουσία τώρα και ενεργεί εξ ονόματος αγροτών και εργατών; Τότε στρογγυλοκαθόταν στο Κουρσκ και στη Μόσχα, περιμένοντας πότε οι αγρότες και οι εργάτες της Ουκρανίας θα απελευθέρωναν την περιοχή από τους εχθρούς. Μήπως μόνο οι μπολσεβίκοι πάλευαν με όλες τις μαύρες δυνάμεις της αντίδρασης στην Ουκρανία;

Όμως εσείς, σύντροφοι, ξέρετε ότι το αίμα τους το έχυναν οι αγρότες, οι εργάτες, οι αντάρτες, οι ανένταχτοι. Όλοι τους αναγνώρισαν το χρέος τους απέναντι στην Επανάσταση και πήγαν να την υπερασπίσουν με γενναιότητα. Τώρα, που μετά από σκληρό αγώνα, με το τίμημα πολλών ζωών, ο εχθρός κατατροπώθηκε και ο εργαζόμενος λαός της Ουκρανίας μπορεί να ανασάνει ελεύθερα, εμφανίζεται κάποια μπολσεβίκικη Κυβέρνηση και μας επιβάλλει την κομματική της δικτατορία. θα το επιτρέψουμε αυτό σύντροφοι; θα επιτρέψει ο εργαζόμενος ουκρανικός λαός, ο οποίος μονάχος του και χωρίς τη βοήθεια κανενός ελευθερώθηκε από τον ζυγό των Γερμανών, των Αυστριακών, των πετλιουροβιτών, του γκέτμαν και των άλλων καταπιεστών, μια χούφτα αυτόκλητων να τους εξουσιάζει και να τους επιβάλλει τους νόμους της;

Όχι σύντροφοι, αυτό δεν μπορεί και δεν πρέπει να συμβεί! Είμαστε αρκετά δυνατοί για να πούμε σ’ όλους αυτούς που προσπαθούν να πλήξουν την ελευθερία μας: “Κάτω τα χέρια!” Δεν πρέπει να επιτρέψουμε να επαναληφθεί εδώ σε μας, αυτό που συνέβη πρόσφατα σε συνέδριο στην πόλη Παβλογκράντ. Εκεί, οι μπολσεβίκοι-κομμουνιστές δε μας έδιναν τη δυνατότητα να πούμε την αλήθεια, σε μας τους εξωκομματικούς αγρότες και εργάτες, που με το αίμα μας ανοίγουμε τον δρόμο για την απελευθέρωση του εργαζόμενου λαού. Σ’ αυτούς τους αγωνιστές έκλειναν το στόμα στο συνέδριο, επειδή δεν είχαν μπολσεβίκικη σφραγίδα (φωνές: “αίσχος, αίσχος!”).

Τελειώνω την ομιλία μου, σύντροφοι, κι εδώ πρέπει να πω ότι εμείς, οι εξωκομματικοί αντάρτες που ξεσηκωθήκαμε ενάντια στους καταπιεστές μας, δε θα αφήσουμε να έρθει νέα σκλαβιά από

όποιο κόμμα και αν προέρχεται. θα φωνάξουμε σ' όλους τους εχθρούς μας "Φύγετε από τον δρόμο μας!" θα καταφέρουμε μονάχοι μας να οικοδομήσουμε τη νέα ελεύθερη ζωή!» (δυνατά χειροκροτήματα).

Παίρνει τον λόγο ο Σεραφίμοφ (αγρότης). "Σύντροφοι αγρότες, εργάτες, βετεράνοι και αντάρτες! Ξέρετε όλοι ότι ακόμη δε σίγησαν τα κανόνια. Γύρω μας, ακόμη χύνεται αίμα των συντρόφων μας για την απελευθέρωση όλων των εργαζομένων από τις βαριές αλυσίδες της σκλαβιάς και της ταπείνωσης. Ενώ ακόμη δεν έπαψε ο αγώνας ενάντια στην αντεπανάσταση, που επιτίθεται απ' όλες τις μεριές, απέναντι μας ορθώθηκε νέος κίνδυνος, ο κίνδυνος ο κομματικός, ο μπολσεβίκικος, που μας φτιάχνει νέες μπολσεβικικο-κρατιστικές αλυσίδες. Η μπολσεβίκικη κυβέρνηση προσπαθεί να μας πείσει ότι υπηρετεί τα συμφέροντα των εργατών και των αγροτών και ότι φέρνει την απελευθέρωση των εργαζομένων. Ονομάζει τον εαυτό της "σοσιαλιστική", βαδίζει κάτω από το σύνθημα της "Κοινωνικής Επανάστασης". Τότε όμως γιατί προσπαθεί να μας κυβερνήσει από τα πάνω μέσα από τα γραφεία της;

Σύντροφοι, ξέρουμε απ' τα αδέλφια μας στη Μεγαλορωσία τι επανάσταση κάνουν εκεί οι μπολσεβίκοι. Ξέρουμε ότι ο λαός εκεί δεν έχει ελευθερία. Ότι εκεί βασιλεύει η κομματική αυθαιρεσία, το μπολσεβίκικο χάος, η βία των Επιτρόπων. Και αν αυτό το κόμμα προσπαθεί να φέρει και σ' εμάς στην Ουκρανία αυτές τις "ελευθερίες", τότε εμείς θα πρέπει να βροντοφωνάξουμε ότι δε χρειαζόμαστε τέτοιους δασκάλους και κηδεμόνες, ότι δε χρειαζόμαστε δικτατορίες, ότι θα μπορέσουμε μόνοι μας να χτίσουμε τη νέα μας ζωή!

Τελειώνω τον λόγο μου και ζητώ από το Συνέδριο να σκεφτεί σοβαρά την κατάσταση και να απαντήσει λεπτομερώς σε όλα τα κοινά μας προβλήματα, για να μπορέσουμε εμείς να πούμε την αλήθεια στους συντρόφους μας εργάτες και αγρότες στα απομακρυσμένα χωριά μας!» (δυνατά χειροκροτήματα).

(σελ. 102-104)

«Τι είναι αυτό;» έλεγε ο Μαχνό στον επίτροπο – μπολσεβίκο Πετρόφ που ήρθε μαζί με τον Οζέροφ. «Αφού το είπα, σας προειδοποίησα και μάλλον συμφωνήσαμε, υποσχεθήκατε να διαλύσετε τις οργανώσεις σας: Τσε-Κα, επιτροπές τροφίμων, κομματικές επιτροπές και τώρα ξαναρχίσατε! Πιστέψτε με, σύντροφε Πετρόφ, αν δε σταματήσετε, τα πράγματα θα είναι άσχημα. Αφήστε μας, μην πειράζετε τους αγρότες, μην καθοδηγείτε τους εργάτες, όλα θα είναι εντάξει. Προσφέρετέ μας σ' αυτή την περιοχή την ελευθερία της αναρχοκομμουνιστικής οικοδόμησης, κάντε έξω από αυτήν ό,τι πείραμα θέλετε, δε θα επιτιθόμαστε, απλά αφήστε μας, μην ανακατεύεστε στις οικογενειακές μας υποθέσεις!».

»Εξ ονόματος της ένωσης αναρχικών του Γκουλάι Πόλε, της "Ναμπάτ" και του Στρατο-Επαναστατικού Σοβιέτ, σας προειδοποιώ: μη μας ενοχλείτε, πάρτε τους καταπιεστές σας, σταματήστε την αγκιτάτσια, και όλα θα είναι καλά! Δεν τους παίρνετε, δεν τους σταματάτε, θα τους διαλύσουμε μόνοι μας!», έλεγε ο Μαχνό στον Πετρόφ.

(σελ. 147-148)

Μάης 1919:

Όχι μακριά από το χωριό υπήρχαν χαρακώματα, ίχνη μαχών. Ο Μαχνό μάς δείχνει δέντρο στο οποίο κρέμασε ο ίδιος έναν Λευκό συνταγματάρχη.
"Πώς είναι τα πράγματα με τον αντισημιτισμό εδώ;" ρωτάει ο Κάμενεφ.
"Εκλάμψεις υπάρχουν, παλεύουμε σκληρά μ' αυτές. Στη διαδρομή μου ως εδώ, σ' έναν από τους σταθμούς βλέπω αναρτημένα κάτι πλακάτ. Τα διαβάζω: ήταν αντισημιτικού χαρακτήρα. Καλώ τον σταθμάρχη και του ζητάω εξηγήσεις. Αυτός καμαρώνει. Περηφανεύεται ότι συμφωνεί απόλυτα μ' αυτά που λένε τα πλακάτ. Τον πυροβόλησα…"

(σελ. 211)

Μ. Κουμπάνιν: «Το εμπορικό κεφάλαιο που ρουφούσε το αίμα των αγροτών με τις χαμηλές τιμές στα αγροτικά προϊόντα και πλούτιζε στις πλάτες των ρημαγμένων αγροτών, προσωποποιούνταν στη συνείδηση του αγρότη με τη μορφή του Εβραίου έμπορα που ήταν σχεδόν μονοπώλιο στην αγορά των αγροτικών προϊόντων. Ο Εβραίος έμπορας ήταν ο φορέας της εμπορικής διαμεσολάβησης μεταξύ των προϊόντων των χωριών και των προϊόντων της πόλης. Από εδώ πηγάζουν οι ρίζες του αντισημιτισμού στο αγροτικό κίνημα…»

Στα πολιτικά ζητήματα, η εβραϊκή κοινότητα ήταν κλεισμένη στον εαυτό της και σχεδόν πάντα έπαιρνε το μέρος του δυνατότερου, καταπιέζοντας τον πιο αδύναμο. Όμως, παρ' όλα αυτά, αν συγκρίνουμε τα συμβάντα στην περιοχή της δικής μας επιρροής σε σχέση με την υπόλοιπη Ουκρανία, μπορούμε να πούμε με σιγουριά ότι η σημαία του διεθνισμού στη μαχνοβτσίνα κυμάτιζε ψηλά.

(σελ. 230)

Ο Τρότσκι δεν μπορούσε να συμφιλιωθεί με το γεγονός ότι το κύρος και η δόξα των διοικητών που προήλθαν από τον λαό μεγάλωνε και ότι κατά καιρούς ο ίδιοι εμφάνιζαν περίσσια αυτονομία. Ο Τρότσκι υπέφερε υπομονετικά το όνειρο να απαλλαγεί από αυτούς που τον εμπόδιζαν στην επίτευξη των μοχθηρών, τυχοδιωκτικών σχεδίων του να στηριχτεί πλήρως στη στρατιωτική του δύναμη, την οποία αυτός αντιλαμβανόταν σα μάζα από άψυχα, μολυβένια στρατιωτάκια.

Στη βάση της νέας αντιμαχνοβιτικής εκστρατείας, τέθηκε από τον Τρότσκι η εγκληματική, παραποιημένη ανάλυση των γεγονότων που συνέβαιναν στην περιοχή του Ντονέτς του Νοτίου Μετώπου και ειδικά στην περιοχή Μαριούπολη – Ελένοφκα που καταλάμβανε η Αντάρτικη Μεραρχία Μαχνό.

Μας κατηγορούσαν προκαταβολικά για όλα τα αμαρτήματα, όμως εμείς ήδη υποψιαζόμασταν πού το πάει ο Τρότσκι. Υποψιαζόμασταν ότι κάποιος που διατυπώνει παρόμοιες κατηγορίες, κινείται βάσει σχεδιασμένης πολιτικής, της πολιτικής του Τρότσκι που

προετοίμαζε το ξεκαθάρισμα του Ουκρανικού λαού που αντιστεκόταν, της πολιτικής που ήθελε να τον ξαναπεράσει άλλη μια φορά από την κρεατομηχανή του εμφυλίου πολέμου. Και ήμασταν πεπεισμένοι ότι αυτά τα πολιτικά παιχνίδια εις βάρος μας ήταν παραλογισμός.

Αποτέλεσμα της διεξαγόμενης πολιτικής των τροτσκιστών, η εξουσία των κομμουνιστών-κρατιστών στην Ουκρανία έπαψε να είναι δημοφιλής. Το μέτωπο διαλυόταν, η λιποταξία έπαιρνε μαζικό χαρακτήρα και τον Απρίλη του 1919 είχε φτάσει ήδη τις 100 χιλιάδες μαχητές, οι οποίοι δεν επιθυμούσαν να πολεμήσουν για τη νέα εξουσία.

(σελ. 256)

Μάης – Ιούλης 1919:

Ο Τρότσκι δεν είχε ανθρώπους στους οποίους μπορούσε να εμπιστευθεί μια τόσο γαργαλιστική υπόθεση -την εξάλειψη της μαχνοβτσίνας- σε μια τόσο απειλητική, επικίνδυνη περίοδο, γι’ αυτό στα χέρια του πήρε ο ίδιος, όχι την «τιμωρό ράβδο της Επανάστασης», αλλά τον μπαλτά του χασάπη. Από την πένα του βγήκε η **μυστική διαταγή Ν° 96** της 3ης Ιούνη 1919, που επαναπροσδιόρισε την κατάσταση του αγώνα με τον Ντενίκιν στην Ουκρανία και έφερε τους ντενικιστές μέχρι την Τουλά.

Σ’ αυτή λέγονταν:

«…1. Το πρωταρχικό ζήτημα της 2ης Ουκρανικής Στρατιάς είναι η καταστροφή της στρατιωτικής οργάνωσης της μαχνοβτσίνας, αυτό το ζήτημα πρέπει να έχει λυθεί όχι αργότερα από τις 15 Ιούνη.
2. Γι’ αυτόν τον στόχο, με συντονισμό ενεργειών του Επαναστατο-Στρατιωτικού Σοβιέτ της 2ης Ουκρανικής Στρατιάς, αρχίζω αμέσως ευρεία αγκιτάτσια ενάντια στη μαχνοβτσίνα, με σκοπό να προετοιμαστεί η κοινή γνώμη του στρατού και των εργαζόμενων μαζών για την εξάλειψη της «στρατιάς Μαχνό».
3. Η παροχή χρημάτων, στρατιωτικών εφοδίων και γενικά

οποιουδήποτε στρατιωτικού υλικού στο Επιτελείο Μαχνό παύει άμεσα κι εντελώς, υπό την απειλή αυστηρότατων κυρώσεων.
4. Στρατιωτική δύναμη για την εξάλειψη της μαχνοβτσίνας και για την ενίσχυση της ακριανής δεξιάς πλευράς του Νότιου Μετώπου στην πρώτη ομάδα, ορίζονται: Μοσχοβίτικο 12° Σύνταγμα, Σύνταγμα Ιππικού, Συντάγματα Οπλιτών του Λουγκάνσκ, του Μπαχμούτ, Απόσπασμα Ευέλπιδων, τεθωρακισμένο τρένο, αποσπάσματα τεθωρακισμένων οχημάτων και το Μοσχοβίτικο Απόσπασμα Ειδικών Αποστολών.
5. Στην περιοχή επιρροής των μαχνοβιτών πρέπει να σταλούν αμέσως ικανοί και έμπειροι υπάλληλοι, με σκοπό την κατασκοπεία και την ανάλογη επίδραση στη γνώμη των στρατιωτών και των αγροτικών μαζών, επηρεασμένων από τους μαχνοβίτες.
6. Η εξάλειψη της μαχνοβτσίνας πρέπει να διεξαχθεί με αποφασιστικότητα και σκληρότητα, χωρίς αργοπορία και δισταγμούς…

Λ. Τρότσκι».

(σελ. 285)

5 Ιούνη, Υποχωρώντας στο μέτωπο των Λευκών…

Διαμορφώθηκε καταστροφική κατάσταση, μιας και το περιβόητο τροτσκιστικό “Διάταγμα Νο 96” έριχνε τους αντάρτες στον χαμό.
Πυρομαχικά δεν υπήρχαν καθόλου, χρησιμοποιούσαν τα τουφέκια σαν ρόπαλα.
Σπάραζε η καρδιά στην όψη, πώς χάνονταν κάτω από τα πυρά του εχθρού οι καλύτερες δυνάμεις της Επανάστασης, αυτοί οι εθελοντές της οικοδόμησης της νέας ζωής.
Και πόσες κατάρες υπήρχαν γι’ αυτή την παγίδα, αυτή την προδοσία, προς τον Τρότσκι. Για καλή μας τύχη, αυτή η μάχη σκεπάστηκε από τη νύχτα.

(σελ. 289)

«Σ’ όλα τα στρατιωτικά τμήματα και αποσπάσματα φραγμού, που στάλθηκαν με διαταγή μου, δόθηκε διαταγή να πιάνουν όλους εκείνους τους προδότες, οι οποίοι εγκαταλείπουν τα τμήματά

τους και περνούν στον Μαχνό και να παραδίδονται στο Επαναστατικό Στρατοδικείο, σαν λιποτάκτες, για δίκη με στρατιωτικούς νόμους. Η τιμωρία τους μπορεί να είναι μόνο μια – τουφεκισμός.

Η Πανρωσική Κεντρική Επιτροπή Ρωσίας και Ουκρανίας με έχει διατάξει να φέρω την τάξη στο μέτωπο του λεκανοπεδίου του Ντονέτσκ και στα μετόπισθεν. Δηλώνω ότι αυτή η τάξη θα επιβληθεί με σιδερένια γροθιά. Οι εχθροί του εργατικού και αγροτικού Κόκκινου Στρατού, σκουροβίτες, κουλάκοι, πογκρομίτες, μαχνοβίτες, γκριγκοριεβίτες, θα συνθλίβουν αλύπητα από τακτικά, σταθερά, έμπιστα στρατεύματα.

Ζήτω η επαναστατική τάξη, η πειθαρχία και η πάλη με τους εχθρούς του λαού!
Ζήτω η Σοβιετική Ουκρανία και η Σοβιετική Ρωσία!

Λ. Τρότσκι.»

(σελ.293-294)

Παίρνοντας τον λόγο ο Μαχνό, έπεισε το Συνέδριο ότι οι αντάρτες δε θα εγκαταλείψουν τους αγρότες της Ουκρανίας στη δύσκολη στιγμή, εάν και οι ίδιοι δείξουν ενεργητικότητα στον αγώνα ενάντια στους Λευκούς και στηρίξουν τους αντάρτες. Ο Μαχνό έλεγε ότι παρόλο που τους μαχνοβίτες τους κήρυξαν εκτός νόμου, αυτοί εξακολουθούν να κρατούν το μέτωπο και να παλεύουν με την αντεπανάσταση.

«Δεν μπορούσε να γίνει διαφορετικά. Εμείς υπερασπίζουμε την περιοχή μας, τα σπίτια μας. Μας κατηγόρησαν για όλες τις αμαρτίες», έλεγε ο Μαχνό, «όμως είμαστε ένοχοι μόνο στο ότι δηλώσαμε: Ο παντοτινός εχθρός της εργατιάς και της ελευθερίας είναι η εξουσία. Στη σημαία μας είναι γραμμένο: Η εξουσία γεννά παράσιτα! Στερήσαμε τη δυνατότητα στα παράσιτα να βρίσκονται ανάμεσά μας και τώρα να, στην ελεύθερη περιοχή μας, επιτίθεται η εξουσία, με το πρόσωπο του Ντενίκιν από την ανατολή και με το πρόσωπο του Τρότσκι, στην πλάτη μας, από τη δύση. Μισούν με το ίδιο μένος την ελευθερία μας και

χρησιμοποιούν τα ίδια μέσα και τρόπους για την υποδούλωσή μας.»

(σελ. 304)

Επιλογή αποσπασμάτων: Ιωάννα-Μαρία Μαραβελίδη

Φωτογραφία κειμένου: Η Ομάδα Αναρχικών του Γκουλάι Πόλε, 1909. Όρθιοι: Α. Σεμενιούτα, Λ. Κραφτσένκο (Γκραμποβόι), Ι. Σεφτσένκο, Π. Σεμενιούτα, Ε. Μπονταρένκο, Ι. Λεβάντνι. Καθιστοί: Ν. Μαχνό, Β. Αντονί, Π. Ονισένκο, Ν. Ζουιτσένκο, Λ. Κοροστίλεφ.

Ο 2ος τόμος του «Οι δρόμοι του Νέστορ Μαχνό» είναι άμεσα διαθέσιμος στα παρακάτω σημεία: ΕΚΧ Nosotros (Θεμιστοκλέους 66, Εξάρχεια), Κ*ΒΟΞ (Θεμιστοκλέους και Αραχώβης), Βιβλιοπωλείο ΑΛΦΕΙΟΣ (Χαρ. Τρικούπη 22, Αθήνα), Βιβλιοπωλείο Πολιτεία (Ασκληπιού 1-3).

Οι Δρόμοι του Νέστορ Μαχνό | 1ος Τόμος (pdf-κατέβασμα)

***Οι Δρόμοι του Νέστορ Μαχνό* | 1ος Τόμος, Μπιελάς Β. – Μπιελάς Α., εκδόσεις Βαβυλωνία, Οκτώβριος 2007** (α' έκδοση: Ουκρανία 1992), σελ. 367. Μετάφραση: Ζήσης Παπαδάκης, Επιμέλεια κειμένου: Φανή Τσιουμπέκου, Γιώργος Παπαδόπουλος / 2η ηλεκτρονική έκδοση, **Απρίλιος 2019,** Επιμέλεια: Ιωάννα-Μαρία Μαραβελίδη

Έπειτα από πολύμηνη επεξεργασία, βρισκόμαστε πλέον στην ευχάριστη θέση να διαθέσουμε σε ελεύθερο pdf τον πρώτο και εξαντλημένο τόμο του "*Οι Δρόμοι του Νέστορ Μαχνό".* Τα γεγονότα

που παρατίθενται στο σύγγραμμα είναι στο μεγαλύτερο μέρος τους άγνωστα στο ελληνικό κοινό, αφορούν την ιστορική περίοδο του Ρωσικού Εμφυλίου Πολέμου κατά τα έτη **1917-1921** και διαδραματίστηκαν στην περιοχή δράσης των μαχνοβιτών στη Νότιο Ουκρανία.

Θα τολμούσαμε να πούμε πως έχουμε μπροστά μας μία μεγαλειώδη, αφού συνέβη εν μέσω σκληρής λογοκρισίας, συλλογή τεκμηρίων και μαρτυριών των όσων συνέβησαν τότε στην αριστερή ακτή της Ουκρανίας. Ο τόμος αυτός αποτελεί μια πολυετή προσπάθεια και έρευνα για την **αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας από τον Α. Μπιελάς στη μνήμη του δολοφονημένου μαχνοβίτη πατέρα του, Βίκτορ Μπιελάς**, που βασανίστηκε και εκτελέστηκε από τη Γκε-Πε-Ού (προάγγελος της διαβόητης Κα-Γκε-Μπέ) το 1938, όπως και οι περισσότεροι πρωταγωνιστές των γεγονότων… Δυστυχώς δεν στάθηκε δυνατόν να συναντηθούμε με τον Α. Μπιελάς, καθώς απεβίωσε το 1994, δυο χρόνια μετά την έκδοση του βιβλίου του στην Ουκρανία.

Το γλαφυρό και αποκαλυπτικό ύφος των περιγραφών, που βρίσκονται μέσα στο βιβλίο, αποτυπώνουν με εξαιρετική λεπτομέρεια τα γεγονότα της περιόδου, τις διεργασίες των επαναστατημένων αγροτών και εργαζομένων, την ένοπλη αντίσταση του ουκρανικού λαού, των αναρχικών και της Μαχνοβτσίνας. Έτσι, μπορούμε να διαβάσουμε από τα πρακτικά των συνεδρίων του Γκουλάι Πόλε και τους λόγους του Νέστορ Μαχνό ως τα διατάγματα και τις μυστικές διαταγές του Τρότσκι για την κύρυξή τους εκτός νόμου. Με εξίσου μεγάλη λεπτομέρεια καταγράφεται και το στρατιωτικό σκέλος της υπόθεσης.

Στα 80 χρόνια της Σοβιετικής Εξουσίας και προπαγάνδας, η λέξη «**μαχνοβτσίνα**» έγινε συνώνυμη του ληστοσυμμορίτη, του αντισημίτη και του εγκληματία. Η επιλογή μας να εκδώσουμε στα ελληνικά αυτό το έργο, έγκειται στο γεγονός ότι το πρωτότυπο αποτελεί μια προσπάθεια ιστορικής ανάλυσης και επαναπροσδιορισμού των πεπραγμένων εκείνης της περιόδου. Το σύγγραμμα αυτό, με τις αναφορές του σε μεγάλο όγκο επίσημων εγγράφων, επιστολών και προσωπικών μαρτυριών ανθρώπων που

συμμετείχαν στα γεγονότα, προσφέρεται ελεύθερα με την ελπίδα να φανεί χρήσιμο στους ιστορικούς αλλά και τους επαναστάτες του μέλλοντος.

Παρακάτω διατίθεται ολόκληρος ο 1ος τόμος για ονλάιν διάβασμα, κατέβασμα ή εκτύπωση:
(Κάντε **refresh** σε περίπτωση που δεν σας εμφανιστεί ολόκληρο το περιεχόμενο με την πρώτη φορά)

Download (PDF, 5.83MB)

> *«Δεν πρόκειται για μακρινό παρελθόν, είναι η ιστορία μας. Και εάν ο ερευνητής- συγγραφέας εισήγαγε μέσα της ψήγματα αλήθειας, τότε μάλλον φαίνεται ότι δεν πέρασαν άδικα χρόνια σκληρού κόπου για την αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας»*
> *Α. Μπιελάς*

> *«…Επί τριακόσια χρόνια υπήρχε η δυναστεία των Ρομανόφ, τριακόσια χρόνια τυραννίας, κατά τα οποία το σκυλί είχε μεγαλύτερη αξία από άνθρωπο. Κι όλα αυτά νομιμοποιήθηκαν από τα καθάρματα. Τριακόσια χρόνια κρατούσαμε μέσα μας την οργή, εκατομμύρια αγωνιστών δώσανε τη ζωή τους για ένα φωτεινό μέλλον, το ιερό μίσος, μίσος μέχρι το θάνατο προς τη σκλαβιά και την καταπίεση, επαναστατικό πάθος, απεριόριστη πίστη στις δημιουργικές δυνάμεις των μαζών· αυτή είναι η κινητήρια δύναμη που δεν πρέπει να μας αφήνει σε ησυχία. Η πρόθεσή μας είναι να προετοιμάσουμε τις μάζες για την πλατιά λαϊκή εξέγερση και να κάνουμε την επανάσταση, όχι στη θέση του λαού, αλλά μαζί με το λαό…»*
> *Μαρούσια Νικηφόροβα (ΑΠΟ ΤΟ ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ, 1ος ΤΟΜΟΣ)*

Άμεσα διαθέσιμος ο 2ος τόμος στα παρακάτω σημεία: ΕΚΧ Nosotros (Θεμιστοκλέους 66, Εξάρχεια), Κ*ΒΟΞ (Θεμιστοκλέους και Αραχώβης), Βιβλιοπωλείο ΑΛΦΕΙΟΣ (Χαρ. Τρικούπη 22, Αθήνα), Βιβλιοπωλείο Πολιτεία (Ασκληπιού 1-3)

Alexander Nakov (1919-2018): Συνέντευξη με τον Βετεράνο του Αναρχικού Κινήματος Βουλγαρίας

Ο Βούλγαρος αναρχικός Alexander Nakov (Бай Сандо) πέθανε το πρωί της 10ης Νοεμβρίου 2018, στην ηλικία των 99 ετών.

Ένας από τους τελευταίους αναρχικούς που επέζησαν από τα σταλινικά γκούλαγκ της Βουλγαρίας. Είχαμε τη μεγάλη τιμή να τον γνωρίσουμε ως Βαβυλωνία στο 4ο Βαλκανικό Αναρχικό Φεστιβάλ Βιβλίου που διεξήχθη στη Θεσσαλονίκη το 2009, στη συνδιοργάνωση του οποίου συμμετείχαμε. Ο ίδιος δάκρυσε όταν είδε τόσο κόσμο στην Ελλάδα να μοιράζεται τις ελευθεριακές ιδέες και να μαζεύεται στο φεστιβάλ αλλά και στην πορεία, η οποία έλαβε χώρα την επόμενη μέρα. Τις μέρες εκείνες δέχτηκε να μας παραχώρησει μία συνέντευξη, η οποία αποτελεί για εμάς σήμερα ένα ντοκουμέντο, ένα ζωντανό κομμάτι της επαναστατικής ιστορίας. Πρωτοδημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα Βαβυλωνία Φύλλο 58 και διατίθεται ηλεκτρονικά παρακάτω.

Αντίο Бай Сандо, όλα συνεχίζονται..!!!

Στο 4ο Αναρχικό Βαλκανικό Φεστιβάλ Βιβλίου είχαμε τη χαρά να έρθουμε σε επαφή με τον βετεράνο του αναρχικού κινήματος της Βουλγαρίας Alexander Nakov (ή όπως τον φωνάζουν οι νεαροί αναρχικοί της Σόφιας “Bai Sando” – θείος Sando). Παρά τα 90 του χρόνια, παραμένει ακμαίος και απάντησε με πάθος στις ερωτήσεις που του θέσαμε σε συνέντευξη που παραχώρησε για τη Βαβυλωνία. Έχει εξαιρετική μνήμη και χαίρεται να μοιράζεται τις προσωπικές του εμπειρίες με τους νεαρούς συντρόφους του:

Πότε ήταν η πρώτη σου επαφή με το αναρχικό κίνημα;

Η πρώτη μου επαφή με το αναρχικό κίνημα συνέβη το 1936, την εποχή της Ισπανικής Επανάστασης. Και καθώς οι ηγετικές δυνάμεις σε αυτή την επανάσταση ήταν αναρχικοί, εκείνο τον καιρό στο Pernik, τη μεγαλύτερη πόλη της περιοχής, όπου εγώ δούλευα, ένα παιδί -ο Milen Pavlov- διακινούσε ένα παράνομο αναρχικό περιοδικό, το οποίο εκδιδόταν από την Ομοσπονδία των αναρχικών (εκείνη την περίοδο αναρχο-κομμουνιστές -FACB) και στο οποίο τα γεγονότα της Ισπανίας παρουσιάζονταν τελείως διαφορετικά απ’ ό,τι τα παρουσίαζε ο κίτρινος τύπος εκείνη την περίοδο.

Εγώ ξεκίνησα να συμμετέχω σ’ αυτή τη συλλογικότητα των 12-13 ατόμων στο Pernik και αναλάβαμε μία καμπάνια ενάντια στον Φράνκο με συνθήματα και αφίσες σε τοίχους. Εκείνη την περίοδο στο Pernik είχα επαφές όχι μόνο με αναρχικούς αλλά και με μπολσεβίκους, αλλά επέλεξα τους αναρχικούς γιατί προσέφεραν πολλή περισσότερη ελευθερία και ανεξαρτησία του ατόμου και διάβασα επίσης για τις σφαγές των μπολσεβίκων εναντίον των αναρχικών στο ίδιο περιοδικό που εξέδιδε η FACB στη Σόφια.

Τον Σεπτέμβριο του 1938 οι μπολσεβίκικες δυνάμεις εγκατέλειπαν την Ισπανία -αφού αντιλήφθηκαν ότι η επανάσταση δεν οδηγιόταν εκεί που ήθελαν και αφού έλαβαν εντολές από το Στάλιν για την αποχώρησή τους- αλλά πριν απ’ αυτό φρόντισαν να σαμποτάρουν την Επανάσταση καθώς δεν ήθελαν να πάρει αναρχική τροπή. Οι αναρχικοί ωστόσο δεν άφησαν το πεδίο μάχης πριν από τον Μάρτιο και τον Απρίλιο του 1938. Λίγους μόλις μήνες μετά από αυτά τα γεγονότα, οι μπολσεβίκοι συνάψανε φιλίες με τους φασίστες, υπογράφοντας τη Molotov-Ribentrop συνθήκη. Ήταν η συνθήκη που βοήθησε τον Χίτλερ να ξεκινήσει τον πόλεμο ενάντια στην Πολωνία -και όταν οι γερμανικές δυνάμεις έφτασαν στη μέση της Πολωνίας και οι Πολωνοί ήλπιζαν σε βοήθεια, οι ρωσικές δυνάμεις τους επιτέθηκαν από την άλλη πλευρά!

Ποιες ήταν οι συνθήκες κάτω από τις οποίες το αναρχικό κίνημα εξελίχθηκε την περίοδο του Μεσοπολέμου; Μπορείς να μας

περιγράψεις μερικά από τα γεγονότα που καταδεικνύουν την καταστολή του μοναρχο-φασιστικού καθεστώτος;

Την περίοδο του μεσοπολέμου το αναρχικό κίνημα στη Βουλγαρία βρισκόταν σε εξαιρετική άνοδο, ιδιαίτερα στη νοτιοδυτική ένωση της ομοσπονδίας που περιλάμβανε τις πόλεις Blagoevgrad (τότε ονομαζόταν Gorna Dgumaja), Dupnitza, Pernik, Radomir, το αναρχικό κίνημα εξελισσόταν πολύ γρήγορα σε όλες αυτές τις πόλεις και τα χωριά. Είχαμε πολύ καλούς οργανωτές και ομιλητές, μάλιστα σε κάποιες περιοχές είχαμε περίπου 20 αναρχικούς σε κάθε χωριό. Κατά την περίοδο του μεσοπολέμου λειτουργούσαμε πολύ καλά!

Οι αναρχικοί συμμετείχαν σε απεργίες στα καπνεργοστάσια και αλλού, γενικά ενάντια στο καπιταλιστικό σύστημα της εποχής. Οι αναρχικοί εκείνη την περίοδο εξέδιδαν πολλά βιβλία και μπροσούρες. Είχαμε περισσότερους από 20 ανθρώπους που έγραφαν πάνω σε αναρχικά θέματα, μεταφράζονταν πολλά βιβλία, ιδίως γύρω στα 1931-’34. Αλλά το 1934 έγινε ένα φιλοφασιστικό πραξικόπημα κι έτσι απαγορεύτηκαν όλα τα πολιτικά κόμματα και οργανώσεις αλλά ακόμα και τότε οι ομάδες μας ήταν ενεργείς, συμμετέχοντας σε όλες τις απεργίες και τις διαδηλώσεις ενάντια στο καθεστώς. Οι άνθρωποί μας συμμετείχαν, επίσης, σε καμπάνιες ενάντια στον αλκοολισμό και το κάπνισμα, στα Εσπεράντο κινήματα κοκ.

Όλη αυτή την περίοδο μέχρι τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο οι ομάδες μας συμμετείχαν σχεδόν παντού με προπαγάνδιση των αναρχικών ιδεών. Σε όλες αυτές τις δράσεις που οργανώνονταν από αναρχικούς, ήμουν πολύ ενεργός στην περιοχή μου -ήμουν η σύνδεση ανάμεσα στις οργανώσεις στις πόλεις Pernik, Dupnitza, Radomir, Kyestendil αλλά και στα χωριά. Η καταστολή του φιλοφασιστικού καθεστώτος εντοπιζόταν κυρίως στις δίκες εναντίον των αναρχικών της περιοχής μας, αλλά και πριν, ιδίως κατά την περίοδο 1923-’25 σκοτώθηκαν πολλοί από το κίνημά μας. Πολλοί εκείνη την περίοδο συμμετείχαν ή ακόμη και οργάνωναν αντάρτικο κίνημα -έτσι οργανώθηκε η *εξέγερση του Kilifarevo* από τους αναρχικούς. Οπότε, στην περίοδο του μεσοπολέμου, οι

Βούλγαροι αναρχικοί έπαιξαν έναν πολύ σημαντικό ρόλο. Είχαμε πολύ σημαντικούς, έξυπνους και ταλαντούχους συντρόφους, όπως ο Manol Vassev, ο Alexander Spaundgiev, ο Varban Kilifarski και πολλοί άλλοι…

Ποιες ήταν οι συνθήκες κάτω από τις οποίες εξελίχθηκε το κίνημα κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο; Ποιες ήταν οι δραστηριότητες του κινήματος αυτή την περίοδο;

Εκείνη την περίοδο, πριν δηλαδή την επίθεση των Ναζί στη Σοβιετική Ένωση, πολλοί από μας βρίσκονταν σε φυλακές και σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, ενώ οι μπολσεβίκοι δεν διώκονταν, γιατί δεν είχαν αντιφασιστική δράση εκείνη την περίοδο. Προχώρησαν στο αντιφασιστικό μόνο όταν ο Χίτλερ επιτέθηκε στη Σοβιετική Ένωση και μόνο τότε ξεκίνησαν να γεμίζουν οι φυλακές αλλά κυρίως λόγω του αντάρτικου εκείνη την εποχή… Γιατί ξέραμε τι θα συνέβαινε σ’ εμάς αν νικούσαν και τελικά επικρατούσαν οι μπολσεβίκοι και γι’ αυτό δεν είχαμε μαζικό αναρχικό ανάρτικο κίνημα. Και οι φόβοι μας επιβεβαιώθηκαν στη συνέχεια… αλλά τέλος πάντων κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο είχαμε αναρχικό αντάρτικο καθώς και αναρχικούς στη φυλακή.

Από αυτά που ξέρουμε, οι κύριες δυνάμεις ενάντια στο μοναρχο-φασιστικό καθεστώς ήταν το Κομμουνιστικό και το Αγροτικό Κόμμα. Ποιο ήταν το επίπεδο συνεργασίας μαζί τους;

Όταν οι αγρότες και οι κομμουνιστές ξεκίνησαν ενιαίο μέτωπο -το αποκαλούμενο “Πατριωτικό Μέτωπο”- εμείς δεν συμμετείχαμε, αφού όλη η δομή ήταν εξουσιαστική και ο σκοπός τους ήταν να κάνουν την Αντιφασιστική Ένωση πρόσχημα για την κατάληψη της εξουσίας της χώρας κι εμείς από την άλλη δεν θέλαμε να γίνουμε “φίλοι” με τους μπολσεβίκους.

Εμείς ήμασταν στην πραγματικότητα οι **πρώτοι αντιφασίστες στη Βουλγαρία**, γιατί όταν οι μπολσεβίκοι και οι φασίστες είχαν τη δική τους συνομοσπονδία, στη Βουλγαρία η μόνη αντιφασιστική τάση προερχόταν από το αναρχικό κίνημα! Δεν υπήρχαν άλλοι αντιφασίστες στη Βουλγαρία, ίσως μέρος των αγροτών ήταν επίσης αντιφασίστες -ορισμένοι απ' αυτούς, γύρω στα 45 άτομα, είχαν δίκες μαζί με τον ηγέτη τους G.M. Dimitrov και οι περισσότεροι απ' αυτούς μπήκαν σε φασιστικές φυλακές. Αλλά εκείνη την περίοδο οι μπολσεβίκοι δεν φυλακίζονταν, μόνο εμείς και κάποιοι από το αγροτικό κίνημα.

Κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου και σε όλη την ιστορία μας εμείς και οι μπολσεβίκοι είχαμε πάντα κόντρες, αλλά άλλο οι κόντρες για ιδεολογικές διαφωνίες και άλλο οι δολοφονίες! Γιατί και πριν καταλάβουν την εξουσία, κατά τη διάρκεια του αντάρτικου κινήματος, οι κομμουνιστές ήδη σκότωναν αναρχικούς στα δάση!

Τότε ήταν που σκοτώθηκε ο σύντροφός μας Kiril Kanev Arnaudov, κάπου μέσα στα βουνά της Ροδόπης, ο Raiko Kaytazov και πολλοί άλλοι σύντροφοι, πολύ πριν κατεβούν απ' τα βουνά… Και όσον αφορά στους αγρότες, είχαμε κανονικές σχέσεις, τίποτα ιδιαίτερο, δεν μπορείς να το πεις πραγματική συνεργασία. Αλλά η στάση μας εξηγείται επειδή όλοι τους, ακόμα και οι αριστεριστές ήταν πολύ εξουσιαστικοί ενώ εμείς ανέκαθεν ήμασταν αντιεξουσιαστές!

Πώς αντέδρασε το κίνημα μετά την πτώση του φασιστικού καθεστώτος και μέχρι την κατάληψη της εξουσίας από τους μπολσεβίκους;

Όταν κατέλαβαν οι μπολσεβίκοι την εξουσία, στις 9 Σεπτέμβρη του 1944, συνεργάστηκαν με τις στρατιωτικές δυνάμεις, με μέρος του αγροτικού κινήματος και με τους σοσιαλδημοκράτες και δημιούργησαν κάτι που ονομαζόταν "Πατριωτικό Μέτωπο" με το οποίο θα εξουσίαζαν τη Βουλγαρία την περίοδο που ονομάστηκε "Η Δημοκρατία του Λαού".

Το πρώτο πράγμα που έκαναν ήταν **στρατόπεδα συγκέντρωσης**, ο αριθμός τους έφτασε τα 86 κι εμείς, οι αναρχικοί, ήμασταν οι πρώτοι "φιλοξενούμενοι". Μας έστειλαν κυρίως στο στρατόπεδο της Dupnitza, όπου υπήρχαν ελάχιστοι φασίστες, οι κρατούμενοι ήταν στη πλειοψηφία τους αναρχικοί. Στη συνέχεια προσπάθησαν με "ευγένεια" να καταστρέψουν το κίνημά μας. Έστειλαν έναν δογματικό μπολσεβίκο, τον Ruben Levi, για να μας μιλήσει θεωρητικά για τον αναρχισμό, να κάνει δηλαδή μια βόλτα στις πόλεις και τα χωριά για να μας εξηγήσει πόσο μη ρεαλιστικές και ουτοπικές είναι οι ιδέες του αναρχισμού. Αλλά όπου και αν πήγε, οι σύντροφοί μας αντέδρασαν στις ομιλίες του, δείχνοντας ότι αυτά που έλεγε ήταν καθαρά ψέματα και αντίθετα προς τις αναρχικές ιδέες και πρακτικές. Έτσι απέτυχε.

Στη συνέχεια καταλάβανε ότι δεν υπάρχει περίπτωση να εξαλείψουν τον αναρχισμό χτυπώντας τον ιδεολογικά. Φάνηκαν αδύναμοι και γι' αυτό ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν τις καταστροφικές τους δυνάμεις ενάντια στον αναρχισμό.

Με απλά λόγια, δεν υπήρξε ούτε μια μέρα χωρίς συλλήψεις αναρχικών στη χώρα. Όταν κάναμε μαζικές συγκεντρώσεις, τις απαγόρευαν. Κλείνανε στα στρατόπεδα συγκέντρωσης αναρχικούς χωρίς δίκες. Έκαναν όμως και κάτι δίκες όπως αυτή του ενεργού συντρόφου μας Manol Vassev -τον έβαλαν φυλακή και πριν τον απελευθερώσουν τον δηλητηρίασαν στη φυλακή γιατί ήταν καλός ομιλητής!

Όταν δεν κατάφεραν να σπάσουν το κίνημα, οι μπολσεβίκοι οργάνωσαν ένα πραγματικό πογκρόμ -τα χαράματα της **16ης Δεκέμβρη 1948** οι αρχές συνέλαβαν όλους τους αναρχικούς για τους οποίους υπήρχε φάκελος. **Ήταν πραγματική γενοκτονία εναντίον του αναρχικού κινήματος.**

Κάποιοι κατάφεραν να κρυφτούν και διέφυγαν μέσω τουρκικών, ελληνικών ή γιουγκοσλαβικών συνόρων και περίπου 100 σύντροφοι συγκεντρώθηκαν στη Γαλλία όπου οργάνωσαν την *«Ένωση Βούλγαρων Εξόριστων Αντιεξουσιαστών»*. Εκεί εξέδιδαν την εφημερίδα *«Ο Δρόμος μας»,* που έφτανε λαθραία και στη Βουλγαρία.

Οπότε, οι συλληφθέντες σύντροφοι ήταν περίπου 600-700 και ρίχτηκαν σε διάφορα στρατόπεδα συγκέντρωσης, ενώ στη συνέχεια μεταφερθήκαμε όλοι στο Belene στρατόπεδο, όπου το μεγαλύτερο ποσοστό κρατουμένων (1.500 άτομα) προερχόταν από το Αγροτικό Κόμμα (από την τάση του Nikola Petkov), ενώ το αμέσως επόμενο μεγαλύτερο ποσοστό (600 άτομα, ανάμεσα στους οποίους κι εγώ) ήμασταν οι αναρχικοί. Ακολουθούσαν οι σοσιαλδημοκράτες και ορισμένοι τροτσκιστές ενώ υπήρχαν και ορισμένοι από τις φιλοφασιστικές οργανώσεις της Βουλγαρίας, ορισμένοι πρώην υπουργοί, δημόσιοι υπάλληλοι, βουλευτές κοκ… Αλλά υπήρχαν κι άλλοι κρατούμενοι -για παράδειγμα έλληνες αντάρτες- που είχαν δραπετεύσει στη Βουλγαρία για να αποφύγουν διώξεις από τους φασίστες και τους δεξιούς. Πολλοί απ’ αυτούς πέθαναν εκεί από την πείνα. Προσπαθήσαμε να τους βοηθήσουμε, να τους δίνουμε φαγητό, αλλά στο Belene ο μεγαλύτερος εχθρός μας ήταν η πείνα και ο δεύτερος μεγαλύτερος τα βασανιστήρια.

Ελάχιστοι ήταν αυτοί που κατάφεραν να δραπετεύσουν, μόνο ένας αναρχικός κι ένας αγρότης…

Μέχρι την πτώση του καθεστώτος, κατάφερε το αναρχικό κίνημα να αναπτύξει αντιστασιακές δράσεις;

Ναι, υπήρχε συμμετοχή των αναρχικών στην αντίσταση, ακριβώς την περίοδο που οι περισσότεροι ήμασταν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Υπήρχε μια ομάδα στην περιοχή Stara Zagora, 2 άτομα που συμμετείχαν στην ομάδα σκοτώθηκαν. Οι περισσότεροι που πήγαν στα δάση το έκαναν για να αποφύγουν την άμεση σύλληψη. Αλλά οι μπολσεβίκοι ήταν πολύ καλά οργανωμένοι -είχαν ρουφιάνους σε κάθε χωριό και πόλη. Και δυστυχώς πέτυχαν παρά το γεγονός ότι υπήρχε ένοπλο κίνημα που ονομαζόταν «*Goryani*» και στο οποίο συμμετείχαν αγρότες και άλλοι, αλλά στην πραγματικότητα δεν ήταν πολύ δυνατό κίνημα. Κάποιοι σύντροφοί μας πέρασαν στο αντάρτικο ενάντια στην κομμουνιστική δικτατορία. Πολλά μπορούμε να πούμε, αλλά δυστυχώς δεν υπάρχουν αρκετά γραπτά κείμενα από την περίοδο, **όλες οι μνήμες σβήστηκαν από τους μπολσεβίκους.** Πολύ αργότερα κάποιοι σύντροφοι ξεκίνησαν να γράφουν τις αναμνήσεις τους από τα

στρατόπεδα και τις φυλακές.

Επέζησαν περίπου 15 σύντροφοι που έγραψαν τις αναμνήσεις τους από το μπολσεβίκικο καθεστώς του τρόμου. Οπότε, σήμερα υπάρχει βιβλιογραφία για την ιστορία του κινήματός μας. Ίσως τα καλύτερα για τις αναμνήσεις των συντρόφων είναι αυτά των Hristo Kolev Yordanov, Stoyan Tzolov, Slaveiko Pavlov, Ivan Drandov, το δικό μου, τα βιβλία του Georgi Konstantinov που συνεχίζει να γράφει και πολλών άλλων.

Σύμφωνα με την εμπειρία σου, πώς βλέπεις την εξέλιξη του σύγχρονου αναρχικού κινήματος και πώς πιστεύεις ότι θα εξελιχθεί;

Μετά την κατάρρευση του μπολσεβίκικου συστήματος το 1989, όταν όλες οι χώρες συνθηκολόγησαν άνευ όρων με τις δυτικές καπιταλιστικές δυνάμεις, το κίνημά μας ήταν λίγο πολύ κατεστραμμένο και δεν είχε τη δύναμη να ξεκινήσει τους αγώνες του και πάλι. Οι περισσότεροι οργανωμένοι και ενημερωμένοι άνθρωποι που συμμετείχαν στο κίνημα σκοτώθηκαν ή εξορίστηκαν, οπότε αυτοί που επέζησαν ήταν ελάχιστοι, αλλά παρ’ όλα αυτά επανασυγκροτήσαμε την Αναρχική Ομοσπονδία της Βουλγαρίας (FAB) ένα χρόνο μετά, στα 1990 και ξεκινήσαμε την αναρχική προπαγάνδιση.

Εκδίδαμε τη *Svobodna Misal* εφημερίδα και το *Svobodno Obshetvo* (Ελεύθερη Κοινωνία) περιοδικό, δεκάδες βιβλία για τον αναρχισμό. Παρά τη γενοκτονία εναντίον μας, εμείς οι επιζήσαντες καταφέραμε να οργανώσουμε και να επιδράσουμε στους νεότερους και σήμερα αν και δεν είμαστε τόσοι πολλοί έχουμε μία σταθερή ομάδα ανθρώπων που πιστεύω ότι θα συνεχίσουν τη δραστηριότητά τους και θα οργανώσουν δικτύωση με τις αναρχικές ομάδες σε όλη τη χώρα.

Οπότε, κατά τη γνώμη μου, ένα κίνημα που έχει παρελθόν έχει και μέλλον! Γι’ αυτό είμαι αισιόδοξος ότι για όσο ζω -τώρα είμαι 90 χρονών- θα προσφέρω στο κίνημα όσο μπορώ.

Όσον αφορά στο παγκόσμιο αναρχικό κίνημα τώρα, θεωρώ ότι το

κίνημα αργά αλλά σταδιακά μεγαλώνει, ακόμα και σε χώρες όπου ο αναρχισμός κατεστάλη για πολλά χρόνια, όπως στην πρώην Γιουγκοσλαβία -στη Σερβία, στη Μακεδονία, στην Κροατία… **Στην Ελλάδα υπάρχει ένα πολύ ισχυρό, δημοφιλές και ενεργό κίνημα και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν υπέστη το χτύπημα της μπολσεβίκικης μπότας!**

Κλείνοντας, πρέπει να πω ότι και σε παγκόσμια κλίμακα αλλά κυρίως σε χώρες τόσο κοντινές όπως η Βουλγαρία και η Ελλάδα εν προκειμένω η συντροφικότητα είναι πολύ σημαντική, όπως και η ανταλλαγή εμπειριών, η οικονομική βοήθεια και η συμμετοχή σε κοινούς αγώνες.

Αυτό που συμβουλεύω τους νέους ανθρώπους είναι να παραμείνουν **Ενεργοί**, γιατί κάθε κίνημα στηρίζεται σε ενεργά άτομα, στους ώμους αυτών που είναι έτοιμοι να προσφέρουν τα πάντα, ακόμα και τη ζωή τους, για να γίνει το κίνημά μας ισχυρότερο!

Alexander Nakov

01/08/1919 – 10/11/2018

** Ο Alexander Nakov γεννήθηκε στη Βουλγαρία το 1919. Καταγόταν από φτωχή οικογένεια κι εργαζόταν σε ορυχεία και ως αγρότης. Από τις αρχές του 1937 συμμετέχει στο αναρχικό κίνημα. Το 1941, ο Nakov και πέντε άλλοι αναρχικοί συνελήφθησαν από την αστυνομία και καταδικάστηκαν σε 6 έως 8 χρόνια φυλάκιση. Μετά την απελευθέρωσή του στα τέλη του 1944 συμμετείχε στη δημιουργία της αναρχικής ομάδας «Ελυζέ Ρεκλύ» και της Αναρχικής Ένωσης Νοτιοδυτικής Βουλγαρίας.*

Μετά την κήρυξη του αναρχικού κινήματος ως παράνομου από τις κομμουνιστικές αρχές, ο Nakov συνέχισε τη δραστηριότητά του, συμμετέχοντας σε ένα παράνομο αναρχικό συνέδριο και οργανώνοντας την αλληλοβοήθεια και τη συμπαράσταση σε αναρχικούς που καταδιώκονταν από το κράτος. Αποτέλεσμα αυτής του της δραστηριότητας ήταν να συλληφθεί το 1948 και να σταλθεί στο στρατόπεδο εργασίας Belene όπου κρατήθηκε μέχρι το 1953. Μετά την απελευθέρωσή του, συνέχισε την αναρχική δραστηριότητα, με διανομή παράνομων εντύπων και δράση στα δίκτυα αλληλοβοήθειας.

Με την πτώση του καθεστώτος, ο Nakov συμμετείχε στην επανίδρυση της Βουλγαρικής Αναρχοκομμουνιστικής Ομοσπονδίας, η οποία αργότερα μετονομάστηκε σε Βουλγαρική Αναρχική Ομοσπονδία. Πριν από μια δεκαετία κυκλοφόρησε το βιβλίο του στα βουλγάρικα "Φάκελος 1218".

Ο Άνθρωπος που θα γινόταν Αναρχικός

Νώντας Σκυφτούλης

Αν κάνει κάποιος σήμερα τον κόπο να μελετήσει το σύνολο των αναρχικών εντύπων, άρθρων, απόψεων, προκηρύξεων, ανακοινώσεων

ακόμα και θέσεων, θα διαπιστώσει ότι δεν υπάρχει ούτε μια σταγόνα αντιεξουσιαστικής κριτικής ή αντίστοιχου νοήματος απέναντι στην υπάρχουσα ετερόνομη πραγματικότητα. Αυτό είναι τόσο καθολικό στον χώρο των αναρχικών ανακοινώσεων-θέσεων-μανιφέστων που μας επιτρέπει άνετα να πούμε ότι ο αναρχικός δεν είναι αντιεξουσιαστής ή σπανίως συμβαίνει να είναι.

Στον συγκεκριμένο χώρο, το **ΟΝΟΜΑ** αλλά και το σύμβολο **ΑΛΦΑΔΙ** δεν παίζουν απλά έναν σημαντικό αλλά τον απόλυτο ρόλο, ενώ θεωρείται (και εμείς το θεωρούσαμε, βάλαμε βαθιά το χεράκι μας σε αυτό) ότι αρκούν αυτά τα δύο για να χαρακτηριστούν και οι κάθε φορά απόψεις που φαίνονται ως αναρχικές και αντιεξουσιαστικές. Αν προσθέσουμε σε αυτό και το εγγενές του αθεωρισμού, θα καταλάβουμε το γιατί ένα ολόκληρο «υποκείμενο» που ακολουθεί, μετακινείται συνεχώς με ιλιγγιώδη ταχύτητα δεξιά και αριστερά, αφήνοντας στις αναρχικές συλλογικότητες τον βράχο του Σίσυφου στην ανηφόρα, που μερικοί κουβαλούν μάλλον αδιαμαρτύρητα.

Δεν είναι ότι δεν θέλουν να ανακεφαλαιώσουν πολιτικά, ειδάλλως δεν θα έβγαζαν ανακοινώσεις και έντυπα δημόσιου χαρακτήρα. Είναι ότι ετεροκαθορίζονται προκειμένου να διαχειρίζονται το εκάστοτε «υποκείμενο» που παράγεται από την κοινωνία. Το με ποια ιδεολογία, με ποια θεωρία και με ποια αφαίρεση θα γίνει αυτή η διαχείριση είναι κάτι που εξαρτάται από τις εκάστοτε αντιλήψεις που παράγονται σαν αποσυμπιεστής από το ασφυκτικό περιβάλλον των σχέσεων κυριαρχίας.

Και ενώ ο αναρχικός, σαν πολιτικός ανθρωπολογικός τύπος, διακρίνεται και διαφέρει για το σύνολο της παρουσίας του και την απεριόριστη δυνατότητά του, ευνουχίζει ο ίδιος την προοπτική με ιδεολογικές κατασκευές τριετίας ή δεκαετίας μερικές φορές, οι οποίες καμιά σχέση δεν έχουν με την αναρχική ή αντιεξουσιαστική πολιτική κριτική. Για να είμαι ειλικρινής δεν πιστεύω ότι η Αναρχία κινδυνεύει να μετατραπεί σε εξουσιαστική πολιτική δύναμη, αλλά από αφυδάτωση και έλλειψη κοινωνικού οξυγόνου κινδυνεύει σίγουρα.

Διότι έχουν περάσει αρκετά χρόνια για να βγάλει κάποιος συμπεράσματα.

Τελικά πέρα από την ταυτότητα και το όνομα, που όλο και λιγότερους γοητεύει, υπάρχει και κάτι άλλο να πούμε;

Γιατί όμως συμβαίνει αυτό; Διότι επί σαράντα χρόνια αυτό το κίνημα αντίστασης είναι μέσα στον δικαιωματισμό, στην αιτηματοκρατία και στη μερικότητα, όπως θα λέγαμε στη δεκαετία του ’80 -και καλώς έπραττε προκειμένου να είναι στο προσκήνιο- αλλά το συνολικό πρόταγμα το λησμονούσε ή το μιμούνταν από αλλού. Ένα επιτυχές πράττειν, δηλαδή, χωρίς όμως αυτοκαθορισμό και ανεξάρτητο στοχασμό ή αυτοστοχασμό. Έτσι, για το συνολικότερο πρόταγμα εξόδου -είχε πλήρη γνώση αυτής της ατέλειας- κατέφευγε ή σε πρόσκαιρες ιδεολογικές κατασκευές ή δανειζόταν αφαιρέσεις ακόμα και «εχθρικές» προκειμένου να συμπληρώσει το όλον πρόταγμα της αντιεξουσιαστικής εξόδου από τον κρατισμό, το οποίο εξαντλούνταν στο αλφάδι και στο όνομα.

Η μεγαλύτερη όμως φενάκη είναι ότι **ενίσχυε ή υπέθαλπε ένα τεράστιο κίνημα ταυτοτικών**, οι οποίοι παρήγαγαν πλήθος αυτο-περιφράξεων διαφύλαξης της φευγαλέας ταυτότητας, πράγμα το οποίο συμβαίνει με μεγαλύτερη ένταση και σήμερα μέσα στον ωκεανό του δικαιωματισμού, όπου και βρίσκεται χωρίς να βλέπει στεριά. Συνακόλουθα και τα α-νόητα διλήμματα οργάνωση ή κίνημα, πολιτικό ή κοινωνικό, αξιακό ή πολιτικό, προκειμένου να μην φύγουμε από τη μερικότητα και τη μη-δέσμευση. Διλήμματα που απαιτούν δέσμευση σε μια κοινωνία που έχουν σπάσει οι κοινωνικοί δεσμοί. Διλήμματα με άλλα λόγια του μεσοπολέμου.

Σε όλα τα παραπάνω πρέπει να λάβουμε ασφαλώς υπόψιν και τον εμμονικό παροντισμό, που δημιουργεί μια τουριστική σχέση με το παρελθόν και ένα τείχος με το μέλλον, όπως θα έλεγε και ο Κορνήλιος, και είναι μια κατάσταση που ισχύει για όλους. Και ο δανεισμός αφαιρέσεων του παρελθόντος είναι τουριστικός, παρά λειτουργικός.

Το να έχεις τις αφαιρέσεις και τις «στοχαστικές» απόψεις που

έχει το Μαξίμου (ο Σύριζα) ή ο Περισσός δεν σε καθιστά αναρχικό ή αντιεξουσιαστή όσες πορείες κι αν κάνεις, όσες «βόμβες» κι αν ρίξεις, όσα γιγανταιωρήματα ή μπάντζι τζάμπινγκ κι αν πραγματοποιήσεις. Με συνέπεια να διολισθαίνεις εύκολα σε αντιιμπεριαλιστικές φενάκες, υπερασπιζόμενος ακόμη και δικτατορικά κράτη που πλήττονται από τον ιμπεριαλισμό. Με αποτέλεσμα οι διαφοροποιήσεις από την κρατική Αριστερά να μην είναι σαφείς και να εξαντλούνται σε έναν ανούσιο παραγγελτικό λόγο που μοιάζει με τον λόγο των πρώην οπαδών που διαψεύστηκαν.

Αλλά ας μιλήσουμε για την ουσία και όχι για τις συνέπειες. Και η ουσία είναι ο πυρήνας των ιδεολογικών κατασκευών όπως παράγονται από τις αναρχικές συλλογικότητες.

Με δύο παραδείγματα που γίνονται μπροστά στα μάτια μας:

Το ένα είναι οι ιδεολογίες κυριαρχίας στις αναρχικές ομάδες και η υιοθέτηση μιας κρατικής ιδεολογίας.

Ο ιστορικός υλισμός αποτελεί μία από τις αφαιρέσεις του Μαρξισμού-Λενινισμού, ο οποίος καλώς κακώς έγινε κρατική ιδεολογία με έδαφος ελαφρώς λιγότερο από το μισό του πλανήτη και αντίστοιχο πληθυσμό, ενώ εξακολουθεί να είναι κυρίαρχη κρατική ιδεολογία σε λίγα γνωστά κράτη στις μέρες μας. Σε όλα τα κράτη που επιβλήθηκε, ο χαρακτήρας της εξουσιαστικής αυτής ιδεολογίας ήταν λίγο πολύ ο ίδιος για να επιβεβαιωθεί η συνέπεια λόγων-έργων. Μα και πριν ακόμα εφαρμοστεί ο Μιχαήλ Μπακούνιν τον προανήγγειλε μιλώντας για κόκκινο δεσποτισμό, κάνοντας κριτική στο μαρξιστικό δόγμα.

Τη θεωρία της ταξικής πάλης, αυτή την κοινοτοπία, πήρε ο Μαρξ και αντιγράφοντας τη φιλοσοφία της ιστορίας του Χέγκελ συγκρότησε ένα πρόταγμα, το οποίο έφτασε σε υψηλά επίπεδα αποδοχής με τον καταλυτικό φυσικά ρόλο του Λένιν και του Στάλιν. Την ταξική πάλη ασφαλώς δεν την ανακάλυψε ο Μαρξ, σαν πολιτική και ιδεολογική μορφή, αλλά ήταν ήδη κοινός τόπος στο εργατικό κίνημα από την πρώτη κιόλας βιομηχανική επανάσταση,

την οποία ανέδειξε και τις έδωσε τεράστια υλική ενσάρκωση η οργάνωση των βιομηχανικών εργατών αλλά και η πολύμορφη δράση τους ενάντια στο κεφάλαιο, την τεχνολογία του και την εξουσία.

Διότι το κράτος είναι αυτό που διασφαλίζει τη δυνατότητα της εκμετάλλευσης και η συντριβή του είναι αυτό που διασφαλίζει την απελευθέρωση, όχι το «εργατικό» κράτος και ο ιστορικός υλισμός.

Οι περισσότερες αναρχικές ομάδες έχουν υιοθετήσει τον ιστορικό υλισμό «αδιαμαρτύρητα», παρά τις αιωνόβιες αλλαγές που έγιναν σε αυτόν, προκειμένου να έχουν έναν λόγο ταξικό!!! Μιλούν συχνά πυκνά για «αστικό» κράτος λες και το «εργατικό» κράτος της Ουγγαρίας του ‘56 ή της Πολωνίας του Γιαρουζέλσκι δεν ήταν ταξικά.

Μιλούν για την ταξική πάλη και τον ταξικό ανταγωνισμό με όρους του μαρξιστικού υλισμού και όχι με όρους αμεσότητας-αγνότητας, που και οι δύο αυτές έννοιες παράγονται από μια συγκεκριμένη κρατική καπιταλιστική τάξη πραγμάτων. Γιατί λοιπόν το υιοθετούν σαν αναρχικό αυτό το υπόδειγμα; Για να παρεμβαίνουν στους εργάτες; Μήπως τους διευκολύνει σε καμιά ευρύτερη παρέμβαση; Μήπως από φιλεργατισμό ή εργατισμό; Για αναζήτηση ταυτότητας ή ενδεχομενικότητας; Γιατί η χώρα είναι μικροαστική και το «ταξικό» απενοχοποιεί; Από λόγους πολιτικής ανεπάρκειας; Μήπως να αποφύγουν τον μεταμοντερνισμό με έναν λαϊκίστικο μεταμοντερνισμό;

Τι να πω!

Όπως και να’χουν τα πράγματα την ανάγκη να καλυφθεί το κενό της θεωρίας του «ιστορικού υλισμού» την έχει αναλάβει ιστορικά και βιολογικά το ΚΚΕ, ο Σύριζα και όλες οι ομάδες της άκρας Αριστεράς. Κάθε μέρα από την τηλεόραση οι δύο πρώτοι προπαγανδίζουν συνέχεια αυτό που κοπιαστικά γράφεται σε αναρχικές φυλλάδες ή ανακοινώσεις. Ασφαλώς και υπάρχουν αντιεξουσιαστικές προτάσεις αυτονομίας, αυτοδιαχείρισης, κατάργησης της μισθωτής εργασίας, δημόσιας και αντικρατικής,

πάνω στην εργασία και την απελευθερώσή της αλλά δεν είναι επί του παρόντος άρθρου.

Αυτή η υιοθέτηση, λοιπόν, μιας κρατικής ιδεολογίας από αναρχικούς του 2018 δεν τους μετατρέπει σε αντιεξουσιαστές σίγουρα, παρά ανοίγει τις θύρες και τα παράθυρα εξόδου, κατά την ενηλικίωση, σε ένα αυθόρμητο και αξιοζήλευτο υποκείμενο που ακολουθεί τις γενικότερες ιδέες μας και κατευθύνσεις.

Το δεύτερο είναι από το φάσμα των ταυτοτικών. ΑΝΤΙΜΜΕ-ΑΝΤΙΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΙΚΟ.

Το DIY υπήρξε ένα κίνημα άρνησης των εμπορευματικών σχέσεων, καταγγελίας του εμπορεύματος αλλά και των συνακόλουθων αλλοτριωτικών μηχανισμών επιβολής του. Σαφώς αντικαπιταλιστικό κίνημα και μάλιστα ήρθε σε μια εποχή όπου αναδυόταν ο υπερκαταναλωτισμός διαμέσου της ανανέωσης του εμπορεύματος αλλά και μιας γενικευμένης «επίθεσης» διαμέσου του θεάματος.

Αν θέλουμε να το προχωρήσουμε λίγο ακόμα, μπορούμε να πούμε ότι ήδη από τα τέλη του ‘50 οι καταστασιακοί, μέσα από έναν «ραφιναρισμένο» μαρξισμό και λενινισμό θα προσέθετα εγώ, αναδεικνύουν το θέαμα και το εμπόρευμα ως κυρίαρχα σημεία της καπιταλιστικής ανάπτυξης, καθώς διαφαίνονταν η κατακόρυφη άνοδος και καθολικοποίηση των εμπορευματικών σχέσεων.

Μέρος λοιπόν της αντικουλτούρας, το DIY ενέπνευσε σε πολλά επίπεδα, και όχι μόνο στο μουσικό, την αυτοοργάνωση, τη δημιουργία και ένα modus vivendi αντικαπιταλιστικό. Οι θεωρίες της αξίας ανακαινίστηκαν και γενικώς εμπλουτίστηκε η αντικαπιταλιστική κριτική σε μια περίοδο που είχε κάνει την εμφάνισή του ο **νέος αντικαπιταλιστικός διαφωτισμός** που έφερε και τον ΜΑΗ του ‘68 αλλά προχώρησε και ακόμη παραπέρα.

Το DIY είναι Αναρχικό ή Κομμουνιστικό; Όσο μπορεί να είναι και το κίνημα της αποανάπτυξης, το ριζοσπαστικό κίνημα για την προστασία των ζώων και άλλα αντιστασιακά αντικαπιταλιστικά κινήματα. Δηλαδή και μπορεί να είναι και μπορεί να μην είναι, αν συνδυαστεί ή ενσωματωθεί σε γενικότερα προτάγματα. Το

παίρνουν, λοιπόν, οι Έλληνες Αναρχικοί με τη γνωστή βουλιμία, σαν το ένα και μοναδικό νοηματικό πρόταγμα, και το εγκαθιστούν στην κορυφή της ιεραρχικής πυραμίδας όλων των αναρχικών αξιών. Δίνουν μάλιστα τέτοια έκταση που η παράβασή του ή η αδυναμία εφαρμογής του DIY, να ακυρώνει το αναρχικό πρόταγμα καθαυτό. Αρκούσε δηλαδή να είσαι και να πράττεις αντιεμπορευματικά, χωρίς καμιά άλλη παρέμβαση ή αναζήτηση στο πολιτικό, στη θεωρία, στον στοχασμό, πράγματα που δανείζονται από αλλού.

Αυτή η μερικότητα ανάχθηκε σε όλον και αντί το DIY να γίνει αναρχικό, «έγινε» η αναρχία DIY. Αυτά όμως δεν είναι εργαλεία πολιτικής παρέμβασης αλλά εργαλειοποίηση της αυτοαναφορικότητας.

Μόνο αυτό: Πρωταρχική συλλογιστική. Εξουσία και Αντιεξουσία

Ο Χομπς, αυτός ο σύγχρονος θεμελιωτής της πολιτικής φιλοσοφίας αλλά και του νεωτερικού Κράτους, θεωρεί τον Ηγεμόνα και την Εξουσία ως τους μοναδικούς εκφραστές της Πολιτικής Κοινότητας, στην οποία μεταβαίνει η κοινωνία αφήνοντας πίσω της τη Φυσική κατάσταση, δηλαδή τον πόλεμο όλων εναντίον όλων. Συνεπώς, μας καλεί να παραδώσουμε όλα τα δικαιώματά μας στον Ηγεμόνα προκειμένου να τα διαχειριστεί όπως αυτός νομίζει καλύτερα για το καλό, την πρόοδο, αλλά κυρίως την ασφάλεια του συνόλου της κοινωνίας και των ατόμων.

Διευκρινίζει: «Τα τρία είδη πολιτικής κοινότητας», αναφέρεται στη μοναρχία, τυραννία, δημοκρατία, «δεν διαφέρουν ως προς την εξουσία αλλά ως προς την ικανότητα ή καταλληλότητά τους να παρέχουν ειρήνη και ασφάλεια στον λαό, κατά τον σκοπό της θέσμισής τους», άσχετα αν ο ίδιος προτιμούσε τη μοναρχία και άσχετα, φυσικά, αν τα ακρότατα όρια της λογικής του κατέληξαν στο Άουσβιτς.

Ας τον αντιγράψουμε: «Το δημοκρατικό κράτος, το εργατικό κράτος, το πράσινο κράτος, το φασιστικό κράτος δεν διαφέρουν ως προς την εξουσία αλλά είτε ως προς τον τρόπο άσκησης είτε

ως προς την ικανότητά τους να διαχειρίζονται την εξουσία».

Και επειδή είναι ίδια ως προς την εξουσία γι’ αυτό και συμμετέχουν στην κυρίαρχη θέσμιση των θεσμών της δημοκρατίας που είναι το κοινοβούλιο. Είναι ενταγμένα σε μια οριζόντια διάσταση που φτάνει από την Αριστερά στη Δεξιά.

Πάνω σε αυτήν ακριβώς τη λογική του Χόμπς είναι αντίποδας η αντιεξουσιαστική κριτική, η οποία θεωρεί την κατάσταση εξουσίας και κράτους φυσική κατάσταση και βαρβαρότητα και προτείνει την αυτοθέσμιση, το αυτεξούσιο, την αυτονομία.

Αυτός είναι ο λόγος που ο Αντιεξουσιαστής δεν ανήκει στην οριζόντια διάσταση (Δεξιάς-Αριστεράς) αλλά στην κάθετη εξουσίας-αντιεξουσίας (πάνω-κάτω). Για τον Αναρχικό δεν ξέρω, έχει μπερδέψει πολύ κόσμο, αλλά ας αρχίσει από τον Λεβιάθαν και ο ιστορικός υλισμός θα του φανεί ιδεολογικό προπέτασμα αν θέλει να γίνει αντιεξουσιαστής, διότι και ο Σων Κόνερι ήταν ***ο άνθρωπος που θα γινόταν Βασιλιάς*** αλλά δεν είχε το κατάλληλο αίμα και κατακρημνίστηκε. Μια ταινία με τον αγαπημένο Μάικλ Κέιν που βλέπεται με βαρύ Χειμώνα ή σε θερινό καλύτερα. Να τη δείτε.

Σημειώσεις για την ΕΜΕΟ

Βασίλης Γεωργάκης

Σε προηγούμενο άρθρο σχετικό με το περίφημο Μακεδονικό Ζήτημα, αναφερόμενοι στην εξέγερση του Ίλιντεν, κάναμε μία νύξη για την ΕΜΕΟ[1] και κυρίως για τον σοσιαλίζοντα χαρακτήρα αρκετών στελεχών της, που χάθηκαν με την αποτυχία της εξέγερσης. Κρίθηκε αρκετά σημαντικό να επανέλθουμε στο ζήτημα κάπως πιο αναλυτικά.

Μία σειρά εργασιών, μεταπτυχιακών και διδακτορικών διατριβών, που εκπονήθηκαν -συμπτωματικά- στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της θεσσαλονίκης στις αρχές της δεκαετίας του ’90 -ακόμα μία ευτυχής σύμπτωση!- κατέληγαν ελαφρά τη καρδία στο συμπέρασμα πως η ΕΜΕΟ, παρά τις αυτονομιστικές διακηρύξεις της, ήταν μία οργάνωση ελεγχόμενη περίπου απόλυτα από τη Σόφια και το βουλγάρικο κράτος και υιοθετούσε την κοινωνικού περιεχομένου και αυτονομιστική συνθηματολογία στον βαθμό που εξυπηρετούσε την προσπάθειά της, να προσεταιριστεί όσο το δυνατόν μεγαλύτερα τμήματα του πληθυσμού της Μακεδονίας. Μία διαδικασία εισοδισμού στην πραγματικότητα, προς τις επιδιώξεις του βουλγαρικού εθνικισμού.[2] Το σχήμα αυτό για την ΕΜΕΟ όμως δεν απαντάει στην πραγματικότητα στο ερώτημα, που προκαλούσε αμηχανία στους θιασώτες του ελληνικού εθνικισμού ήδη από τον 19ο αιώνα, το **πώς η οργάνωση αυτή κέρδισε την υποστήριξη τόσο μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού της Μακεδονίας;**

Η απάντηση δεν μπορεί να αφορά για ακόμα μία φορά μόνο χάρτες πληθυσμιακής συνθέσεως της Μακεδονίας, στατιστικές και καταμετρήσεις εκκλησιών και σχολείων. Η διαμόρφωση και η εμφάνιση του βουλγαρικού εθνικισμού κατά τη δεκαετία του 1870, καθώς και η δημιουργία της βουλγαρικής Εξαρχίας έπαιξαν πράγματι σημαντικό ρόλο στο να επέλθει το οριστικό ρήγμα στην κοινότητα των χριστιανών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Ρουμ Μιλέτ), ωστόσο οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης στην μακεδονική ύπαιθρο έπαιξαν εξίσου σημαντικό ρόλο. Σε μία σλαβόφωνη θάλασσα που αποτελούσε η ύπαιθρος, η γη αποτελούσε ιδιοκτησία ολίγων μουσουλμάνων μπέηδων και ακόμα λιγότερων Ελλήνων και Εβραίων:

«..Πλην τούτου οι βουλγαρόφωνοι δέχονται να καλλιεργώσι την γην ως δουλοπάροικοι ενώ Έλληνας τοιούτους, πλην θεσσαλών, Ευβοέων και Μακεδόνων τινών, δεν γνωρίζω. (…) Οι βουλγαρόφωνοι εργάζονται πολύ και ζητούσιν ελάχιστα (…) Αλλ’ οι γαιοκτήμονες, ως είπον, δεν είναι πάντες Έλληνες, ολίγοι είναι Έλληνες, ολίγοι Ιουδαίοι, οι δε πλείστοι Τούρκοι. Αλλά και οι Έλληνες γαιοκτήμονες αδιαφορούσι περί της εθνικής ζημίας όταν

*πρόκειται περί προσωπικού κέρδους. Ίσως και δεν αναλογίζονται το μέγεθος του εθνικού κινδύνου ον παρασκευάζουσι δια της προσλήψεως βουλγαροφώνων εις τα κτήματα αυτών. Ποσάκις ήκουσα Ελλήνων αποκρινομένων εις το ανήσυχον ερώτημά μου: «Έως που φθάνουν τα βουλγαρόφωνα χωρία προς νότον;» δια της φράσεως' «Μα αυτά είναι τσιφλίκια» δηλαδή' «Το φοβείσθε; Οι κάτοικοι των χωρίων τούτων είναι δουλοπάροικοι, οιωνεί κτήνη. Ημέτεροι ή τούρκοι κατέχουσιν την γην».**[3]*

> *Παραμονές της εξέγερσης του Ίλιντεν, ο Ίων Δραγούμης ακούει έκπληκτος, τους γνώστες των πραγμάτων της περιοχής, να παρομοιάζουν του σλαβόφωνους με κτήνη που απλώς εργάζονται αδιάκοπα και υπό άθλιες συνθήκες στα τσιφλίκια.*

Δεν υπάρχει λόγος να πιστεύουμε πως η κατάσταση ήταν ιδιαίτερα καλύτερη τον Οκτώβριο του 1893, όταν μία ομάδα διανοούμενων ίδρυσε στη Θεσσαλονίκη την επαναστατική οργάνωση, που έμελλε να μετεξελιχτεί στην ΕΜΕΟ. Πρωτεργάτες της κίνησης αυτής ήταν άνθρωποι με μια κάποια μόρφωση, όπως ο δάσκαλος Ντάμιαν Γκρούεφ και ο φυσικός Χρίστο Τατάρτσεφ. Οι άνθρωποι αυτοί ήταν σαφέστατα επηρεασμένοι από τη διάδοση ιδεών ανατρεπτικού κοινωνικού περιεχομένου στην κοσμοπολίτικη Θεσσαλονίκη και σίγουρα ελατήρια δύναμη για αυτούς, ήταν η άθλια κοινωνική και οικονομική κατάσταση της παραπαίουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.[4]

Η οργάνωση, κατά την πρώτη περίοδο της ύπαρξής της, ακολούθησε μία τακτική νομιμότητας, όσον αφορά τουλάχιστον τις μορφές πολιτικής και πάλης που επέλεξε να ακολουθήσει.[5] Στο πρώτο της συνέδριο, το 1894 στη Θεσσαλονίκη, η οργάνωση αποφάσισε να αποστασιοποιηθεί από τον εθνικιστικό πυρετό της εποχής και να επιδιώξει την **αυτονομία της Μακεδονίας**, η οποία φαινόταν καλύτερη λύση για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων της περιοχής.[6]

Το σύνθημα τους ήταν ξεκάθαρο: *«Δεν είμαστε ούτε Έλληνες ούτε Βούλγαροι, αλλά Μακεδόνες Ορθόδοξοι»**[7]*.

Σε αυτή την πρώιμη περίοδο της ΕΜΕΟ (η οποία δεν ονομάζεται επισήμως ακόμα έτσι αλλά θα αναφέρεται με αυτό το όνομα για πρακτικούς λόγους) πρωταγωνιστικό ρόλο παίζουν προσωπικότητες όπως ο Γιάνε Σαντάνσκυ (1872-1915) και ο Γκότσε Ντέλτσεφ (1872-1903). Ειδικά ο δεύτερος, γόνος αστικής οικογένειας από το Κιλκίς, αποτέλεσε μία ιδιαίτερα σημαντική φυσιογνωμία για τη διάδοση των σοσιαλιστικών ιδεών στα Βαλκάνια. Οι δραστηριότητες του αυτές μάλιστα, προκάλεσαν την αποβολή του από τη Στρατιωτική Ακαδημία της Σόφιας το 1894. Έκτοτε αφοσιώθηκε στην επαναστατική δραστηριότητα υπέρ της Αυτόνομης Μακεδονίας, δραστηριότητα την οποία συνδύασε με αυτή του δασκάλου.[8] Ο Ντέλτσεφ χαρακτηρίζονταν μεταξύ άλλων από μία γνήσια συμπάθεια για τους αγροτικούς πληθυσμούς, τόσο τους χριστιανικούς όσο και τους μουσουλμανικούς, καθώς και από έντονη καχυποψία απέναντι στις ρώσικες και τις βουλγάρικες επιδιώξεις στη Μακεδονία και τα Βαλκάνια.[9]

Ο χαρακτήρας της οργάνωσης αποκρυσταλλώθηκε στο δεύτερο συνέδριο, που έλαβε χώρα το 1896, όταν μεταξύ άλλων, αποφασίστηκε να γίνονται δεκτοί όλοι οι κάτοικοι των ευρωπαϊκών εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ανεξαρτήτως εθνικού προσδιορισμού ή θρησκείας καθώς και η καταδίκη κάθε εθνικιστικού συνθήματος. Πλέον στόχος έγινε η οργάνωση μίας εξέγερσης, με την ίδρυση επιτροπών σε όσο το δυνατόν περισσότερους οικισμούς και τη συγκέντρωση οπλισμού και λοιπών εφοδίων.

Σε αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να γίνουν κάποιες διευκρινήσεις. Αρχικά, παρά τις διακηρύξεις της ΕΜΕΟ, η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων που οργανώθηκαν σε αυτή ή των πληθυσμών που ήταν ευνοϊκά διακείμενοι στους σκοπούς της, είχαν ήδη διαρρήξει τους δεσμούς τους με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και είχαν προσχωρήσει στην Εξαρχία.[10] Οι ελληνόφωνοι πληθυσμοί έμειναν απρόσβλητοι από την αυτονομιστική προπαγάνδα, τόσο στις περιοχές όπου αποτελούσαν την πλειοψηφία (Χαλκιδική και νότια τμήματα της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας) όσο και βορειότερα, όπου οι ελληνόφωνοι

πληθυσμοί ήταν περιορισμένοι σε αστικά κέντρα όπως την Καστοριά, την Φλώρινα, το Μοναστήρι (Βίτολα) και τις Σέρρες. Ειδικά στην περίπτωση των δεύτερων περιοχών, η ελληνική γλώσσα αποτελούσε μεταξύ άλλων, κριτήριο ταξικού και κοινωνικού προσδιορισμού.

Η ελληνική παρέμενε η lingua franca του εμπορίου στα οθωμανικά Βαλκάνια και χρησιμοποιούνταν κυρίως από τους άνδρες (και όχι από τις περιορισμένες στο σπίτι γυναίκες) που ασχολούνταν με αστικά επαγγέλματα – παράλληλα, οι λίγοι Έλληνες της υπαίθρου κατείχαν συνήθως μεγάλες εκτάσεις γης και δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις όπου ταξικές διαμάχες, συγκρούσεις δηλαδή ανάμεσα σε κολίγους και τσιφλικάδες, αποκτούσαν εθνοτικές διαστάσεις, ιδιαίτερα εν όψει της κατάλυσης της οθωμανικής εξουσίας.[11]

Απρόσβλητοι παρέμεναν επίσης οι Μουσουλμάνοι, είτε τουρκόφωνοι είτε αλβανόφωνοι. Οι εκκλήσεις των αυτονομιστών προς αυτούς, ιδιαίτερα κατά την βραχύβια περίοδο της «Δημοκρατίας του Κρούσοβο»[12], έπεσαν στο κενό.[13] Οι πληθυσμοί που αμφιταλαντευόντουσαν ήταν αυτοί των σλαβόφωνων Πατριαρχικών και ο προσεταιρισμός αυτών αποτέλεσε ουσιαστικά τον στόχο της ελληνικής, της βουλγαρικής και της αυτονομιστικής-μακεδονικής προπαγάνδας.

Η δεύτερη διευκρίνιση αφορά στις ισορροπίες εντός του αυτονομιστικού κινήματος. Πράγματι, εντός της οργάνωσης υπήρχαν αρκετά στελέχη που προσέβλεπαν στην αρωγή και καθοδήγηση του βουλγαρικού κράτους και έβλεπαν την αυτονομία της Μακεδονίας ως έναν ενδιάμεσο σταθμό πριν την ένωση με τη Βουλγαρία. Γνωστά τέτοια στελέχη ήταν ο Μπόρις Σαράφωφ και ο Κρίστο Μάτωφ. Ο Γιώργος Μαργαρίτης αναφέρεται σε δύο πτέρυγες εντός της οργάνωσης, της «αριστερής» και της φιλοβουλγαρικής.[14] Η ύπαρξη της φιλοβουλγαρικής αυτής τάσης, είναι αδιαμφισβήτητη, δεν αρκεί ωστόσο να στοιχειοθετήσει τις θεωρίες περί εισοδισμού προς τις επιδιώξεις του βουλγάρικου εθνικισμού, που προσάπτουν προς την ΕΜΕΟ τόσο εύκολα, ιστορικοί συνεπείς με το ελληνικό εθνικό αφήγημα.

Όσον αφορά το βουλγάρικο κράτος, είναι ξεκάθαρο, πως η δημιουργία της ΕΜΕΟ αντέβαινε τους σχεδιασμούς του, καθώς υπήρχε σημαντικός κίνδυνος να δημιουργηθεί ένα μαζικό κίνημα μακριά από τον δικό του έλεγχο και καθοδήγηση. Για αυτό τον λόγο απάντησε πολύ σύντομα, με τη δημιουργία της Ανώτατης Μακεδονικής Επιτροπής, το 1895 στην Σόφια. Η επιτροπή αυτή, τα μέλη της οποίας είναι πιο γνωστά ως *Βερχοβιστές* (εκ του Βερχόβεν Κομιτάτ – Ανώτατη Επιτροπή), ήταν πράγματι ένας οργανισμός καθοδηγούμενος από το βουλγαρικό κράτος, που στόχευε στην προετοιμασία της προσάρτησης της Μακεδονίας στη Βουλγαρία.

Στην ίδρυση της επιτροπής, έπαιξαν πολύ σημαντικό ρόλο οι χιλιάδες των βουλγαρικής συνείδησης Μακεδόνων που είχαν εγκατασταθεί στη Βουλγαρία και ιδιαίτερα στη Σόφια (τουλάχιστον 20.000) και οι οποίοι από τότε αποτελούν μία ισχυρότατη ομάδα πίεσης στα βουλγαρικά πράγματα.[15] Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός, πως η αθρόα προσέλευση των ανθρώπων αυτών στη Βουλγαρία δημιούργησε έντονες προστριβές με τους ντόπιους, ειδικά στον τομέα της αναζήτησης εργασίας, οδηγώντας αρκετούς Βούλγαρους στην υιοθέτηση του συνθήματος «**Η Μακεδονία στους Μακεδόνες**», με τη σιωπηλή υποσημείωση «**Έξω οι Μακεδόνες από την Βουλγαρία**»…

Η Ανώτατη Επιτροπή της Σόφιας επισήμως, ανέλαβε τον συντονισμό των διαφόρων επαναστατικών οργανώσεων που δρούσαν εντός της Μακεδονίας. Σε αυτή την πρώτη φάση, η ΕΜΕΟ συμμετείχε στην Επιτροπή με αντιπροσώπους της, φρόντισε όμως να προσθέσει στη δική της ονομασία τον τίτλο Κεντρική Επιτροπή, για λόγους διαφοροποίησης. Οι υποστηρικτές της ΕΜΕΟ θα γίνουν πια γνωστοί ως *Τσεντραλιστές* (Τσέντραλ Κομιτάτ – Κεντρική Επιτροπή).

Ντάμιαν Γκρούεφ και Γκότσε Ντέλτσεφ

Οι δύο αυτές επιτροπές, που οι Έλληνες ιστορικοί χαρακτηρίζουν «αδελφές οργανώσεις», θα συγκρουστούν πολλές φορές, με εκατέρωθεν δολοφονικές επιθέσεις μέχρι τον τελικό αφανισμό της «αριστερής» πτέρυγας της ΕΜΕΟ και της υποταγής της οργάνωσης, στις επιταγές της Σόφιας. Αυτή η διαδικασία ωστόσο δεν υπήρξε καθόλου ομαλή ή τόσο αναμενόμενη, όπως υπονοείται στην ελληνική ιστοριογραφία.

Η πρώτη βουλγαρική επέμβαση στα της Μακεδονίας, το 1895, ήταν θορυβώδης αλλά ελάχιστα αποτελεσματική -η βιαστική εξέγερση που οργανώθηκε στην περιοχή του Μελένικου από τον Σαράφωφ κατέληξε σε καταστροφή και σφαγές, ενώ επιπρόσθετο πρόβλημα για τη Σόφια ήταν η σημαντική υποστήριξη που η ΕΜΕΟ κέρδιζε στους αγροτικούς πληθυσμούς, χάρις στη μεθοδική ηγεσία του Ντάμιαν Γκρούεφ.[16] Από το 1898 και την καταστροφική ήττα της Ελλάδας στον «ατυχή» Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, η Ανώτατη Επιτροπή νιώθει έτοιμη να αρχίσει την περαιτέρω οργάνωση ενός επαναστατικού κινήματος, περνώντας πλέον στην ένοπλη φάση.

Όπως σημείωνε σε επιστολή του προς τον πρίγκιπα Φερδινάνδο της Βουλγαρίας, ένα μέλος των Βερχοβιστών το 1899: *«..Η βουλγαρική δραστηριότητα δεν μπορεί να προχωρήσει περαιτέρω σε αυτή την (εκπαιδευτική) κατεύθυνση δεν έχουμε τίποτε άλλο να κερδίσουμε με τις εκκλησίες και τα σχολεία. Έχουμε κάνει ό,τι μπορούσαμε απέναντι στους Τούρκους [στο θρησκευτικό και εκπαιδευτικό επίπεδο] και χάνουμε έδαφος μπροστά στον Ελληνισμό. Ο κύριος στόχος μας τώρα πρέπει να είναι η απελευθέρωση της Μακεδονίας..».**[17]*

Η ΕΜΕΟ υποχρεώνεται και αυτή να προετοιμαστεί για μία εξέγερση. Η εύκολη νίκη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το 1897 της έδωσε την αυτοπεποίθηση να ξεμπερδέψει με τους ταραξίες στα εδάφη της, ενώ οι συχνές επιθέσεις τακτικών στρατευμάτων και άτακτων μουσουλμάνων σε ύποπτα, για συνεργασία με τους αυτονομιστές, χωριά, δημιουργούσαν βαρύ κλίμα στη Μακεδονία και απειλούσαν να εξατμίσουν τα κέρδη της οργάνωσης. Έστω και υπό το βάρος των συνθηκών οι αυτονομιστές έπρεπε να κινηθούν.[18]

Στο γύρισμα του αιώνα η προετοιμασία μίας ένοπλης εξέγερσης στα οθωμανικά Βαλκάνια εντατικοποιήθηκε. Η ΕΜΕΟ τότε υιοθέτησε το όνομα με το οποίο θα μείνει γνωστή: Εσωτερική Μακεδονοαδριανουπολίτικη Επαναστατική Οργάνωση – Βάτρεσνα Μακεντόνσκα-Οντρίνσκα Ρεβολουτσιόνα Οργκανιζάτσια (ΒΜΡΟ).[19] Η περίοδος αυτή, μέχρι και την εξέγερση του Ίλιντεν χαρακτηρίζεται από έντονη δραστηριοποίηση συμμοριών (τσέτες) στη μακεδονική ύπαιθρο, αλλά και από τη σταδιακή απομάκρυνση της καθοδήγησης του αγώνα από την «αριστερή» πτέρυγα της ΕΜΕΟ.

Την περίοδο που οι ένοπλες ομάδες αρχίζουν να δραστηριοποιούνται έντονα (χωρίς να αποφεύγουν ενέργειες κατατρομοκράτησης του άμαχου πληθυσμού), απεσταλμένοι της Ανώτατης Επιτροπής εμφανίζονται στην περιοχή κατασυκοφαντώντας στελέχη της ΕΜΕΟ όπως τον Ντέλτσεφ: «*..Εμείς ήρθαμε από τη Βουλγαρία να βοηθήσουμε τα αδέρφια μας, όμως οι εδώ προϊστάμενοι δεν θέλουν να μας αναγνωρίσουν με τίποτα, λες και δεν ξέρουμε πως κι αυτοί παίρνουν διαταγές από τη Σόφια, από*

τον δικό τους Ντέλτσεφ, που κλέβει τον πληθυσμό, που τρέχει σε γλέντια και χορούς και πίνει μπύρα στα Καφέ Σαντάν. (…) Οι εδώ σοσιαλιστές και αναρχικοί δεν πρέπει να διοικούνται από τη Σόφια, από τον Ντέλτσεφ για μένα αυτός είναι ένα μηδενικό..»[20]

Τα στελέχη αυτά, όπως εν προκειμένω ο Συνταγματάρχης του βουλγαρικού στρατού Αναστάς Γιάνκωφ, προσπάθησαν να υποκινήσουν μία εξέγερση στη Μακεδονία ήδη από το φθινόπωρο του 1902, την στιγμή που τα στελέχη της ΕΜΕΟ εκτιμούσαν πως δεν υπήρχε η κατάλληλη προετοιμασία. Οι πιέσεις αυτές από την πλευρά των Βερχοβιστών θα συνεχίζονταν και σε μεγάλο βαθμό επηρέασαν την επιλογή του χρόνου της εξέγερσης του Ίλιντεν -σε αυτό το σημείο συγκλίνουν οι απόψεις των περισσότερων ιστορικών, οι οποίοι θεωρούν πως **τα στελέχη της ΕΜΕΟ βάδισαν προς αυτή απρόθυμα και με πολλές αμφιβολίες.**

Το έτος 1903 ήταν καθοριστικό για τη μετέπειτα πορεία της οργάνωσης. Τον Ιανουάριο, σε έκτακτο συνέδριο στη Θεσσαλονίκη αποφασίστηκε παρά τις διαφωνίες διαφόρων στελεχών να προετοιμαστεί ένοπλη εξέγερση για εκείνο το έτος και κυκλοφορεί φυλλάδιο με οδηγίες προς τα μέλη της ΕΜΕΟ για την περαιτέρω δράση τους. Όσον αφορά το θέμα της καθοδήγησης, η ΕΜΕΟ του «εισοδισμού προς την Βουλγαρία» σημειώνει:

«*..Καθ' ον χρόνον διαφωτίζετε τα πνεύματα των πολεμιστών δεν πρέπει να παραμελήτε να επισύρητε την προσοχήν αυτών επί του Μακεδονικού ζητήματος υπό έποψιν διεθνή. Πρέπει να εθίσητε αυτούς να μη αναμένωσι καμμίαν βοήθειαν παρά της Ρωσίας, Αυστρίας, Βουλγαρίας, Σερβίας και Ελλάδος, αλλά να βασίζωνται επί της ιδίας αυτών δυνάμεως. Πρέπει να αναπτύξητε αυτοίς ότι η ελευθερία δεν δίδεται ως ελεημοσύνη εις τους λαούς αλλ' αυτή αποκτάται δια των όπλων, και όσον το όπλον ευρίσκεται πλησιεστέρον εις την χείρα τόσον και η δύναμις αυξάνει. Η κατήχησις δεν πρέπει να περιορίζηται εις την εξέταση του ζητήματος υπό διεθνή μόνον έποψιν, απεναντίας πρέπει να κατηχηθή ότι και μετά την ανάκτησιν της ελευθερίας αυτού η διαχείρισις της εξουσίας κατά την βούλησιν εαυτού, μόνον δι'*

*αυτού του μέσου δύναται να εξασφαλισθή. Έθνος του οποίου τα δικαιώματα και αι προνομίαι μόνον επί του χάρτου εισί γραμμένα δεν είναι ελεύθερον..»**[21]***

Τα γεγονότα του Απριλίου του 1903 ήταν το πρελούδιο για αυτό που θα ακολουθούσε. Οι θεαματικές επιχειρήσεις των **«Βαρκάρηδων» της Θεσσαλονίκης** (ανατίναξη της Οθωμανικής Τράπεζας και του Καζίνο Αλάμπρα, βύθιση του γαλλικού πλοίου Γκουανταλκιβίρ) αν και άκρως επιτυχημένες επέφεραν τη διάλυσή τους, με αποτέλεσμα τον θάνατο σχεδόν όλων των στελεχών της αναρχικής αυτής ομάδας.[22] Λίγες μέρες αργότερα ο Γκότσε Ντέλτσεφ θα περικυκλωθεί με την τσέτα του από οθωμανικό απόσπασμα κοντά στις Σέρρες και θα σκοτωθεί -ο θάνατός του ήταν καταστροφικό πλήγμα για την «αριστερή» πτέρυγα.

Η εξέγερση του Ίλιντεν, που ξέσπασε στις 20 Ιουλίου, μία εξέγερση τυπικού αγροτικού χαρακτήρα, παρά τις κάποιες επιτυχίες που είχε στη δυτική Μακεδονία, με την κήρυξη της «Δημοκρατίας του Κρουσόβου» και στην περιοχή των Σαράντα Εκκλησιών στην ανατολική Θράκη, σύντομα κατέρρευσε. Η ανελέητη καταστολή της από τα οθωμανικά στρατεύματα (με τα οποία συνεργάστηκαν άψογα Πατριαρχικοί κληρικοί όπως Μητροπολίτης Καστοριάς, Γερμανός Καραβαγγέλης) προκάλεσε κύματα συμπάθειας στην Ευρώπη -το μόνο ίσως κατόρθωμα της κίνησης.

Η ΕΜΕΟ βγήκε από αυτή βαριά τραυματισμένη, εξαιτίας της απώλειας πολλών από τα καλύτερα στελέχη της, ειδικά στη Θεσσαλονίκη, αλλά κυρίως με βαριά τραυματισμένο το ηθικό της -η υποστήριξη από το βουλγαρικό κράτος έμοιαζε πια μονόδρομος για πολλούς αυτονομιστές. Η Σόφια κατάφερε πλέον σταδιακά να χειραγωγήσει την οργάνωση, αν και η βία ανάμεσα στις δύο τάσεις συνέχισε ακόμα και εν μέσω του «Μακεδονικού Αγώνα», με αποκορύφωμα τη δολοφονία του βουλγαρόφιλου Μπόρις Σαράφωφ, το 1907, την οποία ενορχήστρωσε ο Γιάνε Σαντάνσκυ.[23] Την εποχή της δολοφονίας του ο Σαράφωφ είχε ανελιχθεί στην ηγεσία της ΕΜΕΟ, δείγμα της τροπής που έπαιρναν τα πράγματα.

Παρά τις αναλαμπές της δράσης των αυτονομιστών η μοίρα της

ΕΜΕΟ είχε κριθεί.

Πολλοί αυτονομιστές αγωνιστές πέρασαν στο στρατόπεδο του βουλγάρικου εθνικισμού, όπως ο Βασίλης (Τσίλιος) Τσακαλάρωφ, ο οποίος από τις συγκρούσεις με τον Γιάνκωφ και τους Βερχοβιστές κατέληξε να καθοδηγεί παραστρατιωτικές μονάδες στο πλευρό του βουλγαρικού στρατού (για να σκοτωθεί σε σύγκρουση με αντίστοιχες ελληνικές συμμορίες το 1913), ενώ άλλοι, όπως ο Σαντάνσκυ προτίμησαν να συνεργαστούν με τους Νεότουρκους, με την ελπίδα ότι θα μπορούσαν να εργαστούν για τον εκδημοκρατισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι ελπίδες αυτές διαψεύστηκαν και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος και κυρίως οι ανταλλαγές πληθυσμών άλλαξαν για πάντα το πληθυσμιακό τοπίο της Μακεδονίας.

Η ΕΜΕΟ διασπασμένη και με τα περισσότερα ιδρυτικά στελέχη της να έχουν χαθεί, μετατράπηκε σε μία άκρως αντιδραστική οργάνωση, ένα κράτος εν κράτει στο βουλγάρικο τμήμα της Μακεδονίας, αυτό του Πίριν. Ήταν τέτοια δε η ισχύς της, που στις αρχές της δεκαετίας του ’20, η Βαλκανική Κομμουνιστική Ομοσπονδία θα αναγκαστεί να την συμπεριλάβει στους επαναστατικούς σχεδιασμούς της για τα Βαλκάνια, προκαλώντας μία κίνηση ντόμινο που επηρέασε καταλυτικά και την εξέλιξη του ελληνικού εργατικού κινήματος και του ΚΚΕ.[24]

Ακόμα και μία τόσο συνοπτική επισκόπηση όσο η παρούσα, δείχνει πως αν μη τι άλλο, η υπόθεση που θέλει τις αυτονομιστικές κινήσεις της Μακεδονίας των τελών του 19ου αιώνα, να είναι πλήρως εξαρτώμενες από τη Σόφια και το βουλγαρικό κράτος, δεν είναι τόσο στέρεα όσο παρουσιάζεται. Ο χαρακτηρισμός «Μακεδόνας», εμφανίζεται ξανά και ξανά σε ημερολόγια, αυτοβιογραφίες και επιστολές και παρά το γεγονός πως πράγματι για τους περισσότερους ανθρώπους της εποχής δεν ανταποκρίνονταν σε κάποιον ξεχωριστό εθνικό προσδιορισμό, δείχνει πως για πολλούς από αυτούς **το όραμα μίας Μακεδονίας αυτόνομης και πολυπολιτισμικής δεν ήταν ένα τρικ για την προσέλκυση υποστηρικτών αλλά ένα ειλικρινές πρόταγμα.**

Είναι αν μη τι άλλο προσβλητικό, να αγνοούμε με τόσο επιδεικτικό τρόπο αυτή την τοποθέτηση μίας σειράς ανθρώπων που πέραν όλων των άλλων, υπήρξαν και σκαπανείς κοινωνικών ιδεών σε αυτή τη γωνιά της Ευρώπης, στα πλαίσια της θεοκρατικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Εξίσου προσβλητικό είναι, όταν τοποθετήσεις για κατασκευασμένα έθνη (ωσάν να υπάρχουν μη κατασκευασμένα) προέρχονται από «προοδευτικούς» πολιτικούς χώρους, που έβλεπαν στα αλαλάζοντα πλήθη των μακεδονομάχων των συλλαλητηρίων «μαχόμενο λαό». Για αυτούς και μόνο, αντί επιλόγου, παραθέτουμε τις τελευταίες αράδες που σημείωσε ένας από τους «κατασκευασμένης εθνότητας» Μακεδόνας, στιγμές πριν αυτοκτονήσει, όντας περικυκλωμένος από καταδιωκτικό απόσπασμα:

*«..Να ξέρετε, σύντροφοι, πως και χωρίς εμάς δεν πρέπει καθόλου να χάνετε το κουράγιο σας. Μη φοβάστε, κάποια μέρα θα τελειώσουν όλα αυτά και θα λάμψει η λευτεριά, η ισότητα και η αδελφοσύνη. Κουράγιο και μόνο κουράγιο! Άλλοι χάνονται τυχαία, άλλοι πεθαίνουν από πυρετό και άλλες αρρώστιες, εμείς πάλι οι ομοϊδεάτες σύντροφοι πεθαίνουμε σε μάχη με τους τυράννους του λαού. Αντίο Μακεδονία, αντίο σύντροφοι, αντίο γονείς και συγγενείς. Ζήτω η επανάσταση, η ελευθερία, η ισότητα και η αδελφοσύνη. Κάτω η τυραννία, κάτω η σκλαβιά..»****[25]***

_____-

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] Εσωτερική Μακεδονοαδριανουπολίτικη Επαναστατική Οργάνωση.

Η οργάνωση υιοθέτησε την ονομασία στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η γεωγραφική περιοχή που ονομάζουμε σήμερα Μακεδονία ήταν οργανωμένη διοικητικά στα Βιλαέτια της Θεσσαλονίκης, του Μοναστηρίου και του Κοσσυφοπεδίου. Το Βιλαέτι της Αδριανούπολης περιελάμβανε τη σημερινή ανατολική και δυτική Θράκη.

[2] «..*Είναι ωστόσο το θέμα αυτό ελάχιστα μελετημένο από την ελληνική πλευρά, κυρίως παρέμενε άγνωστη η Εσωτερική Μακεδονοαδριανουπολίτικη Επαναστατική Οργάνωση (Ε.Μ.Ε.Ο.), ο*

βασικότερος και μαχητικότερος φορέας των βουλγαρικών συμφερόντων στην Μακεδονία, δραστήριος, με τον ένα ή άλλο τρόπο, ως και τις παραμονές του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου.(…) Είναι περίοδος σκληρής βουλγαρικής προπαγάνδας, συστηματικής προεργασίας σε ιδεολογικό αλλά και τον τομέα εξοπλισμού και δράσης στην οργάνωση..» Το παραπάνω αποτελεί απόσπασμα από την σύνοψη της μεταπτυχιακής εργασίας της Άννας Παναγιωτοπούλου, *Από την Θεσσαλονίκη στο Κρούσοβο. Ιδεολογία, Οργάνωση, και δράση της Ε.Μ.Ε.Ο. (1893-1903),* η οποία εκπονήθηκε στο Α.Π.Θ. το 1993. Παρά το γεγονός ότι παρέμεινε αδημοσίευτη αξιοποιείται συνεχώς σαν πηγή από διάφορες ελληνόψυχες διαδικτυακές σελίδες. Στον παρακάτω σύνδεσμο υπάρχουν πλην της σύνοψης αυτής, παρόμοιες εργασίες με άξονα την αποδόμηση της ύπαρξης μακεδονικής εθνικής ταυτότητας: www.imma.edu.gr

[3] Φάκελος 31, Αρχείο Ίωνος Δραγούμη, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

[4] Γιώργος Μαργαρίτης, *Και οι «άλλοι» έχουν ιστορία,* άρθρο στο περιοδικό «Ο Πολίτης», τεύχος 121, Μάρτιος 1993, σ. 23

[5] Λέον Τρότσκι, *Τα Βαλκάνια και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913*, Αθήνα 1993, Εκδόσεις Θεμέλιο, σ. 281, Συνέντευξη του ηγετικού στελέχους της ΕΜΕΟ, Κρίστο Μάτωφ στον Λέον Τρότσκι, στις 22/10/1912.

[6] Γιώργος Μαργαρίτης, όπου παραπάνω, σ. 23

[7]Βασίλης Τσακαλάρωφ, *Το ημερολόγιο του Ίλιντεν,* Αθήνα 2010, Εκδόσεις Πετσίβα, από την εισαγωγή του Γιώργου Πετσίβα, σ. ιε

[8] Γιώργος Μαργαρίτης, σ. 23

[9] Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia 1897 – 1913*, Θεσσαλονίκη 1993, Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών, σ. 53

[10] Η διαδικασία προσχώρησης ενός οικισμού στην Εξαρχία θεωρητικά ήταν ζήτημα επιλογής των κατοίκων. Στην πράξη τα πράγματα ήταν αρκετά διαφορετικά με αποτέλεσμα περιστατικά

όπως το παρακάτω, ιδιαίτερα ενδεικτικά της κατάστασης που επικρατούσε στην Μακεδονία. Γράφει λοιπόν ο Δραγούμης το 1903: *«..Έτυχε να ζητήσει ο (Πατριαρχικός) Μητροπολίτης Σερρών την επιχορήγησιν αυτού από χωρικών χωρίου άρτι προσέλθοντος εις την ορθοδοξίαν, ούτε δ' απεκρίναντο ότι είχον ήδη πληρώσει ταύτην εις αυτόν. Και τω όντι είχον ήδη πληρώσει ταύτην, ουχί όμως εις αυτόν αλλ' εις τους προκρίτους του χωρίου ειπόντας αυτοίς, κατά την συνήθειαν, ότι είχε ζητήσει ταύτην ο Μητροπολίτης. Οι χωρικοί ούτοι ουδέποτε, φαίνεται, είχον μάθει ούτε ότι είχον γίνει σχισματικοί, ούτε ότι είχον μείνει σχισματικοί, ούδ' ότι είχον προσέλθει πάλιν εις την ορθοδοξίαν, τις οίδε δε πως εξεμεταλλεύοντο αυτούς οι πρόκριτοι του χωρίου αυτών. Οι χωρικοί ούτοι ήσαν και απηλλαγμένοι του κόπου της μεταπηδήσεως, τοσούτον η θρησκευτική αυτών συνείδησις ήτο προηγμένη. Περί δε εθνικής συνειδήσεως ούδε λόγος δύναται να γίνει..»* Φάκελος 31, Αρχείο Ίωνος Δραγούμη, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

[11] Τάσος Κωστόπουλος, *Πόλεμος και Εθνοκάθαρση – Η ξεχασμένη πλευρά μίας δεκαετούς εθνικής εξόρμησης 1912-1922*, Αθήνα 2007, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, σ.σ. 55-56

[12] Βραχύβιο μόρφωμα στην ομώνυμη πόλη που προήλθε από την εξέγερση του Ίλιντεν το 1903.

[13] Βασίλης Τσακαλάρωφ, *Το ημερολόγιο του Ίλιντεν*, Παράρτημα 38ο, «Η διακήρυξη του Κρουσόβου», σ.σ. 494-496

[14] Γιώργος Μαργαρίτης, σ. 24

[15] Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia 1897 – 1913*, Θεσσαλονίκη 1993, Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών, σ.σ. 48-49

[16] Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia 1897 – 1913*, σ.σ. 48-52

[17] Douglas Dakin, σ. 51

[18] Γιώργος Μαργαρίτης, σ. 24

[19] Βασίλης Τσακαλάρωφ, από την εισαγωγή του Γιώργου Πετσίβα, σ.σ. ια-ιβ.

[20] Βασίλης Τσακαλάρωφ, σ. 182

[21] Βασίλης Τσακαλάρωφ, Παράρτημα 14ο, σ. 438

[22] Γιώργος Μαργαρίτης, σ. 24

[23] Λέον Τρότσκι, *Τα Βαλκάνια και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913*, σ. 282

[24] Πιο αναλυτικά βλ. Αλέξανδρος Δάγκας – Γιώργος Λεοντιάδης, *Κόμιντερν και Μακεδονικό Ζήτημα: Το ελληνικό παρασκήνιο, 1924,* Θεσσαλονίκη 2008, Εκδόσεις Επίκεντρο

[25] Βασίλης Τσακαλάρωφ, σ. 142

Να Ξανασκεφτούμε την Αναρχία: Με αφορμή το βιβλίο του Carlos Taibo

Χρήστος Καραγιαννάκης
μεταπτυχιακός φοιτητής φιλοσοφίας του ΕΚΠΑ

Ο τίτλος του βιβλίου του Carlos Taibo, *Να ξανασκεφτούμε την αναρχία*[1], μας καλεί σε μια κριτική αναθεώρηση ορισμένων πολιτικών όρων και όχι στην απόρριψη της πυκνής ιστορίας του αναρχικού κινήματος εν συνόλω. Ο ίδιος έχει ασχοληθεί με τα ευρύτερα αναρχικά-ελευθεριακά κινήματα, κυρίως, της Ισπανίας, της Ευρώπης και της Λατινικής Αμερικής.

Το βιβλίο αυτό αποτελεί έναν αναστοχασμό μέσα απ' τα παραδείγματα του παρελθόντος αλλά και του παρόντος, όπως το αναρχικό κίνημα στη Ισπανία, τα εγχειρήματα χειραφέτησης στη Λατινική Αμερική και συγκεκριμένα οι Ζαπατίστας. Ο Taibo αναστοχάζεται πάνω στις καθιερωμένες έννοιες και πρακτικές της αναρχίας και προσπαθεί να ανασχηματίσει ένα ελευθεριακό πεδίο δράσης, που στηρίζεται στην άμεση δημοκρατία και την αυτοοργάνωση των κοινωνικών αγώνων. Μέσα απ' το συγγραφικό του έργο[2], εγείρεται η αντιπρότασή του στο κυρίαρχο σύστημα με πρόταγμα την άμεση δημοκρατία, την αποανάπτυξη και τρόπους να ξεφύγουμε απ' τη δίνη του καπιταλισμού.

Η πολιτική φιλοσοφία είναι ενεργή στον χρόνο· οι έννοιες υποβάλλονται σε μια συνεχή ροή εντός του ιστορικού χρόνου, επαναπροσδιορίζονται και δεν έχει νόημα να μιλήσουμε για αυτές χωρίς να αξιοποιήσουμε τα συμπεράσματα που εξάγουμε από τα τωρινά πειράματα χειραφέτησης. Το ενδιαφέρον στοιχείο αυτού του βιβλίου είναι ότι μας δίνει τη δυνατότητα να ισορροπήσουμε ανάμεσα στην πολιτική φιλοσοφία και τα κινήματα, αποτελώντας έτσι μια προσπάθεια να ανοίξει ο δημόσιος διάλογος για τις πρακτικές των κινημάτων.

> *Ο Carlos Taibo στρέφεται, αρχικά, ενάντια στους αυτοαναφορικούς ιδεολογικούς εγκλεισμούς. Δηλαδή, στις στείρες ιδεολογίες που αδυνατούν να περιγράψουν ό,τι ξεφεύγει απ' τα στενά όριά τους και κλείνονται παράγοντας εσωστρέφεια.*

θέτει την ελευθεριακή σκέψη μακριά από προμελετημένες θεωρίες και ντετερμινιστικές διαδικασίες και τονίζει ότι οι ελευθεριακές επαναστάσεις των τελευταίων δεκαετιών νοηματοδοτούνται πρωτίστως ως κοινωνικές και όχι ως πολιτικές. Είναι ένα σημαντικό στοιχείο το ότι η χειραφέτηση των ατόμων σε συλλογικό και ατομικό επίπεδο αποτελεί συγχρόνως καταστροφικό αλλά και δημιουργικό έργο. Οι κοινωνικές επαναστάσεις οφείλουν να γκρεμίζουν τις πατροπαράδοτες εξουσιαστικές αρχές που επιβάλλονται απ' την κυριαρχία του κράτους και να εμποδίζουν την επέκταση των εμπορευματικών

σχέσεων σε κάθε τομέα της ανθρώπινης ζωής. Όμως δεν μένουν μόνο σ’ αυτό το σημείο, αντιθέτως, προτάσσουν μια νέα πραγματικότητα ενάντια στην εμπορευματοποίηση των ζωών μας και δημιουργούν αλληλέγγυες, κοινωνικές δομές.

Ο συγγραφέας επιπλέον διακρίνει τα αναρχικά από τα ελευθεριακά κινήματα. Αναρχικά θεωρεί τα κινήματα που έχουν σφιχτή ιδεολογική σχέση με τον αναρχισμό, ενώ ελευθεριακά χαρακτηρίζει τα κινήματα που δεν ανήκουν κατ’ ανάγκην στον αναρχικό χώρο, αλλά έχουν κάποιες βασικές ελευθεριακές αρχές και στηρίζονται στην άμεση δημοκρατία, τη συνέλευση και την αυτοδιαχείριση.

Μ’ αυτά τα λεγόμενα του Carlos Taibo αναδεικνύεται η **ανάγκη αποϊδεολογικοποίησης των κοινωνικών κινημάτων**. Αυτό δεν είναι μια άχρονη ιδέα του συγγραφέα αλλά, αντιθέτως, είναι πολύ σύγχρονη. θα αναφερθούμε σ’ αυτό το σημείο σε κάποιες στενές ιδεολογικές αναγνώσεις, οι οποίες στήνουν εμπόδια στον δρόμο των πραγματικών επαναστάσεων, όπως αυτές της Ροζάβα και των Ζαπατίστας.

Ο Gilles Dauvé το 2015 δημοσίευσε ένα άρθρο με τίτλο «Kurdistan?»[3]. Σ αυτό το άρθρο ασκεί κριτική στους Κούρδους και τονίζει ότι δεν είναι γνήσιοι αναρχικοί και δεν προτάσσουν καμία πραγματική αλλαγή καθώς η δημοκρατική τους επανάσταση στοχεύει στη δημιουργία ενός νέου κράτους που θα χαρακτηρίζεται από την πραγματικότητα του καπιταλισμού και την ανάδυση ενός νέου εθνικισμού.

Αυτό προκύπτει ως απόρροια σκέψης ενός ορθόδοξου μαρξιστή ή αναρχικού, διότι οι Κούρδοι απορρίπτουν κάθε αναφορά στο κίνημά τους ως εργατικό, προλεταριακό και δεν έχουν ως προκαθορισμένο αποκλειστικό στόχο τους την ταξική πάλη. Ενδεχομένως, ο Carlos Taibo να γνωρίζει ένα αντίστοιχο παράδειγμα, που συνέβη αυτή τη φορά με το κίνημα των Ζαπατίστας. Το αμερικανικό περιοδικό *Green Anarchy* δημοσίευσε άρθρο με τίτλο «The EZLN is not anarchist». Δεν προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι οι αυστηρά ιδεολογικοποιημένοι

αναρχικοί είδαν τους Ζαπατίστας ως μια μάζα ιθαγενών, οι οποίοι παλεύουν για την προσωπική τους απελευθέρωση και δεν έχουν σαν στόχο την ταξική πάλη και την ταξική χειραφέτηση των κοινωνιών.[4]

> *Αυτά είναι υπαρκτά παραδείγματα του τρόπου με τον οποίο η διανόηση που ζητάει την ιδεολογική καθαρότητα αποτελεί εμπόδιο για την έμπρακτη, υλική, κοινωνική επανάσταση.*

Είναι αδύνατον να ζητάμε απ' τις κοινωνικές επαναστάσεις να ακολουθούν πιστά τα βιβλία και τη θεωρία. Τα κινήματα χειραφέτησης επαναπροσδιορίζονται στην πράξη και θέτουν επιμέρους στόχους καθώς αναγνωρίζουν την εξουσία ως έμφυτη τάση στην κοινωνία, η οποία διαποτίζει όλες τις κοινωνικές σχέσεις. Δεν στρέφονται αποκλειστικά ενάντια σε μια κεντρική εξουσία, εξιδανικεύοντας την ταξική πάλη αλλά αντιπαλεύουν την εξουσία, η οποία είναι πανταχού παρούσα και ασκείται στη σχέση κάθε σημείου με κάποιο άλλο σημείο[5] ως πατριαρχία, ως επιβολή κυριαρχίας στη φύση κ.ο.κ.

Ο Taibo, προς το τέλος του βιβλίου, διακρίνει την αποσάθρωση του καπιταλισμού και θεωρεί πως η τρομερή ικανότητα προσαρμογής του, η οποία έχει καταφέρει να αφομοιώσει τα κινήματα και τις κοινωνικές αντιδράσεις σε παγκόσμιο επίπεδο, φτάνει σε τέλμα. Τώρα έρχεται μία κρίση, η οποία είναι η μοναδική πραγματική κρίση: η περιβαλλοντική. Οι κρίσεις και η μετέπειτα ευημερία είναι μια καπιταλιστική επινόηση με χρηματοοικονομικούς όρους που χρησιμοποιούνται κάθε φορά για να επιβεβαιώνουν ότι ο τροχός γυρίζει και να μας δίνουν θάρρος να αναμένουμε πάντα ένα λαμπρότερο αύριο. Η αδυναμία του καπιταλισμού όμως δεν αποτελεί θετικό πρόταγμα για εμάς παρά μόνο ένα αρνητικό πρόταγμα που μας ρίχνει στη μάχη για την εύρεση αξιόλογων αντιπροτάσεων και τη γέννηση των δικών μας θέσεων.

Σ' αυτό το σημείο επικεντρώνεται η σκέψη του Carlos Taibo και πολλών άλλων σύγχρονων στοχαστών, οι οποίοι προσπαθούν να

ξεπεράσουν το χάσμα μεταξύ πράξης και θεωρίας και να δομήσουν κάτι στέρεο που να μπορεί να σταθεί στα πόδια του. Η επαναστατική πράξη προϋποθέτει την επαναστατική θεωρία και vice versa, το ένα γεννάει συνεχώς το άλλο. Η σκέψη του ισπανού στοχαστή κατευθύνεται σε κάποιες βασικές αρχές, οι οποίες μπορούν να στηρίξουν τα κοινωνικά κινήματα, να τους δώσουν ρίζες και να τα βοηθήσουν μετέπειτα να αναπτυχθούν με βάση την αυτοδιάθεση των ατόμων. Επίσης, θα προσθέταμε ότι στοχεύει στη δημιουργία μιας **γενικότερης αντι-εξουσιαστικής κουλτούρας**, η οποία ταυτόχρονα καθορίζεται και καθορίζει το περιβάλλον στο οποίο ενυπάρχει, διαδίδοντας ένα ευρύτερο αντικρατικό/αντικαπιταλιστικό πρόταγμα.

Θα μπορούσαμε να πούμε, δανειζόμενοι στοιχεία απ' τη σκέψη των Deleuze και Guattari, ότι η εδαφικοποίηση των αγώνων μας απαιτεί και προϋποθέτει την απεδαφικοποίηση των ιδεών μας. Δηλαδή, τη συνεχή επανεκτίμηση και εξέλιξη των ιδεών μας, τη ρήξη των προηγούμενων ορίων τους και την επανατοποθέτησή τους σε ένα νέο εννοιακό επίπεδο. Μ' αυτόν τον τρόπο μπορούν τα ίδια τα ενεργά, επαναστατικά υποκείμενα να καθίστανται λέκτορες των λέξεών τους και πράττοντες των πράξεων τους.

Στο έργο του, ο Carlos Taibo προσπαθεί να βρει αυτήν την πολυπόθητη ισορροπία μεταξύ θεωρίας και πράξης. Την πράξη που θα μπορεί να οδηγήσει σε μια ολική ρήξη με το υπάρχον, λαμβάνοντας υπόψιν, όμως, τις επιμέρους ιδιαίτερες κοινωνικές ομάδες και τα επιμέρους κοινωνικά ζητήματα. Απ' τη μία μεριά υπάρχουν οι παντοτινοί εργατικοί αγώνες που τίθενται ολικά απέναντι απ' το υπάρχον σύστημα και απ' την άλλη μεριά τα κοινωνικά κινήματα που στοχεύουν στη χειραφέτηση των γυναικών, των ομοφυλόφιλων ατόμων, στην αντιστροφή της σχέσης του ανθρώπου με τη φύση από σχέση εκμετάλλευσης σε σχέση συμβίωσης και σε συνεχώς μεταβαλλόμενα κοινωνικά ζητήματα που προκύπτουν στο υπάρχον.

Αυτό που διακρίνουμε στα κινήματα χειραφέτησης, είναι η γέφυρα που τα μεταλλάσσει από επιμέρους κοινωνικά κινήματα σε κινήματα αμφισβήτησης του υπάρχοντος ως όλον. Αυτή η γέφυρα

γίνεται φανερή στην καθημερινή πρακτική των ανθρώπων και την πλήρη αντιπαράθεσή τους με τη λογική του κράτους, η οποία στηρίζεται στην εκμετάλλευση του ανθρώπου, της φύσης και στην εμπορευματοποίηση κάθε σχέσης. Εναντίωση η οποία εκφράζεται μέσα από την **άμεση δημοκρατία**, τη **συνέλευση**, την **αυτοδιαχείριση**, την **αυτοοργάνωση** και την **αποεμπορευματοποίηση**. Τα κινήματα μπολιασμένα με τις έννοιες αυτές, οι οποίες υπόκεινται σε συνεχή επαναπροσδιορισμό, δείχνουν τον δρόμο για την ολική αμφισβήτηση του υπάρχοντος και αναδεικνύουν μια αντιπρόταση όσον αφορά τον τρόπο λειτουργίας μιας κοινότητας ανθρώπων και την αλληλεπίδραση μεταξύ αυτών.

> *Η άμεση δημοκρατία λαμβάνει τον ρόλο του μέσου αλλά και του σκοπού στο έργο του Carlos Taibo, ο οποίος βλέπει στον ελευθεριακό κόσμο και στις πρακτικές του μια ρητή υπεράσπιση της άμεσης δημοκρατίας.*

Τα χαρακτηριστικά αυτής, σύμφωνα με το έργο του, είναι η άρνηση της ανάθεσης και της αντιπροσώπευσης, η πρόταση για οργανώσεις χωρίς ηγετικές θέσεις και η απόρριψη κάθε κυβέρνησης. Τα απλά αυτά χαρακτηριστικά συμπυκνώνονται στην αντι-ιεραρχική, αμεσοδημοκρατική, οριζόντια λειτουργία των κινημάτων.

Όσον αφορά την οργάνωση πολιτικών κοινοτήτων, αυτές οι αρχές απαιτούν, προφανώς, αποκέντρωση, αποσυμφόρηση και μείωση του όγκου των κοινοτήτων. Έτσι, η λογική της άμεσης δημοκρατίας τίθεται σε ευθεία αντιπαράθεση με τη λογική των κομμάτων και του κράτους και επιδιώκει τη θέσμιση οργάνων που λειτουργούν με οριζόντιο τρόπο, διαχέοντας όσο το δυνατόν περισσότερο την εξουσία. Οι παραπάνω αρχές πλέον συμπεριλαμβάνονται στη θεωρία του ελευθεριακού κοινοτισμού καθώς και του δημοκρατικού συνομοσπονδισμού, το σύστημα οργάνωσης που ακολουθούν οι Κούρδοι στη Ροζάβα. Η άμεση δημοκρατία προτάσσει την άμεση δράση, η οποία έχει πρωταγωνιστές τα ίδια τα πράττοντα υποκείμενα και στοχεύει στην αυτοδιαχείριση των ζωών τους. Τα μέσα και οι σκοποί εναρμονίζονται στην άμεση δράση, η οποία

γεννιέται απ’ τη βούληση των ίδιων των ατόμων στην άμεση δημοκρατία.

Μ’ αυτόν τον τρόπο δεν τίθεται αποκλειστικά το δικαίωμα ανυπακοής στο υπάρχον σύστημα αλλά και η βούληση για απτές αλλαγές της πραγματικότητας. Εδώ, μπορούμε να διακρίνουμε να αναδύεται μία έννοια πολυσυζητημένη, αυτή της ουτοπίας. Η ουτοπία, όμως, όπως αναγιγνώσκεται από την ελευθεριακή κουλτούρα, όχι όπως είχε τεθεί απ’ τον Karl Mannheim ως ένας ου-τόπος, εξωπραγματικός[6], αλλά ως η κοινωνική πραγμάτωση της ασυνείδητης επιθυμίας κατά τη συνάντησή της με την ιστορική συνειδητοποίηση, έτσι όπως τέθηκε απ τον Ernst Bloch[7]. Ακόμα καλύτερα, με ντελεζιανούς όρους, η επανάσταση είναι ένα είδος ουτοπίας, ένα γίγνεσθαι εντός του οποίου ξεπροβάλλει η επαναστατική δύναμη της δημιουργίας· δημιουργώ σημαίνει αντιστέκομαι[8]. Γι’ αυτό ακριβώς, στόχος και ζητούμενο, πλέον, της επαναστατικής θεωρίας αλλά και δράσης, είναι η δημιουργία μέσω της αυτοθέσμισης των ίδιων των κινημάτων.

Έχει ειπωθεί στην ιστορία πολλές φορές ότι τελικά για τα κινήματα της ελευθερίας «οι μεγαλύτερες νίκες μας είναι οι ήττες μας». Μπορούμε να υποθέσουμε ότι η επανάσταση είναι ένα συμβάν, δηλαδή μια επιθυμία, μια συνεχής κίνηση, η οποία όταν πραγματωθεί χάνει τη δυναμική της και καταστέλλει την επαναστατική επιθυμία των ατόμων[9]. Η επανάσταση είναι ένα γίγνεσθαι και είναι ίσως αλήθεια ότι θα μένει πάντα ανοιχτή στον χρόνο. Γι’ αυτό όταν θέλουμε να μιλήσουμε για τις νίκες του ελευθεριακού κινήματος μιλάμε για τις εξεγέρσεις του Λατινικού Νότου, τους Ζαπατίστας, τους Ισπανούς αναρχικούς του ’30, καθώς φυσικά και για τη Ροζάβα αλλά και τις αυθόρμητες εξεγέρσεις όπως ο Μάης του ’68. Αυτές είναι εξεγέρσεις και επαναστάσεις που χαράσσουν νέα νοήματα και αιωρούνται στον ιστορικό χρόνο προς συνεχή ερμηνεία και επαναξιολόγηση.

_____

Αναφορές:

[1] Κάρλος Τάιμπο, *Να ξανασκεφτούμε την αναρχία*, μτφρ. Νίκος Κοκκάλας, Οι εκδόσεις των συναδέλφων, Αθήνα 2017.
[2] Βλ. επίσης, Κάρλος Τάιμπο, *Η πρόταση της αποανάπτυξης*, μτφρ. Νίκος Κοκκάλας, Οι εκδόσεις των συναδέλφων, Αθήνα 2012.
[3] Gilles Dauvé, Tristan Leoni, «Kurdistan?», Ιανουάριος 2015, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://ddt21.noblogs.org/?page_id=324.
[4] Βλ. Yavor Tarinski, «Beyond ideology. Rethinking contextuality», Αύγουστος 2015, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.babylonia.gr/2015/08/01/beyond-ideology-rethinking-contextuality/.
[5] Michel Foucault, *Ιστορία της σεξουαλικότητας. 1. Η βούληση για γνώση*, μτφρ. Τάσος Μπέτζελος, Πλέθρον 2011, σ. 110.
[6] Karl Mannheim, *Ideology and utopia. An introduction to the sociology of* knowledge, μτφρ. Louis Wirth και Edward Shils, Νέα Υόρκη: Harcourt, Brace και Λονδίνο: Routledge & Kegan Paul, Νέα Υόρκη και Λονδίνο 1954, σσ. 173-175.
[7] Maynard Solomon, *Μαρξ και Μπλοχ. Στοχασμοί πάνω στην ουτοπία και την τέχνη*, μτφρ. Στέφανος Ροζάνης, Έρασμος, Αθήνα 2017, σ. 38.
[8] Gilles Deleuze, Pierre-Félix Guattari, *Τι είναι φιλοσοφία;*, μτφρ. Σταματίνα Μανδηλαρά, Καλέντης, Αθήνα 2004, σ. 131.
[9] Gilles Deleuze, Pierre-Félix Guattari, *Για τον καπιταλισμό και την επιθυμία. Με μια παρέμβαση του Pierre Clastres*, μτφρ. Παναγιώτης Καλαμαράς, Ελευθεριακή κουλτούρα, Αθήνα 2015, σ. 11.